

Tartu Ülikool  
Ühiskonnateaduste instituut  
EV Kultuuriministeerium

**Kultuuriajakirjanduse sisuanalüüs  
(kvalitatiivne ja kombineeritud tekstianalüüs)**

Lepingulise uurimistöö  
„Meediasotsioloogiline uuring „Kultuuriajakirjanduse sisu ja kasutajaskond““  
lõpparuande II osa

Koostaja: Ragne Kõuts-Klemm

Autorid:

Maarja Hindoalla

Madis Järvekülg

Anneli Kann

Ragne Kõuts-Klemm

Marju Lauristin

Maarja Lõhmus

Tuudur-Jaan Rekkor

Johannes Saar

Aune Unt

Ilmar Vaaro

Peeter Vihalemm

Tartu 2016

## Sisukord

Sisukord .....	2
Sissejuhatus: kvalitatiivanalüüsi taust.....	3
1. Kultuuriväli ja poliitikaväli .....	4
1.1. Kultuuriväli .....	4
1.2. Poliitikaväli .....	9
2. Meetod: Kuidas kasutati kultuurivälja skeemi väljaannete sisuanalüüsil .....	100
3. Sirbi ja Mürilehe paigutumine kultuuriväljal: kahe lehenumbri võrdlus .....	111
4. Kultuurivaldkondade diskursiivne struktuur kultuurivälja skeemi põhjal .....	144
4.1. Kirjandus.....	14
4.2. Kujutava kunsti ja arhitektuuri ajakirjanduslik representatsioon.....	16
4.3. Muusikakäsitlus .....	23
4.4. Teatrikäsitlus.....	35
4.5. Tantsukäsitlus .....	44
4.6. Sotsiaalia Sirbis ja Mürilehes.....	46
4.5.1. Üldiseloomustus kultuuriväljast ja poliitikaväljast lähtudes.....	46
4.5.2. Sirbi ja Mürilehe kahe numbrisi sisu analüüs loetavusest lähtudes.....	49
4.6. Kultuuripoliitika .....	55
5. Ringhääling .....	56
5.1. Kultuuriteemade käsitlus ringhäälingus.....	56
5.2. Kultuuri kajastamise eripära ja probleemid .....	59
6. Kokkuvõte ja uurimisrühma ettepanekud.....	60
6.1. Muusika.....	61
6.2. Arhitektuur ja kujutav kunst .....	62
6.3. Kirjandus.....	64
6.4. Teater .....	65
6.5. Film.....	66
6.6. Ringhäälingu kultuuriväli .....	69
6.7. Kultuuriväljaannete üldprofiilid ja lugejaskond .....	70
LISA. Analüüsitud artiklite nimekiri Sirbis 9. okt 2015 ja Mürilehes okt 2015.....	72
Lisatabelid 1 ja 2. Sirbi ja Mürilehe kahe vaatlusaluse numbrisi loetavus .....	75

## Sissejuhatus: kvalitatiivanalüüsi taust

26 kultuurikanali sisu kolme kuu (01.11.2014-31.01.2015) statistilisest monitooringust (kontentanalüüsist)<sup>1</sup> selgus, et kõiki kanaleid arvesse võttes on kultuuriväljaannete, üldlehtede ja ringhäälingu kultuurikajastus mitmekülgne, kuid valdkondadesse süvitsi sisenedes märkab üksikute kanalite pigem kitsamat „spetsialiseerumist“ ja selgeid sisulisi eelistusi.

Tõime vahearuandes välja järgmised kõige üldisemad jooned:

- Kirjandusvaldkonnas toimuva kajastamise mustriks võib välja lugeda eesti kultuuri endiselt suurt kirjasõnakesksust. Nii üldväljaannete kultuurikülgedel kui traditsioonilistes kultuuriväljaannetes on kirjandustemaatika kirjutiste arvu poolest esikohal, samas kui elektroonilises meedias ning nooremale publikule orienteeritud väljaannetes on kirjandus taandunud muusika ja filmi ees. Kirjandusvaldkond kasutab ka kõige oskuslikumalt ära ajakirjanduse reklaamifunktsiooni – kõigis kanalites ilmub suhteliselt palju, teiste valdkondadega võrreldes kõige rohkem lühiuudiseid ja teadaandeid uute teoste, autorite ja kirjandussündmuste kohta.
- Teatrivaldkonnas toimuvat kajastatakse vähe võrreldes teatri osakaaluga kultuuriväljal. Teater jõuab ajakirjandusse eelkõige tänu uuendustele ja katsetustele (eeskätt üldkanalitesse nagu *Eesti Päevaleht*, *Postimees*, *muurileht.ee*, *kultuur.err.ee*) või persoonide kaudu (nt *Maaleht*). Teatrikriitika kui valdkonnale tagasiside andmise mehhanismi roll on kajastuses tagasihoidlik.
- Filmivaldkonna ajakirjanduslik kajastus seob eesti kultuuri maailmas toimuvaga – väljaanded hoolitsevad selle eest, et filmi üle arutlemine ei jääks ainult eesti kultuuri keskeks. Spetsialiseeritud väljaannetes kirjutavad valdavalt kriitikud ja oma ala asjatundjad, on ka välisautoreid. Valdavaks žanriks on filmiarvustus, aga ilmub ka pikki intervjuusid režissööride jt professionaalidega. Üldistusjõulisi esseesid ja artikleid võiks rohkem olla. Üldlehed (*Eesti Ekspress*, *Eesti Päevaleht*, *KesKus*, *Maaleht* ja *Postimees*) ja portaalid (*muurileht.ee*, *kultuur.err.ee*) edastavad suurel hulgal lühiuudiseid ja filmide tutvustusi, paraku ka sisu ümberjutustusi. Kirjutajad on enamasti ajakirjanikud, fookuses valdavalt näitlejad. Eesti filmi kajastus on ühtlane ja mitmekesine, üldlehtedes, portaalides ja kultuuriväljaannetes ilmub harilikult uue filmi kohta vähemalt üks kirjutis, autorid ja žanrid varieeruvad vastavalt väljaande tüübile.
- Paljud kanalid (nt *muurileht.ee*, *kultuur.err.ee*, *Eesti Ekspress*, *Postimees*, *KesKus*) on muusikast kõneldes suunatud eeskätt noorematele ja „urbaniseerunud“/„moodsamatele“ rahvarühmadele – tutvustatakse mitmekülgset uusi stiili, toimuvaid üritusi, arutletakse muusika koha üle kultuuripubliku jaoks. Muusika on see valdkond, mis on ajakirjanduses rakendatud eesti kultuuri tutvustamise vankri ette – just muusikaga seoses räägitakse kõige rohkem eesti kultuurist välismaal.

---

<sup>1</sup> Kultuuriajakirjanduse sisu ja vormi statistiline monitooring (kontentanalüüs). Tartu 2015, kättesaadav [http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriajakirjanduse\\_kontentanaluus\\_-\\_vahearuanne.pdf](http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriajakirjanduse_kontentanaluus_-_vahearuanne.pdf)

- Kunst ja arhitektuur on kõige institutsioonikesksemad ja elava keskusteluga seotud kultuurivaldkonnad, olles oma ajakirjanduslikult käsituslaadilt siiski väga erinevad.
- Meediavaldkonnas toimuva üle ei toimu praktiliselt ajakirjanduslikku refleksiooni. Kuna tagasiside ja refleksiooni kanal puudub, mõjub see valdkonna arengule pärssivalt. Vähesel määral on kajastatud ERRi planeeritava venekeelse kanali arendustegevust. Veebiajakirjandus on orienteeritud kvantiteedile, ei rakendata veebi kui meediumi tehnilist eripära andmete selekteerimisel ja mõtestamisel.
- Väga vähe pööratakse ajakirjanduses tähelepanu uutele ja traditsiooniliste valdkondade piire ületavatele kultuurinähtustele – nt tantsule, audiovisuaalsele ja digikultuurile, aga ka disainile ja moele. Siiski, ajakirjanduse huvi nende valdkondade vastu näib kasvavat, kajastatud on suhtlustarkvara Wire loomist, lauamängude arenguid digiajastul, arutletud arvutimängude ja Facebooki sõltuvuse üle. Tähelepanu tantsule kui eraldiseisvale kultuurivaldkonnale kasvab ning laieneb.
- Ringhäälingu kanaleid iseloomustab vähene hulk analüütilisi saateid ja suur hulk informeerivat rolli täitvaid saateid. Kultuuriloojate isikud ja edulood on fakti- ja emotsioonipõhiselt hästi kaetud, kuid arvestades televisiooni ja raadio suurt osakaalu meediamaastikul, eriti vanema auditooriumi hulgas, võiks ja peaks süvenema enam probleemidesse ja üldistustesse, arutlema kultuuri mõjude üle ühiskonnale.

Järgnevas lõpparuandes tugineme kolme kuu monitooringu käigus esiletoodud tähelepanekutele ning lisame neile kultuuriväljaannete kvalitatiivse ja kombineeritud sisuanalüüsi tulemused. Aruande lõpus toodud kokkuvõtted ja ettepanekud tuginevad suurel määral ka ekspertintervjuude tulemustele.

## **1. Kultuuriväli ja poliitikaväli**

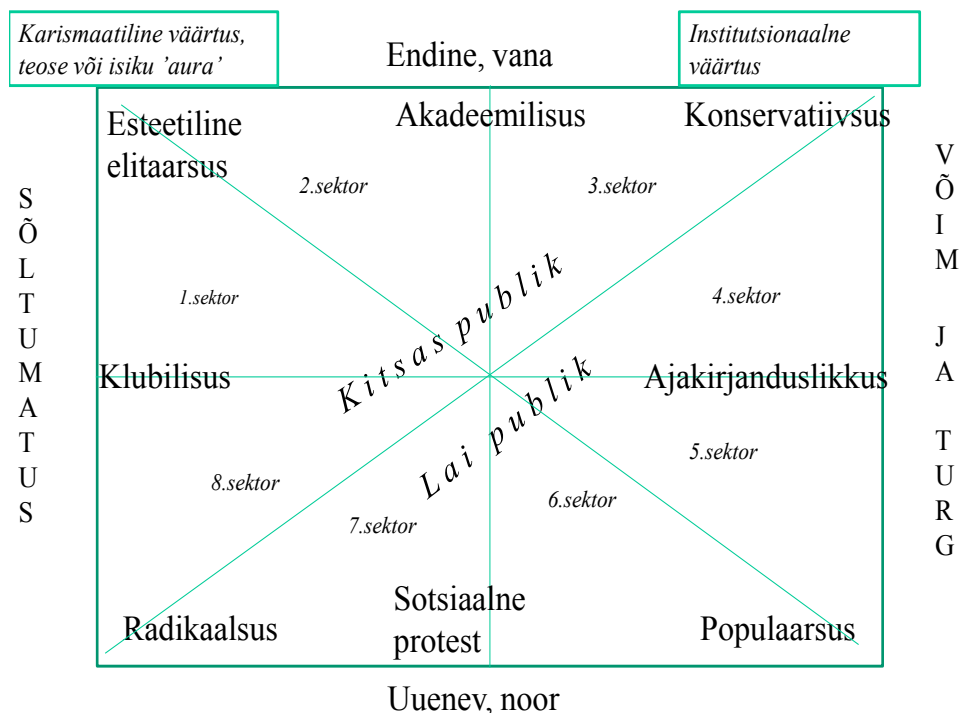
### **1.1. Kultuuriväli**

Prantsuse sotsioloogi Pierre Bourdieu kujutus ühiskonnast kui erinevate väljade koostoimes tervikust sobib lähtekohaks, et selgitada, millised on kultuuri- ja teiste väljade omavahelised suhted tänases Eestis, millist rolli mängib sellel kultuuriväli ja kuidas kultuuriväli kujuneb. Marju Lauristin selgitab Sirbis avaldatud artiklis, kuidas kultuuriväli toimib ja millist rolli mängivad sellel kultuuriväljaanded:

Kultuuriväljannete mõju ühiskonna vaimsetele ja poliitilistele arengutele sõltub nii nende suhestumisest kultuuri enda sees toimivate jõujoontega kui ka autonoomia määrast võimu- ja turusuhetes. Kultuurivälja ja kultuurilise kapitali teooria rajaja prantsuse kultuurisotsioloogi Pierre Bourdieu järgi kujundavad kultuuriväljal tegutseja suhtelist positsiooni tema asend konservatiivsuse ja radikaalse uuenduse vahel ühelt poolt, teisalt sulgumine esteetilisse elevandiluuorni, mõttekaalsaste kitsasse ringi (salongi, klubisse) vs avatus laiemale publikule ja ajakirjanduslikule avalikkusele. Kultuuriväljal toimijaid väärtustavate jõududena näeb Bourdieu kas nende isiklikku karimat, 'loojat ümbritsevat aurat', kitsama asjatundjate publiku tunnustust, tuntust laia publiku seas või

institutsionaalste struktuuride, tunnustatud normide ja rituaalide kaalu. Kultuuriväljal loodav väärtus on reeglina seda suurem, mida sõltumatum on tema looja.<sup>2</sup>

Bourdieu'le tuginevalt on Marju Lauristin visandanud kultuurivälja, millel toimijate suhteid ja positsioone määravad järgmised dimensioonid: elitaarsus vs. populaarsus, vana vs. uus, akadeemilisus vs. protest, konservatiivsus vs. radikaalsus, ajakirjanduslikkus vs. klubilisus. Rääkides kultuurivälja ja ajakirjandusvälja omavahelistest suhetest, lisandub viimaselt kultuurivälja kujundajana veel üks mõõde teljel autonoomia vs. võim ja turg (vt joonis 1). Samalaadse skeemi saab visandada poliitikavälja kohta – seda vajame siis, kui asume arutlema kultuuripoliitika ja kultuurivaldkondadest väljapoole ulatuvate teemade kajastamise üle kultuuriväljaannetes (vt joonis 2.)



### Joonis 1. Kultuurivälja skeem kultuuriväljaannete analüüsiks

Kultuuriajakirjanduse analüüsiks pakub visandatud väljaskeem mitmeid võimalusi. Strukturalistlikust vaatest lähtudes peegeldub kultuurivälja ka kultuuriväljaannete sisus ning võimalust seda välja „ilmutada“ pakub olulisemate väljaannete sisus leiduvate diskursuste süsteemne esiletoomine kultuurivälja põhidimensioonide lõikes. Teisalt on sotsiaalkonstruktivistliku vaateviisi kohaselt kultuuriväljaanded ise nendeks „agentideks“, mis väljasuhteid kujundavad ning nende analüüs võimaldab näidata, kuidas nad seda teevad. Iga väljaanne, iga tekst, iga väljaütlemine mõne loomeakti ja kultuurinähtuse kohta paigutub sellel väljal sektorisse lähtuvalt eeldustest, mida see võtab enesestmõistetavana /teadaolevana (*taken-for-granted*) ja mida see taotleb väljal teha (suhe kommunikatsiooni adressaadiga).

<sup>2</sup> M. Lauristin. Sirp kultuuriväljal ja ühiskonnas. Sirp, 16.10.2015.

Kultuurivälja dimensioone arvesse võttes on omavahel eristatavad elitaarne-klubiline, elitaarne-akadeemiline, akadeemilis-konservatiivne, ajakirjanduslik-konservatiivne, ajakirjanduslik-populaarne, populaarne-protestiv, protestiv-radikaalne ja klubilis-radikaalne sektor. Nende sektorite sisu ja avaldumise võimalused tekstides oleme lahti kirjutanud järgnevalt:

### 1.sektor: elitaarne-klubiline

Teksti taotluseks ei ole kõnetada laiud masse, vaid hoida üleval arutlust kitsamas „asjassepühendatute“ ringis („subkultuuris“). Teksti autor kuulub ise sellesse ringi ning kõnetab sinnakuulujaid siseringile omaste märksõnade ja spetsiifilise keelekasutuse kaudu. Klubiliikmete „slängi“ ei peeta vajalikuks tõlkida. Kes teab, see teab. Siseringi mittekuuluvale lugejale võib jääda selgusetuks, kes on see „meie“, kelle nimel autor räägib. „Meie“ kategooria analüüsi abil on aga võimalik aru saada, et teksti autor peab silmas talle teadaolevat gruppi. Kultuuriobjekte analüüsid on sellise käsitlusviisi puhul sageli esiplaanil objektide esteetika, kultuuriloomingu analüüsiks kasutatakse spetsiifilist kultuurikriitika kaanonit. Loomingut kujutatakse mänguna, sageli ka mänguga seonduvaid mõisteid kasutades. Loovisikule lähenetakse esteetilistes kategooriates, esil on teose või isiku „aura“, loovisik kui kõrgemalseisev ja puutumatu. Tekstide vaatenurk on võrreldav Walter Benjaminile omase käsitlusega loometeose ainulaadsusest, vaatluse all on loomingu 'siin ja praegu' (*hic et nunc*). Seejuures ei anna käsitlusviisile elitaarset-klubilist raamistikku ette käsitletav objekt ise (nt ooper ei pea olema ilmtingimata käsitletud elitaarsel-klubilisel viisil), vaid käsitlusviisi tingib see, kuhu positsioneerib end teksti autor kultuuriväljal ja kellele ta kõneleb – antud juhul väikesele asjatundjate rühmale nende siseringis kasutatava keele ja hindamiskriteeriumide alusel.

### 2.sektor: elitaarne-akadeemiline

Elitaarne-akadeemiline on sarnane eelmisele käsitlusviisile selles mõttes, et keelekasutus on samuti siseringi-septsiifiline. Samas taotlevad selles sektoris kirjutatud tekstid legitiimsust mõnevõrra laiema lugejaskonna seas. Käsitlusviis on akadeemiline, püüdleb teaduslikkusele analüütiliste kategooriate eritlemise kaudu. Kultuurinähtust või –protsessi püütakse lahterdada etableerunud akadeemiliste liigituste alusel ja käsitleda neid kõrvaltvaatajana võimalikult objektiivselt ja neutraalselt. Hinnangulisus võib avalduda pigem üldisel tasandil, nt kui võrreldakse kultuuriobjekti vastavust kokkulepitud kvaliteedikriteeriumidele. Analüüsil lähtutakse kultuurioteoreetilistest paradigmatelt, teksti eesmärgiks on leida kultuuriobjektile „õige koht“ teaduslikus liigitussüsteemis. Selleks võrreldakse, üldistatakse ja tuuakse näiteid, sh võidakse minna tagasi kultuurinähtuse kujunemisloo juurde. Tekstidele on iseloomulikud ka joonealused kirjandusviited teoreetikutele ja akadeemilistele analüüsile. Mõistekasutus on üldjuhul keskmise haritusega lugejale mõnevõrra keeruline.

### 3.sektor: akadeemiline-konservatiivne

Akadeemilise-konservatiivse käsitlusviisiga ollakse suunatud samuti mõnevõrra laiemale lugejaskonnale ning hinnangud kultuuriobjektidele on neile arusaadavalt esitatud. Tavaliselt

seostatakse analüüsivat nähtust üldkultuurilise kontekstiga, muutustega; detailide tähendust avatakse ühiskondliku konteksti kaudu, loetletakse kultuurimärke. Üldjuhul on selge, millest lähtuvalt teost hinnatakse, millises mõõdukus hinnanguid antakse. Loomingut võrreldakse teatavate kaanonite ja traditsioonilise käsitlusviisiga. Tekst ütleb selgelt välja, mis on ilus, hea või sobilik. Teksti autor lähtub hinnangutes kultuuriobjektile sellest, kuivõrd see objekt sobitub või ei sobitu tema arvates kaanonisse. Kaanoni aluseks võib olla nii poliitiline kui ka kultuuriline konservatiivsus. Konservatiivne positsioon võib olla ideoloogiline. Kui autor kasutab analüüsil akadeemilisi termineid, siis lisab ta viite termini päritolu allikale ja üldjuhul seletab selle ka vähem asjatundliku lugeja jaoks mõistetaval viisil lahti. Sellise teksti loomine eeldab teksti autorilt kultuurilist kompetentsi ja eruditsiooni.

#### 4. sektor: ajakirjanduslik-konservatiivne

Ajakirjanduslik-konservatiivne käsitlusviis on suunatud laiale lugejaskonnale. See on mõeldud kõnetama „keskmist“ eestlast, „keskmist“ kultuuritarbijat. Ajakirjanduslik-konservatiivne lähenemine avaldub hariva ja valgustava papajannsenliku tekstina. Autor kirjeldab enda kultuurielamust neile, kes ei ole sündmusest ise osa saanud. Sellepärast sisaldab selline tekst palju detailset kirjeldust – mida on laval näha või kuidas kulges tegevus loetud raamtus – andes samas ette normatiivse tõlgendusraami. Teksti autori hinnangud kultuuriobjektile või – protsessile on kirjelduses üheselt arusaadavad. Seejuures on kasutatav tõlgenduskontekst konservatiivne, see ütleb, milles seisneb kultuuriobjekti tähtsus Eesti kultuuri jaoks. Taoline tekst on mõeldud kultuuritarbimise D-tüübile<sup>3</sup>, kelle ootus on, et talle seletatakse kultuurinähtused/ -protsessid lahti talle hästi tuntud kontekstis. Ajakirjanduslik selge žanriline kaanon annab ette tõlgendusruumi (keda laita, keda kiita). Väga selge kriitiku positsioon.

#### 5. sektor: ajakirjanduslik-populaarne

Ajakirjanduslik-populaarse käsitlusviisi fookuses on enamasti mediatiseeritud toode – kultuur ja kunst, mis on populaarne. Kirjeldatakse tavainimesele arusaadaval moel, mida on näha. Selle käsitlusviisi kõige tavalisem avaldumisvorm on n.-ö lahtiseletav arvustus või teatavate reklaamielementidega tutvustus. Esimese puhul püüab teksti autor võtta n.-ö tavalise publiku positsiooni ja oletab, kuidas võiks publik teost näha ja mida sellest arvata; teise – reklaamielementidega tutvustuse - puhul leiab selgeid soovitusi publikule millal ja kuidas kultuuriloomingut/ -produkti tarbida ja kuidas sellega suhestuda. Sageli antakse lugejale ette loomega suhestumise võti seeläbi, et kirjeldatakse, mida on looja soovinud teosega ütelda. Selle sektori tekstid vabastavad looja karismast, selgitavad üldarusaadavas ja inimlikus kontekstis lahti selle, mis on loomingu taga. Looja ei ole midagi kõrgemal- või eemalseisvat, tema

---

<sup>3</sup> Kultuuritarbija D-tüüp, vt kasutajaskonna vahearuanne

[http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuurikanalite\\_kasutajaskond.pdf](http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuurikanalite_kasutajaskond.pdf) (lk 29), samuti käesoleva lõpparuande I osa: kokkuvõtte (alaosa 'Kultuuriajakirjandus kultuuriväljal ja ühiskonnas').

motiivid avatakse tekstis. Selle sektori tekstid võivad avalduda ka populistliku lähenemisviisi kaudu.

#### 6. sektor: populaarne-protestiv

Populaarse-protestiva käsitusviisi puhul võetakse enamasti selge positsioon kultuuriloomingu tekkekonteksti suhtes. Enamasti on tajutav käsitluses sotsiaalne mõõde, ühiskondlik valu. Kultuurilooming võib olla võimalus laiemate küsimuste, nt sotsiaalprobleemide lahendamiseks ühiskonnas. Autor kirjutab eelkõige publitsistika võtmes, taotledes mõistmist suhteliselt laia lugejaskonna poolt. Kirjutatakse arusaadavast asjast arusaadaval viisil. Tekstide eesmärgiks on tekitada poliitilist ja ühiskonnakriitilist hoiakut. Näideteks sobivad hästi arhitektuuriarutelu, kus kritiseeritakse tugevalt linnavalitsust selle ehituslike valikute eest, või filmi rahastamise probleemide käsitlemine ja kriitika sellega seotud institutsioonide aadressil. Sageli võib sellise käsitusviisi taustal märgata isiklikke probleeme, leidub stigmatiseerimist ja oma vaatele toetuse otsimist. Populaarse-protestiva lähenemise kaudu kaob kultuuriloomingu või autori aura/ karisma.

#### 7. sektor: protestiv-radikaalne

Protestiv-radikaalne käsitusviis pöörab võrreldes eelmisega protestivinti veelgi rohkem üle. Siin ei toimu flirti laia lugejaskonnaga, puudub eelmisele sektorile iseloomulik meeldida- või veendatahtmine. Otsustamine selle üle, kas olla selles sektoris kirjutatud tekstides antavate hinnangutega nõus või mitte, jäetakse lugejatele. Seda sektorit markeerib nihilist.fm – radikaalne esteetiline protest, mis on samal ajal ka poliitiline.

#### 8.sektor: klubiline-radikaalne

Klubiline-radikaalne käsitusviis on sarnane eelmisele sektorile, kuid selle sektori tekstide mittekommunikatiivsus on äärmuslikult kõrge – teksti autor ei taotlegi mõistmist, ei püüagi enda seisukohti põhjendada või neile toetajaskonda leida. Autor ütleb, kuidas tema asju näeb ja teda ei huvita, kuidas suhestub tema väljaütlemistega teksti lugeja. Subkultuurilisus või klubilisus võib avalduda mittekommunikatiivsuses, võib ilmned, et ei soovitagi suhelda, olegi ainult mina ise, hermeetilisus, eneserepresentatsioon (nagu nt Baudrillard). Ilmneb suletus neile, kes autoriga samasse kultuuriringi ei kuulu, samuti radikaalsus ja eitus kaanoni suhtes. Öeldakse selgelt välja, et üks või teine asi ei mõjuta autorit, talle sellest või teisest ükskõik (nt „mul turust ükskõik, raha ei ole kõige tähtsam“ vms). Selliseid klubilisi autorite kogukondasid, mis moodustavad väiksema võrgustiku, on nt muusika või tantsu valdkonnas, aga ka mujal.

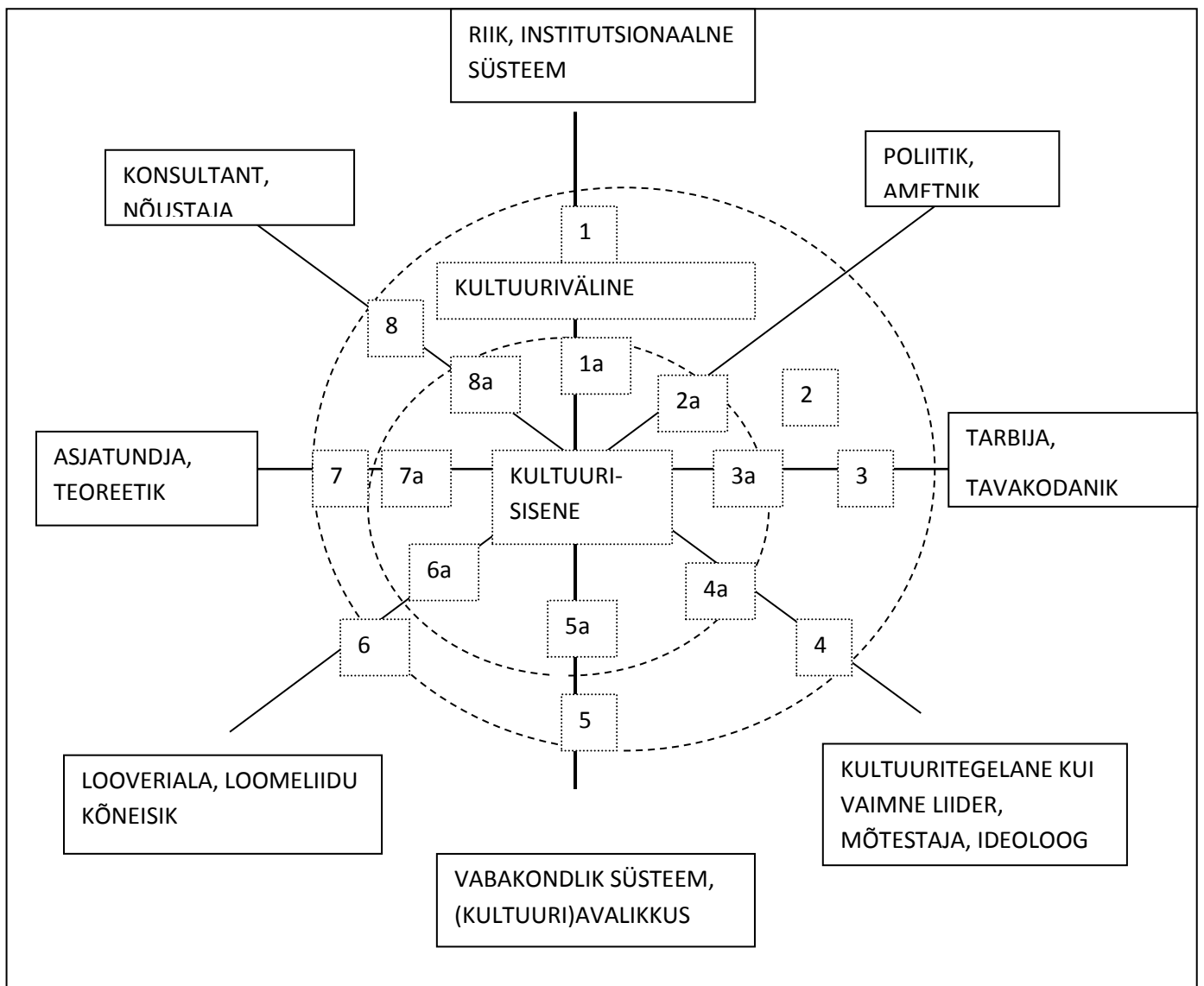
Selliselt visandatud sektorid võimaldavad paigutada kultuuriväljaannete tekstivoo kultuuri-väljale nii väljaannet kui tervikut analüüsid, aga võimaldab avada ka üksikuid artikleid.

## 1.2. Poliitikaväli

Kultuuriajakirjanduse, eeskätt ajalehtedes ilmuva kultuurikajastuse seotus poliitikaväljaga on kahetasandiline (vt joonis 2).

Esmalt on tegu osalemisega kitsamalt kultuuripoliitiliste probleemide arutelus ja otsustamisprotsessis, alates filmitootmise rahastamisest ja lõpetades ERMi ehitamise ja kultuuritöötajate palkadega. Kuid lisaks kultuuripoliitilisele debatile on nii kultuurilehtedes kui ajakirjades sageli kõne all ka üldpoliitilised probleemid, näiteks rändekriis, majandusareng, rahvusküsimused, demokraatia. Siingi on huvitav näha, millisel positsioonilt kultuuriavalikkus poliitikaga suhestub, kas ollakse valmis sekkuma aktiivse osalisena, võtakse rahvalalgustaja roll või vaadeldakse poliitikas toimuvat pigem eksperdipositsioonilt. Analoogiliselt kultuurivälja analüüsi skeemiga töötasime välja ka skeemi kultuuriavalikkuse ja poliitikavälja seoste vaatlemiseks, mis aitaks leida vastuse küsimusele: milline on kultuuritegelaste ja kultuurivaldkonna roll tänase Eesti poliitikaprotsessis?

Poliitikavälja skeemi vertikaalne telg eristab riiklikku vs vabakondlikku, omaalgatuslikku vaadet, horisontaalne telg eristab ekspertide ja asjatundjate vs tavakodaniku vaadet. Kolmanda mõõtme annab eristus ühiskondliku (sektorid 2, 3 ja 4) vs kultuurisisese või erialase dominandi (sektorid 6, 7 ja 8) vahel. Selle alusel moodustuvad järgmised võimalikud kultuuriajakirjanduse positsioonid poliitikadebatis:



**Joonis 2. Poliitikavälja positsioonid kultuuriväljaannete sisus** (eeskätt sotsiaalia valdkonnas ja kultuuripoliitilises diskussioonis)

- 1 - Kultuuriajakirjanduse sisu representeerib üldist rahvusliku, riikliku või ametkondliku abstraktse 'meie' positsiooni;
- 2 – kultuuriajakirjandus representeerib valitsusasutuse, ametkonna, erakonna vm otsuseid, poliitilisi seisukohti, autori kui poliitiku või ametiisiku vaateid;
- 3 – esindab tavakodaniku, elanikkonna, sotsiaalse rühma, tarbija positsiooni, arvamusi, sotsiaalseid ootusi;
- 4 – representeerib kultuuriinimeste kui vaimsete liidrite kriitilist hoiakut, vastandumist ametlikule peavoolu ideoloogiale, ametkondlikele seisukohtadele;
- 5 – sisu esindab kultuurilise vabakonna, kultuuriavalikkuse abstraktse 'meie' positsiooni, 'vaimu ja võimu', kultuuri vs majanduse, kultuuri vs poliitika, vabakondlikkuse vs ametkondlikkuse dihhotoomiat;
- 6 – representeerib kultuurisfääri kui terviku huve või teatud kultuurivaldkonna professionaalseid seisukohti, kultuuritegijate, loovisikute probleeme;
- 7 – kultuuriajakirjandus esindab objektivistlikku, teoreetilist, teaduslikku vaatlejapositsiooni kultuuris ja ühiskonnas toimuvale;
- 8 - sisu representeerib otsustusprotsessi kaasatud kultuuritegelaste, loovisikute, ekspertide ettepanekuid ja nõuandeid poliitikutele ja ametnikele kultuuri ja ühiskonna probleemide lahendamiseks.

Sirbi ja Mürilehe kolme kuu sotsiaalia osa analüüs poliitikavälja positsioonide seisukohalt (vt alaosa 4.7.1) kinnitas, et Sirbis domineerivad eriala ekspertide arusaamad ja hinnangud, samas kui Mürileht esindab eeskätt vabakondlikku ja kogukondlikku lähenemisviisi ühiskonnas ja kultuuris toimuvale.

## **2. Meetod: Kuidas kasutati kultuurivälja skeemi väljaannete sisuanalüüsil**

Kasutasime kultuurivälja skeemi eeskätt Sirbi ja Mürilehe kahe numbri analüüsimisel (9.10. 2015 Sirp ja oktoobri Mürileht 2015). Need lehenumbri olid vaatluse all ka internetis läbiviidud lugejaküsitluses (vt lõpparuande III osa). Kultuurivaldkondade kaupa läbiviidud analüüs keskendus kultuurivälja sektorite ilmnemise määratlemisele artiklites.

Lähtusime eeldusest, et ühes artiklis võivad esineda erinevad kultuurivälja sektorid (on artikleid, mis on kirjutatud läbivalt ühe diskursuse „võttes“, on artikleid, mis „käivad läbi“ kõik sektorid). Ühte teemat (nt ooper, teatrietendus, film, raamat) võib käsitleda väga erinevalt

– nt akadeemilises diskursuses, mis klassifitseerib ja võrdleb teoreetiliste jaotustega ja eeldab lugejalt kodusolekut paradigmatel ja kasutatavates mõistetes ning teadmist kultuurivälja kujundavatest olulistest nimedest; või konservatiivses-ajakirjanduslikus diskursuses, mis seletab lugejale lahti, kuidas teost tuleb mõista ja milliseid emotsioone peab teos lugejas tekitama. Seega, artiklis leiduvaid kultuurivälja sektoreid ei saa kindlaks teha teemast lähtudes, vaid käsitusviisi alusel.

Üldjuhul oli võimalik määratleda artikli üks lõik ühte sektorisse, kuigi mõnel korral ilmnes ka ühe lõigu siseselt liikumine ühest sektorist teise (nt kirjutamist alustati teise sektori võtmes ja sealt liiguti viiendasse).

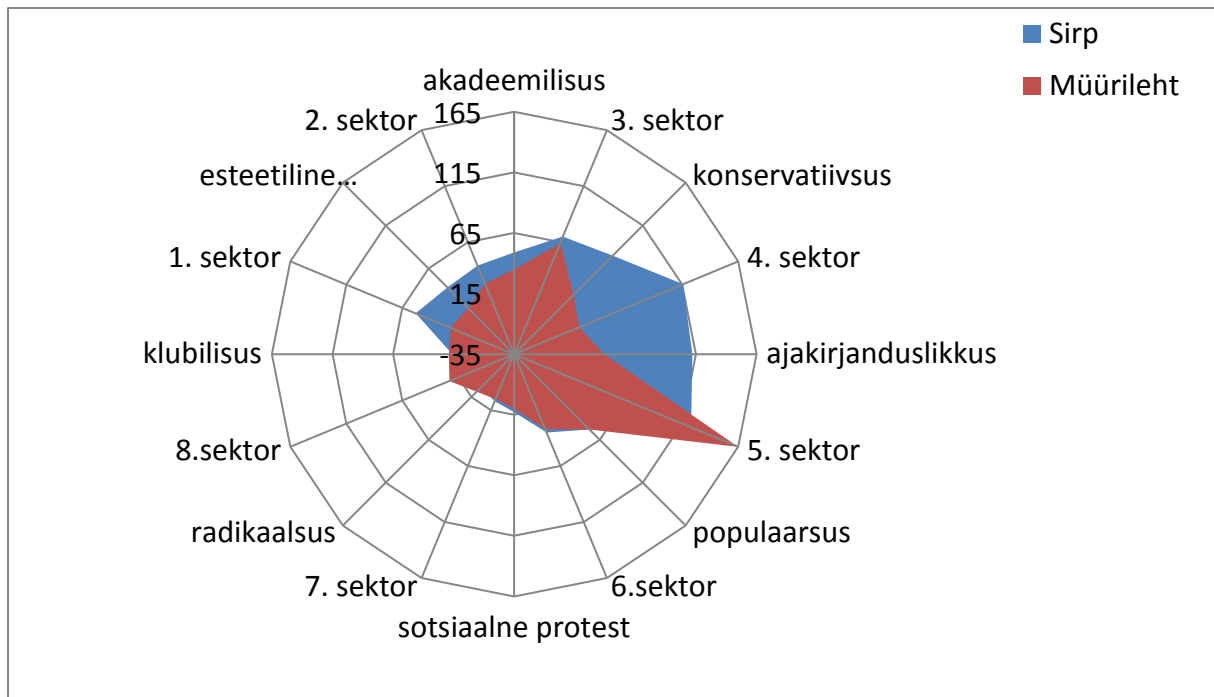
Markeerisime kvalitatiivanalüüsi tarkvara Maxqda abil kõigi 9.okt Sirbi ja oktoobrikuu Mürilehe artiklite lõigud sektori kuuluvusega. Põhimõtteliselt on tegemist tekstide kvantifitseerimisega etteantud koodide (siinkohal kultuurivälja sektorite) raames nii, nagu eespool neid sektoreid kirjeldasime. Probleemsed olid sektorite määratlemisel tekstis need juhud, kus käsituslaad oli kahe sektori piiripealne. Sel põhjusel tuleks järgneva analüüsi puhul arvestada sellega, et erinevate sektorite vahelised piirid ongi hajusad, neid ei ole võimalik tõmmata rangelt ja läbilaskmatuna.

Maxqda tarkvara võimaldas tuua välja ja visualiseerida peamised erinevused kahe väljaande käsituslaadides (vt joonis 3).

Teine kvalitatiivanalüüsi osa puudutas kolme kuu monitooringus tähelepanuväärsetena väljamärgitud tekste, mille analüüsist lähtudes tegime ülevaate erinevate kultuurivaldkondade diskursiivsest esinemisest kas teatud tüüpi väljaannetes või teatud autorite käsitluses. Kolme kuu valitud tekstide kvalitatiivne tekstianalüüs toob esile valdkonna tavapärased kajastusmustrid, rõhuasetused või hoopiski vastandumised ja probleemid. Iga valdkonna puhul on käesoleva aruande autoritel olnud vabadus tuua esile just antud valdkonna puhul olulised või tähelepanuväärsed vaatenurgad.

### **3. Sirbi ja Mürilehe paigutumine kultuuriväljal: kahe lehenumbri võrdlus**

2015.a. 9.okt. Sirbi ja oktoobri Mürilehe kõigi artiklite lõikude kultuurivälja skeemi paigutamise kokkuvõttena selgus, et nii Sirp kui ka Mürileht „toimetavad“ tekstide kogumassiivi alusel otsustades kultuurivälja dimensioonidest pigem konservatiivsel, ajakirjanduslikul ja populaarsel poolel, millel võiks olla lugejate seas laiem kandepind (sektorid 3 – 6) (vt joonis 3).



**Joonis 3. Sirbi ja Mürilehe artiklid sektorites võrdlevalt** (9.10.15 Sirp ja okt.2015 Mürileht, sektorisse liigitatud lõikude arv)

Sirbi diskursiivne amplituud on laiem kui Mürilehel. Erinevalt Mürilehest katab ta suhteliselt laiemat ala kultuuriväljal ning edestab Mürilehte märkimisväärselt neljandas sektoris, mida iseloomustab valgustuslik ajakirjanduslik-konservatiivne populariseeriv joon, ja esimeses sektoris, mida iseloomustab loovisikeskne klubilis-esteetiline tähelepanufookus.

Mõlemad väljaanded esinevad eriti tagasihoidlikult seitsmendas sektoris, kuhu on grupeeritud näited radikaalsest sotsiaalsest protestist. Kaheksandas sektoris, kuhu on koondatud näited radikaalsest subkultuurilisest autonoomsusest, on mõlema väljaande artiklite esindatus samuti tagasihoidlik, siiski eristub siin Mürilehe profiil Sirbi omast suurem huvina alternatiivsete ja mitteametlike kultuuriinitsiatiivide vastu.

Jõulisemalt on Mürileht võrreldes Sirbiga näha viiendas sektoris, mille diskursiivseks iseärasuseks on ajakirjanduslikult populaarne käsitusviis, aktuaalsed ühiskondlikud probleemid ning linnakodaniku ja kogukonnaliikumise võimalikud rollid nende lahendamisel. Selle põhjal võib näha, et Mürileht tervikuna hakkab seda lähenemist aina enam omaks võttes leidma end nišis, milles urbanistlik elulaad on seotud munitsipaalpoliitikasse sekkuva kodanikupositsiooni ja subkultuurilise teadlikkusega.

Taustainfona olgu toodud ka see, kuidas erinevate valdkondade artiklid Sirbis ja Mürilehes sektorites paiknesid. Sirbis selgitab kolmanda sektori (akadeemiline-konservatiivne) esilolekut eelkõige sotsiaalia ja muud kitsalt kultuuriloomingust laiemad teemad, neljandas sektoris (ajakirjanduslik-konservatiivses) domineerib filmikäsitus, viiendas (ajakirjanduslik-populaarses) kunst ja arhitektuur, aga ka film ja muusika, kuues sektor (populaarne-protestiv)

on puhtalt kujutava kunsti ja arhitektuuri käsitlesele sieloomulik. Mürilehes seevastu on neljas sektor üpris tagasihoidlik ning artiklite rõhuasetustes selgelt domineerivad viies ja kolmas sektor on esil eriti sotsiaalia valdkonna artiklites (vt tabel 1).

**Tabel 1. 9.okt 2015.a. Sirbi ja 2015.a. oktoobri Mürilehe vastava valdkonna artiklilõikude jagunemine kultuurivälja sektoritesse (lõikude arvud)**

	1. elitaarne-klubiline	2. elitaarne-akadeemiline	3. akadeemiline-konservatiivne	4. ajakirjanduslik-konservatiivne	5. ajakirjanduslik-populaarne	6. populaarne-protestiv	7. protestiv-radikaalne	8. klubiline-radikaalne
Film	24	15	12	58	35	7	0	0
Kirjandus	6	6	0	15	1	0	0	0
Kunst/arhit	0	8	20	16	28	21	0	6
Muusika	7	5	5	10	22	0	0	0
Tants	3	1	1	2	4	0	7	0
Teater	13	9	2	12	18	7	0	0
Sotsiaalia ja muu	0	0	30	3	15	0	0	0
<b>Sirp kokku</b>	<b>53</b>	<b>44</b>	<b>70</b>	<b>116</b>	<b>123</b>	<b>35</b>	<b>7</b>	<b>6</b>
Film	14	3	2	10	30	19	2	14
Kirjandus	0	6	0	1	4	0	0	0
Kunst/arhit	4	13	5	6	22	0	0	0
Muusika	0	4	0	0	43	1	0	6
Tants	4	2	1	0	6	4	0	3
Teater	0	0	0	0	0	0	0	0
Sotsiaalia ja muu	0	0	56	6	60	8	3	0
<b>Mürileht kokku</b>	<b>22</b>	<b>28</b>	<b>64</b>	<b>23</b>	<b>165</b>	<b>32</b>	<b>5</b>	<b>23</b>

Lisas 1 on toodud Sirbi ja Mürilehe analüüsitud numbrites ilmunud artiklite nimekiri, millest on näha, kui erinevalt leidsid kultuurivaldkonnad neis numbrites käsitlemist. Näiteks ilmus

teatriteemalisi artikleid ainult Sirbis, tantsu käsitleti ainult ühes Mürilehe artiklis, kirjandusmaailma käsitleti kuues Sirbi artiklis ja ainult ühes Mürilehe tekstis. Seega ei saa käesoleva analüüsi põhjal üldistada kõigile Sirbi numbitele eraldivõetuna, kuid võrreldes tulemust kultuuriajakirjanduse kolme kuu monitooringu tulemustega (perioodist 01.11.2014 kuni 31.01.2015), julgeme väita, et mitmed kahe numbri võrdlemisel esiletoodud iseloomulikud jooned osutavad käsitluse tendentsidele/ tavapärastele käsitlusviisidele.

#### **4. Kultuurivaldkondade diskursiivne struktuur kultuurivälja skeemi põhjal**

Järgnevalt toodud alapeatükkides kirjutame lahti vastava kultuurivaldkonna kajastusfookuse nii kultuurivälja skeemi aluseks võttes kui ka kvalitatiivset tekstianalüüsi kasutades iga valdkonna spetsiifilise vaatenurga kaudu.

##### **4.1. Kirjandus**

Ilmar Vaaro

Kahe väljaande artiklite sügavamalt analüüsi pole võimalik teha, kuna vaatlusaluses Sirbis oli 6 kirjanduskäsitlust ning Mürilehes vaid 1. Otseselt kirjanduse alla paigutuvad 4 Sirbi artiklit, kirjanduslikke sugemeid on veel 2 artiklis.

Sirbi puhul on tegemist eriilmeliste lugudega, mis annavad võrdlemisi hea võimaluse üldistusliku ülevaate saamiseks. Kultuuri loojatele sõna andmine eeldab käsitlust 6. sektoris populaarne-protestiv või 7. sektoris protestiv-radikaalne. Lähenemise võimalikud variandid on kas suures osas ühiskonnas olevate aktuaalsete temade refereerimine või jõulise isikupärase vaatenurga sissetoomine. P. I. Filimonovi (Roman Fokini) „Kirjanikule on pagulaste saabumine erialane kingitus“ kaldub teise lähenemisse. Ta teavitab, et *“viimaks ometi saab Eesti ka kirjanduse Nobeli auhinna, mille pälvib Eritrea juurtega kirjanik romaani eest, kus on kirjeldatud pagulaste elu piskasju ja mis võib olla seejuures kirjutatud puhtas eesti keeles”*. Edaspidi läheb loo autor veel radikaalsemaks, pakkudes pagulaste elamispaiga lahendusena kaubanduskeskuste ümbersisustamise. Mõttena käib läbi ka pagulaste teatrisse elama paigutamine, aga loo autor leiab, et Maxima XXX on palju parem paik. Loo lõpul tunnistab autor, et *„kirjanikuna ei saa ma pagulaste tulekut mitte tervitada, sest nad toovad endaga kaasa tohutult materjali.“*

9. oktoobri „Sirbi“ kaks raamatukäsitlust on mõlemad väliskirjandusest. Evelin Arusti „Lapsepõlv Lätimaal Viienäpu majas“ tutvustab lätlanna Māra Zālīte romaani „Viienäpu“. Tegemist on suures osas 5. sektori ajakirjanduslik-populaarse looga, mis peab äratama huvi 2014. aasta Läti kirjanduse aastapremia pälvinud ning lätlaste kõigi aegade lemmikraamatute edetabelisse jõudnud teose vastu. Juba esimese lõiguga püütakse tausta avada: *„Tänavu kevadel ilmus eesti keelde tõlgituna kaks lõunanaabrite romaani – leedulase Alvydas Šlepikase „Minu nimi on Marytė“ ning lätlanna Māra Zālīte „Viienäpu“. Et Läti ja Leedu uudisteoseid jõuab meieni kahetsusväärsetlalt vähe (tõlkijate vähesus, lugejate ja kirjastuste mõningane skeptiline*

*suhtumine*), on kaks raamatut poole aasta sees juba päris hea tulemus. “ Pärast autori eluloolisi andmeid antakse ülevaade romaanis toimuvast. Arusaadavalt kõike olulisemat välja ei tooda: „teos lõpeb ootamatu, kuid südantliigutava puändiga “. Lisaks sisu tutvustamisele teeb kirjutise autor tähelepanekuid ka teose stiili, ülesehituse, tõlkimise, toimetamise kohta.

Jan Kaus teeb artiklis „Haiguste ravimatus, kontrollitud“ ülevaate rootsi kirjandusklassiku August Strindbergi teosest „Hullu mehe kaitsekõne“. Artikli algupooles kuulub enamus teksti 1. sektorisse elitaarne-klubiline, teises pooles 4. sektorisse ajakirjanduslik-konservatiivne. Kirjutise autor toob välja palavikulisuse ilmingud, tunnete ristlainetuse ja kompleksuse. Edasi püüab kirjutise autor lahti seletada kirjaniku siseelu: „Ausalt öelda tundub lausa naljakas, kuidas Strindbergi pilgu all muutub too vanadelt fotodelt vastu vaatav efektse moega näitlejanna korraga painavalt keskpäraseks kujuks ning ühtlasi harpüia ja sireeni ristsugutiseks“.

Riivamisi on kirjandusega seotud Eva Piirimäe artikkel „Kontinenti avastamas: Johann Gottfried Herder“, mille ilmumise ajendiks oli Tartus toimunud rahvusvaheline ja interdistsiplinaarne Herderi teemaline sümposium. Tegemist pole ainult rahvusvahelise kokkusaamise fookuses olnud teemade käsitlemisega vaid laiemalt Herderi uurimise ning tähendusega seonduvaga. Seetõttu paigutuvad teksti lõigud vaheldumisi sektoritesse 2, 4 ja 5.

Eva Piirimäega samasse kategooriasse kuulub Janika Kronbergi „Pagulased ja väliseestlased, metsaülikool ja ESTO“, mille ilmumise põhjuseks oli autori osavõtt Kanada Metsaülikooli tööst. Siingi püüab kirjutaja üldistada oma varasema kogemuse, Metsaülikoolis peetud ettekannete kogumike ning Walter Ranna teose „Eestlus on looming“ põhjal. Käsitletavate teemade ring on kirjandusest märksa laiem.

Pille-Riin Larmi „Salongid ausse!“ tutvustab Käsmus teist korda toimunud Rein Raua käima lükatud väikest festivali „Käsmu sügis“. Tegemist on salongliku üritusega, mille korraldajaks on 1. sektori (elitaarne-klubiline) seltskond. Ülevaade sündmusest paikneb 8. sektoris klubiline-radikaalne. Klubilisust toonitab konverentsi tunnustega väikses festivali täpsustamine, „et selles on midagi väga salongilikku“. Klassikaline salongi mõiste saab uusi sisusid. Asupaigana nähakse erinevaid kohti (ka kööki). Toonitakse, et ei piirduvad „sõnailu ja hõllandusega“, vaid oldi ärgas maailmas toimuva suhtes.

Vaatamata Sirbi artiklite vähesusele, on võimalik saada ülevaade ühest osast tüüpilisematest kirjanduskäsitlustest.

Müürilehe ainuke kirjanduse pikem ülevaade on Triin Loide „Kes on kes ja kes teeb mida“, mis käsitleb Benjamin Prado lühiromani „Lumes on tühjus“. Algul ollakse teose süžeeliinide lahtikirjutamistega sektoris 5. Sealt liigutakse raamatu kultuuriloolisse konteksti paigutamiseks sektorisse 2 (näidetena: ilmselt tugevad mõjutused klassikalisest *noir*-stiilist, 20. sajandi alguse *whodunit*’i struktuuri ja elementide järgimine, sarnasus Thomas Harrise „The Silence of the Lambs” ja Jeff Lindsay „Darkly Dreaming Dexter”).

Seos Sirbi ja Müürilehe vahel tekkis kahe väliskirjaniku teose käsitlemisel. Lähenemisnurgad olid mõlema puhul küllaltki sarnased: teose süžeeliinide avamise juures püütakse analüüsida kirjandusteaduslikke taustu. Teatavad eripärasused siiski on: Mära Zālīte romaani „Vienäpu“ süžeeliinide tutvustamisel on lähtunud peategelasese, viieaastase tüdruku Laura vaatepunktist,

Benjamin Prado „Lumes on tühjus“ puhul artikli kirjutaja omast. Esimeses ülevaates hõlmavad põhiosa tekstist teose sisulised arengud, teises ülevaates on tasakaalukamalt esindatud nii sisuline kui teoreetiline pool.

## **4.2. Kujutava kunsti ja arhitektuuri ajakirjanduslik representatsioon**

Johannes Saar

Kahe kultuurivaldkonna ajakirjandusliku representatsiooni statistiline võrdlemine ühiste tunnuste alusel on piiratud võimalustega ning jõuab pahatihti triviaalsete järeldusteni. Kummagi aitab just nende endastmõistetavuste statistiline esiletoomine osutada uudisväärtuse kaotanud taustsüsteemidele, mis vaikiva kokkuleppena piiritlevad arhitektuuri- ja kunstiagendade diskursusi.

Järgnev aruanne vaatleb neid peamiselt valimi abil trükiperioodikast, aga ka kultuuriportaalidest, milles nimetatud valdkonnad on pälvinud regulaarsemat kajastamist. Ent kajastuste iseloom on ajendanud valimi edasist piiramist. Selgub, et kolme monitooritud kuu jooksul trükiväljaannetes ja kultuuriportaalides ilmunud 5594 kultuuriteatest, -tutvustusest, analüüsist, ülevaatest, soovituselst jms moodustavad pea kolmandiku uudisnupud jm ajakirjanduslikud lühivormid. Need on pakkunud vähe materjali arhitektuuri ja kujutava kunsti analüüsimiseks. Sel põhjusel on need, peamiselt päevakajalist üldhuvi rahuldavad kultuuriteated (kokku 2186) edasisest analüüsist välja jäetud. Üldvalimi sõelale jäi seega 3408 pikemat ja arutlevamat kultuuriajakirjanduslikku kirjutist, millest trükipressis ja selle veebipeegeldustes ilmunud arhitektuuri- ja kunstitekstid moodustavad kokku 11% (esimene vastavalt kolm ja teine kaheksa protsenti). Tegu on 93 arhitektuurialase ja 266 kunstialase kirjutisega Sirbist, Maalehest, Mürilehest, muurileht.ee -st, Eesti Päevalehest, Postimehest, Eesti Ekspressist, KesKus-ist, Vikerkaarest ja Kunst.ee-st. See selektsioon moodustab käesoleva aruandeosa lõppvalimi.

### **4.2.1. Analüüsi tulemus 1: Sarnasused ja erinevused**

Ühine on valdkondade ajakirjanduslikke kuvandeid raamistav eelarvamus suhteliselt püsivatest valdkondlikest piiridest, endastmõistetav loojakesksus ja kogu diskursuse silmatorkav institutsionaliseeritus. Galeriid, muuseumid, tellijad, projekteerijad, erialaliidud jm asutused täidavad debatti endastmõistetava taustamaastikuna. Arhitektuuri puhul lisandub sellele spetsiifiline klientistlik refjeef – tellijate ja rahastajate asutused on pea 10% jagu sagedamini kõneaineks kui arhitektide endi bürood ning isikutevahelises võrdluses on produtsentidest/ tellijatest saanud arhitektile ainuke arvestatava kaaluga partner. Näib, et arhitektuur on paljuski sõnaka ja aktiivse tellija keskne valdkond, kuna kujutava kunsti kajastused apelleerivad pigem passiivsele ja linnastunud näitusekülastajale/ tarbijale.

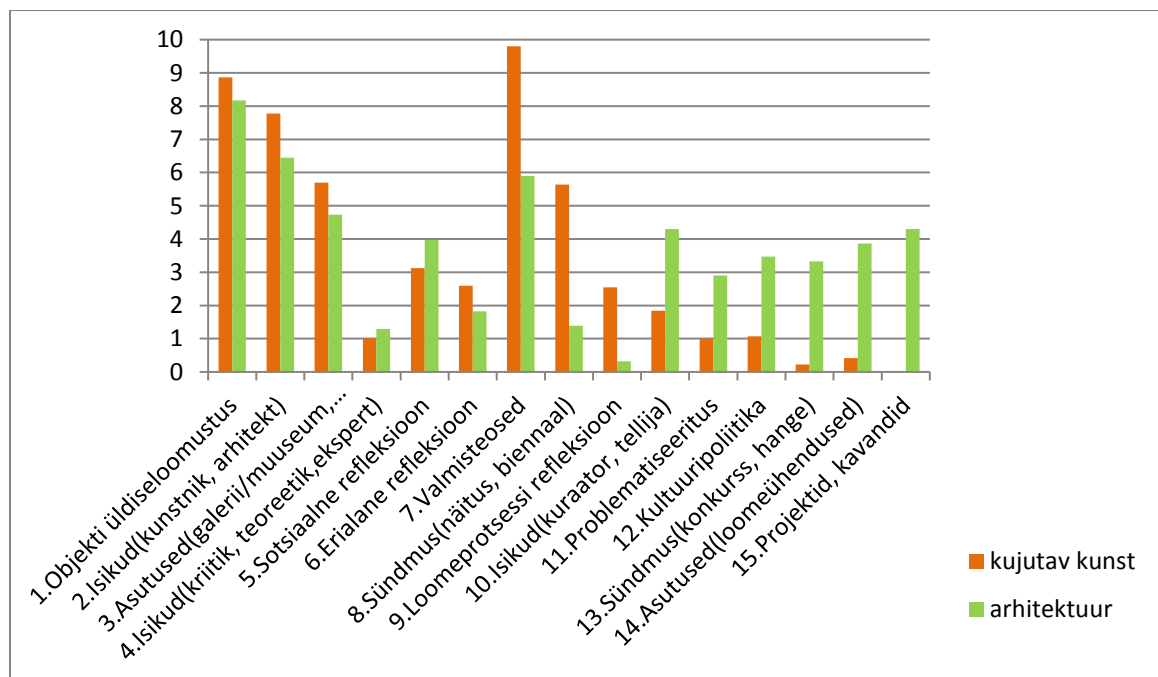
Mõlema valdkonna pragmaatiline ja tootmiskeskne paleus ilmutab end teoreetiliste arutelude marginaalsusena, järgnevas analüüsis saab üha ilmsemaks arhitektuuri representatsiooni rakenduslik suunitlus, kuna kujutavas kunstis süveneb tarbijasõbralik fookus kunstiteose tähendusele ja näitusekülastuse otstarbekusele. Allikakriitilise remargina tuleb etteruttavalt

silmas pidada ka võimalust, et mainitud tendentsides avaldub hoopis Eesti kultuuriajakirjanduse soovimatus koormata lugejaid ülearu spetsiifiliste teemadega.

Ootuspäraselt kohtab ka olulisi erinevusi. Omavahelises võrdluses esildub kujutav kunst erialaselt introvertsema, staatilisema ja mitte eriti alti valdkondadevahelise suhtlejana. Märkimisväärne on kunstidiskursuse kogunemine nomenklatuursesse näituseformaati ja suhteline distantseeritus sotsiaalsetest teemadest. Tooni annab pigem personaalse vaatenurga rõhutamine ja sotsiaalsete agendade vaatlemine isiklike esteetiliste ja loomepsühholoogiliste arvamuste kontekstis. Normiks on valmis teosed ja nende esitlemine näitusekülastaja perspektiivist.

Arhitektuuris seevastu on erialaspetsiifilised arutelud väiksema kaaluga, loomepsühholoogilised probleemid puuduvad pea sootuks ning valmisteoste kõrval annavad üldpildis tugevasti tooni ka projektipõhine visioneerimine ning konkureerivate seisukohtade rohkus, konkurss/ hange kui peamine ajakirjanduslik sündmusetüüp. Arhitektuur ilmutab end lugejale konkurentsitiheda, mitmehäälse ja probleemetõstva valdkonnana, millele on iseloomulik dünaamiline, sotsiaalset muutust nõudlev kõneviis.

*Analüüsi käik.* Detailsemat vaadet analüüsi tulemuste saamisloole pakub 15 tunnuse esinemissagedus andmebaasis ja selle põhjal loodud tulpdiagramm (vt joonis 4).



**Joonis 4. Arhitektuuri ja kujutava kunsti käsitusaspektid Eesti kultuuriajakirjanduses (% valimist)<sup>4</sup>**

<sup>4</sup> Kultuuriajakirjanduse sisu ja vormi statistiline monitooring, lk 69 -77, tabelarvutus.

[http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriajakirjanduse\\_kontentanalus\\_-\\_vahearuanne.pdf](http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriajakirjanduse_kontentanalus_-_vahearuanne.pdf)

*Sarnasused.* Esimesed viis tunnust käsitlevad kultuurivaldkondade vahelist lõimumist, peamisi kõnealuseid isikuid ja asutusi kohta ning valdkondliku refleksiooni iseloomu. Tulemused annavad põhjust rääkida arhitektuuri ja kujutava kunsti ajakirjanduslike kuvandite märkimisväärsest sarnasusest mitmetes aspektides.

Nii arhitektuur kui kunst demonstreerivad märkimisväärset valdkondlikku distsipliini ja vähest lõimumist teiste kultuurivaldkondadega. Sisukategooria „Objekti üldiseloomustus“ jagunemine osutas, et kujutavas kunstis on arutelu objekt defineeritud 89 protsendiliselt antud valdkonda kuuluvana, arhitektuuris 82 protsendiliselt. Arhitektuurikirjutuses esildus 17% ulatuses ajakirjanduslike arutelusid, mis märkasid arhitektuuri paiknemist ka valdkondadevahelisel eikellegimaal ning integreerumist sisekujunduse, kujutava kunsti, disaini ja tarbekunstiga. Kunstikirjutus teadvustab aga vaid 9% ulatuses end suhtluses teiste kultuurivaldkondadega, esmajoones teatri, tantsu, arhitektuuri ja filmiga. Mõlema valdkonna refleksioon on looja-keskne. Kujutava kunsti ajakirjanduslikes kuvandis domineerib looja kuvand suuremal määral kui arhitektuuris, siin on diskursus suisa kunstnikukeskne – 78% jutuks tulnud isikutest on kunstnikud, neile sekundeerivad tagasihoidliku 18 protsendiga kunstikuraatorid ning veelgi kasinama 10 protsendiga kriitikud, teoreetikud ja eksperdid. Ent arhitektuuritekstides kerkivad arhitekti/ looja dominantse kuju (65%) kõrvale arvestatava kõneainena ka tema loomingu produtsendid – tellijad, rahastajad, ehitajad, tootjad (43%). Samas on arhitektuuriski eksperdid vaid kolmandajärguliseks kõneaineks tagasihoidliku 13%-ga.

Mõlemad valdkonna kultuuriajakirjanduslik representatsioon on silmatorkava institutsionaalse mõõtmega, ent selle struktuur on mõistagi erinev. Kujutavas kunstis on kategooria „Galeriid, muuseumid“ konkurentsitu liider 57%-ga, sellele järgnevad pika maa tagant „Kunstikoolid“ nabi 12%-ga ja „Kaasaegse kunsti keskused“ (9%). Arhitektuurikirjutuses pakuvad enim kõneainet „Tellijad, rahastajad“ (47%), neile järgnevad 39%-ga „Projekteerijad“ ehk arhitektid ise ja 28 protsendiga „Erialaliidud“. „Galeriide, muuseumide“ mainimissagedus on vaevu 10%. Mõlemat valdkonda kaardistati ka refleksioonifookuste iseärasuste abil, eritledes ühiskondlike probleemide suhtes ärksat „Sotsiaalset refleksiooni“, esteetilistele vormi ja kaanoni küsimustele keskendunud „Erialast refleksiooni“ ning psühholoogiseerivat ja personaalset „Loomeprotsessi refleksiooni“. Neist esimene kõigub mõlemas võrreldaval tasemel (31% ja 38% vahel) demonstreerides sarnase intensiivsusega osavõtlikkust ühiskondlikult aktuaalsetest agendadest. Kummati osutavad järgnevad tunnused ühiskondlike temade erinevale menetlemisele arhitektuuris ja kujutavas kunstis.

*Erinevused.* Järgnevad tunnused osutavad vaadeldavate valdkondade süvenevale erinevusele, kuigi mõlemad valdkonnad demonstreerisid märkimisväärset sotsiaalkriitilist ärksust (arhitektuur 38% ja kujutav kunst 31% ulatuses). Arhitektuurikirjutistes ilmneb selgesti sotsiaalne sõnakus – domineerivad linnaruumi, linnaehituse ja linnaplaneerimise praktilised küsimused (38%) ja arhitektuuriajaloolised (restaureerimise) küsimused (27%). See teeb arhitektuurist sotsiaalselt sekkuva, temaatiliselt selge, fokuseeritud, tugeva rakendusliku suunaga ning programmiliselt sotsiaalsele muutusele orienteeritud kultuurivaldkonna. Tubli veerand arhitektuurikirjutusest koosnebki aruteludest riiklike, majanduslike ja kultuuripoliitiliste prioriteetide temal, arhitektuur esineb ajakirjanduses nii üldise riikliku prioriteedi kui selle eri aspektide sõnastajana majanduses, elamuehituses, sotsiaalpoliitikas ja

riiklikes kultuuriekspordi arengukavades. Sel taustal tuleb ootuspärasena võtta seika, et pea pool (45%) arhitektuurivalda kuuluvatest kirjutistest seostuvad erinevate projektide ja kavanditega, konkursi või hankena määratletavate sündmustena. Arhitektuurivallas ilmub probleemlugusid pea kolm korda rohkem kui kunstikirjutuses. Sellest annab tunnistust sisukategooria „Problematiseeritus“ – tervelt 29% lugudest teadvustavad ühiskonnas/valdkonnas mingit lahendust vajavat küsimust, 16% üldmahust aga suisa „tugevat probleemi“. Ka valdkonna metakriitiline eneseanalüüsivõimekus on kujutava kunsti omast kordi kõrgem – kategooria „Kultuuripoliitilised aspektid“ alla kogutud sõnavõetud arhitektuurivaldkonna rahastamisest, organisatoorsest korraldusest, administreerimisest ja poliitilisest juhtimisest küündivad 32%-39%-ni arhitektuurikirjutuse üldmahust.

Kunstikirjutust iseloomustab oluliselt madalam profiil viimatinimetatud näitajate osas. Metakriitilise eneseanalüüsi keskmine püsib 10% juures, samuti probleemlugude osakaal. Erinevalt arhitektuurist seltsib sotsiaalkriitiline refleksioon siin üldiste kunstikultuuriliste arutelude, esteetilise vormianalüüsi (2%) ja personaalse loomepsühholoogia kirjeldustega (26%) ning jõuab lugeja ette enamasti valmiskujul kultuuritootena (kõige sagedamini maalikunstina – 27%) ja „Sündmusena“, mis kvalifitseerub näituseks või biennaaliks ning kus peamiseks kõneisikuteks on kunstnik ise ja/ või kuraator. Võrdluses arhitektuurikajastustega osutavad need seigad pigem kunstivaldkonna ambitsioonile psühhologiseerida ja sõnastada pakilisi sotsiaalseid agendasid kunstniku/kuraatori personaalseteks vaatenurkadeks nomenklatuursetes näitusesaalides. Vaatenurga kammerlik distantseeritus sotsiaalsest maailmast näib kummati kahandavat ka kujutava kunsti osalust aktuaalsetes ühiskondlikes aruteludes, vaid 8% (versus arhitektuuri 25%) kunstilugudest demonstreerib vastavat osavõtlikkust.

#### **4.2.2. Analüüsi tulemused 2: Valitsevad subjektipositsioonid tekstis**

Ka kvalitatiivse analüüsi seletusvõime on piiratud, ent sellegi andmeid on võimalik rühmitada ja ekstrapoleerida diskursuseanalüütiliste meetodite ja kunstisotsioloogia kontseptsioonidega veelgi suuremateks üldistusteks. Need võimaldavad vastusevariante ka kolmandale uurimisküsimusele valitsevatest kognitiivsetest raamistikest tekstis. Visandan need lähtudes semiootikas, diskursuseanalüüsis ja sotsiaalses konstruktivismis levinud veendumusest igasuguse tekstilise produktsiooni vältimatust subjektiivsusest, lahutamatu teksti kuuluvast subjektipositsioonist ja perspektivismist, mille ühismõjul konstrueeritakse igas tekstis sotsiaalset tegelikkust alati mingi subjektipositsiooni juurde kuuluva rakursi alt ja kadreeringus.<sup>5</sup>

Visandan subjektipositsioonid analüütilise tööriistana rakendades Bourdieu' kunstisotsioloogilist konfliktiteooriat tururatsionaalsest võimuväljast ja kultuuriväljast kui „usu

---

<sup>5</sup> N. Fairclough (1989). *Language and Power*. Essex: Longman; P. L. Berger, T. Luckmann, *The Social Construction of Reality* (1966). Garden City, New York: Anchor Books

universumist“ selle embuses.<sup>6</sup> Arendan Bourdieu' eeskujul religiooni- ja kunstisotsioloogia ühist veberiaanlikku teoreetilist perspektiivi, importides viimasesse kolm Weberi religioonisotsioloogilist mõistet: preester, prohvet ja nõid. Teoloogilised allusioonid taanduvad, Bourdieu' sotsioloogias on tegu võimalustega sanktsioneeritud sotsiaalseteks rollideks, habitusteks, mille juurde kuulub kindel kognitiivne raamistik ja reglementeeritud subjektipositsioon, mis iseloomustavad selle habituse staatust kultuuri- ja võimuvälja vahelises opositsioonis. Ent ka sotsioloogias on preester keegi, kes hoolitseb valitseva kaanoni rituaalse järgimise eest, prohvet seevastu oponentib talle jutlustega vajalikust sotsiaalsest muutusest. Nõid on aga libertaan, kes väljaspool igasugust sotsiaalset korrastatust isiklike maagiliste võimete abil käsutab ja vahendab teispoolust. Ent neid kõik huvitab „võimu teostamise legaalne monopol, et kujundada põhjalikult ja pöördumatult ilmaliku rahva maailmavaadet ja praktikaid.“<sup>7</sup> Eritlen neid subjektipositsioone piisavaks ahendatud osavalimi abil Sirbi kunsti- ja arhitektuurikriitikast.

### *Kujutav kunst*

Sirbi kunstikriitika hoolitseb valitsevas enamuses institutsionaalse kaanoni taastootmise eest. See konservatiivne preesterlik repertuaar tõukub rahvuskultuurilisele tervikule viitavaist üldmõisteist nagu *praegune näitusekultuur*<sup>8</sup>, *üldlevinud visuaalne esteetika* ja *kehtivad klišeed*<sup>9</sup>, *Eesti kunstiväli* ja *standardiks kujunenud seisukohad*<sup>10</sup>, *kunstipoliitiline kliima* ja *kodumaine traditsioon*<sup>11</sup>. Korduvad on ka rangemat sotsiaalset korda ja hierarhiat indikeerivad subjektused nagu *isa ja õpetaja* ning *õpilased, meie kõik, aadliseisus* ja *tõeline kunst*.<sup>12</sup> Tegeldakse aktiivselt kunstiajaloolise ikonograafia viimistlemisega, aga ka elaviku kunstivälja võimugeograafiaga, mille käigus omandab kunstikriitika malbelt inkvisiitorliku hääletooni. Dialogis Kumu näitusepoliitikaga arutatakse, kuidas oleks õigem esitleda publikule Ülo Soosterit, kuidas Kaljo Põllut, kuidas nõukogude aega tervikuna.<sup>13</sup> Poleemika keskmes on tunnetusliku *doxa* loomine ehk legitiimsete tajukategooriate kehtestamine. Poleemikat käivitavaks ajendiks on peamiselt Kumu suurnäitused aga ka Tallinna Kunstihoone suuremate

---

<sup>6</sup> P. Bourdieu (1993). *Sociology in Question*. London: Sage, lk 139–48.;

<sup>7</sup> P. Bourdieu, *Legitimation and Structured Interests in Weber's Sociology of Religion*. Kogumikus

S. Whimster, S. Lash (Toim) (1987), *Max Weber, Rationality and Modernity*. London: Allen and Unwin, 1987, lk 126; vrd M. Weber, *Võimu ja religiooni sotsioloogiast*, Avatud Eesti Raamat, Vagabund, 2002, lk 175 - 225

<sup>8</sup> E. Komissarov, *Ikka tuleb minna*. – Sirp 14. XI 2014

<sup>9</sup> R. Varblane, *Magusad klišeed*. – Sirp 14. XI 2014

<sup>10</sup> I. Grigor, *Kuidas kasutada MoKS-i ka Tartu kunstivälja populariseerimiseks?* – Sirp 28. XI 2014

<sup>11</sup> H. Treier, *EKA 100*. – Sirp 12. XII. 2014

<sup>12</sup> T. Raudam, *Kaljo hääl*. – Sirp, 28.XI 2014

<sup>13</sup> R. Varblane, *Kirglik kunst enesetsensuuri kiuste*. – Sirp 19.XII 2014

grupeerimise sobitamine kunstimaastikule. Enamasti on kaalul rahvuskultuuri representeerimise poliitika ning võimalikud ketserlikud eksimused selle vastu.

Umbes kolmandiku ulatuses annab Sirbi kunstikirjutuses tooni sotsiaalse muutuse prohvetlik jutlustamine, mille tunnuseks on kriitiline distants valitseva kultuurilise liturgia<sup>14</sup> suhtes ning soov ärgitada valitseva *doxa* ümberhindamist mõne konkreetse kunstiteose, näituse või kunstnikupraktika eeskujul. Viimane on ilmselgelt ajendatud rahulolematusest asendiga kultuuriväljal ning soovist nihutada üldsuse tähelepanufookust kehtiva (kunstiajaloolise) kaanoni taastootmiselt sotsiaalse reaalsuse muutmisele. Kaanoni asemel on korduvateks märksõnadeks isiklikuma tunnetushorisonidiga *ohuemotsioon*, *valuline selgus* ja *iroonia*<sup>15</sup>, *traumaatiline* ja *eksistentsiaalne üksildus*<sup>16</sup>. Subjektsused on *püünel* tõrjutud või *püünel* ebapiisavalt esindatud<sup>17</sup>, näiteks *pagulased*, *noored eesti skulptorid ja seksitöötajad*, kes on poleemilises dialoogis võimuvälja agentidega, olgu selleks siis ERM direktor Tõnis Lukas<sup>18</sup>, riigi poliitiline nomenklatuur<sup>19</sup> või tööturu antihumaansus<sup>20</sup>. Samas on märgatav prohvetliku retoorika kuulumine kaanoni tunnetuslikku horisonti. *Avalik debatt, tähelepanuväärne sündmus* ja *nooremad kunstnikud* leiavad aset ikkagi *Eesti nüüdiskunsti, avaliku arvamuse, kunstimuuseumi* ja *klassikute* ühises sümbolises ruumis, mida kirjeldatakse küll tihti metafoorselt ja irooniliselt distantsilt kui *mehist templit, müüti* jms.<sup>21</sup>

Uueks ja esialgu vaid episoodiliseks subjektipositsiooniks on Sirbi kunstikriitikas nõid – autsaideri mõõtu subjektsus, mis ei vaja kunstist osasaamiseks ei preestreid ega prohveteid. Uudiseks on tema ilmumine Sirbi külgedele, kommertsmeediast on tema tarbimispraktika juba tuttav.<sup>22</sup> Distants valitseva kultuurilise liturgiaga on selles subjektsuses kärisenud fundamentaalselt kriitiliseks. Kumu suurnäitus ilmub selles kognitiivses raamistikus kui *majanduslikult tasuv, vaimustust, joovastust ja hüsteeriat genereeriv ülerahvastatud peibutis – On väga palju glamuuri, aga seejuures vähe ajalugu!*<sup>23</sup> Nõia subjektsus on protestantlikult puritaanlik ja egotsentriline, muuseumi avaliku liturgia asemel eelistab ta isiklikku ja ehedamat osadust kunstist ning seda privaatsemas ning avalikumalt kommertsiaalses ümbruses.

---

<sup>14</sup> G. Taul, EKA galerii metamorfoos. – Sirp 12.XII 2014

<sup>15</sup> K. Veermäe, Tõuske üles, heitke pikali. Sirp 30. I 2015

<sup>16</sup> G. Taul ...

<sup>17</sup> L. Kaljula, Hea aasta, kuigi kummaliselt eskapistlik. – Sirp 19. XII 2014; Gregor Taul, ...

<sup>18</sup> Samas

<sup>19</sup> K. Veermäe ...

<sup>20</sup> R. Varblane, Magusad klišeed ...

<sup>21</sup> L. Kaljula, ...

<sup>22</sup> J. Saar, Melodraama kunstidiskursus. „Äripäeva“ kuulisa „Gentleman“ portreelugude diskursiivne analüüs. – Kunstiteaduslikke Uurimusi 2015, kd 24/1-2, lk 37 - 6

<sup>23</sup> K. Kivirähk, Kõige populaarsem näitus. – Sirp 19.XII 2014

## **Arhitektuur**

Arhitektuuri ajakirjanduslikus representatsioonis prevaleerib pea jäägitult prohveti subjektipositsioon ja piibellik appelleerimine looja tahtele<sup>24</sup>. Elamusi tarbiva nõia subjektsus puudub, isikliku mina autonoomne *enesekehtestamine* on diskvalifitseeritud kui *neoliberaalne individualistlik vabaduseprintsip* eelmisest kümnendist<sup>25</sup>. Ent seda enam on leitud mahti kuvandada valdkonda prohvetina ning *suurel määral loovust* nõudvate valdkondade kaitsel *turutõrke eest*<sup>26</sup>. Vahendiks on siin *riigi sekkumine* ja esimeseks sammuks likvideerida suurim puudus – *Üldise arhitektide kompetentsi puudumine riigistruktuurides, mis on viinud ka mujal selge ummikuni*<sup>27</sup>. Ehk siis, vaja on süsteemisest reformi, mitte süsteemi enda muutmist.

Arhitektuuri dialoogipartneriks on esmajoones riik. Dialoog ise on modereeritud ebavõrdse positsioonisõjana. Arhitektuur esindab globaalset kompetentsi ja kõneleb kosmopoliitilise prohveti positsioonilt, kes aitab normatiivses retoorikas järje peale teadmatuses kobavat rahvusriiki: *Praegu näeme Eesti linnades enamasti omakasupüüdlikke ja lühinägelikke otsuseid, mis on väikesed nii mastaabilt kui ka tähenduselt ning ei arvesta linnakodanike ootustega*<sup>28</sup>. Tekkinud olukorda manatakse lugeja ette depressiivse ja düstoopilisena: *Kohati tajutakse seda lootusetu tupikuna, arhitekti kui eriala marginaliseerumisenähtena ülenormeeritud ja turujõudude meelevaldavas ühiskonnas*<sup>29</sup>.

Apokalüptilisest ummikust, tupikust ja turujõudude meelevaldast aitab väidetavalt pääseda kogukondlike *linnaentusiastide* ja *mittespetsialistide* kaasamine ning demokraatlik *kasutajarevolutsioon*<sup>30</sup>. Arhitektuur apelleerib kodanike mandaadile ning legitimeerib oma reaalsustõlgendust põhjalike erialaste näidetega piiritagusest arhitektuuripraktikast, Veneetsia arhitektuuribiennaalist ja Lääne-Euroopa postindustriaalsest urbanistikast. Arhitektuuri ajakirjanduslik repertuaar piirdubki kahe ideoloogilise dilemma varieerimisega. Esimeses seisab arhitektuur loominguga vastamisi turuliberalismi odavpakkumistega avaliku ruumi kujundamiseks<sup>31</sup>. Teises aga korraldatakse tugeva kontuuriga suurt erinevust Lääne-Euroopa kiiduväärsete arhitektuuripraktikate ja koduse Eesti kahetsusväärse umbejooksmise vahel<sup>32</sup>. Mõlemat dilemmat aitavat ületada *riigiarhitekti*<sup>33</sup> institutsiooni sisseseadmine ning arhitektuuri

---

<sup>24</sup> I. Allmann, Loovus ja loodu. – Sirp 19.XII 2014

<sup>25</sup> T. Ojari, Protsessid, sümptomid ja institutsioonid. – Sirp 19.XII 2014.

<sup>26</sup> I. Allmann, ...

<sup>27</sup> Samas

<sup>28</sup> L. Soosaar, Ehitada teistmoodi linna. – Sirp 16. I 2015

<sup>29</sup> T. Ojari, ...

<sup>30</sup> K. Pae, Annelinna poole. – Sirp 28. XI 2014.

<sup>31</sup> Indrek Allmann, ...; Triin Ojari, ...

<sup>32</sup> K. Sarv, Skandinaavia paviljon. Veneetsia päevik XIX. – Sirp 05. XII 2014; L. Soosaar, Ehitada teistmoodi linna. – Sirp 16. I 2015

<sup>33</sup> I. Allmann, ...

volitamise poliitilise subjektina, sest *Arhitektuuri ilu seisneb selles, et see on elu ise*<sup>34</sup>. See riiklik mandaat võimaldavat arhitektuuril teha karjääri mitte ainult riigi juubelile pühendatud *sajandi projektidega*<sup>35</sup> vaid edeneda preestrile omaselt ka kogukonna eeskõnelejaks uue sotsiaalse utoopia nimel:

Linn on selle kodanike mälestuste, eluloo ja unistuste kooslus. Demokraatia ei väljendu vaid valimisõiguses, vaid ka kodanike arvamuse väärtustamises, sest ka mittespetsialistil on visioon oma elukeskkonna kohta ja ta on valmis sellesse panustama. Kui kodanik ja linn kasvavad koos, siis ehk saavad võimalikuks ka raudpiireteta tänavad, sõbralikud ja õdusad linnaosad, turvaline elukeskkond. Ja leidub järjest enam kodanikke, kes tahavad oma linnaga „kohtama“ minna ja kellele ei ole linn üksnes vajalike funktsioonide kogum. Nad tahavad tunda, et elavad linnas ja linn elab neis. (Soosaar, Sirp 16.01.2015)

Esitatud diskursiivsed üldistused valitsevatest subjektipositsioonidest arhitektuuri- ja kunstikirjutuses baseeruvad detailsematele kvantitatiivsetele tähelepanekutele arhitektuuri- ja kunstiretseptiooni autorite rollist, ajakirjanduslikust žanrist ja teemade püstitamise retoorikast. Nimelt demonstreerivad mõlemad valdkonnad suurt žanrilist mitmekesisust enese ajakirjanduslikul kirjeldamisel, suuri dominante pole. Sisukategooria „Autori roll“, osutab, et enamasti (57%) on mõlema valdkonna ajakirjanduslikus retseptioonis kõneisikuteks professionaalid ise: eksperdid, loomeinimesed, kriitikud ja teadlased. Meenutagem – kategooria „Isikud“ all selgus, et need eeskõnelejad olid mõlemas valdkonnas ka peamiseks kõneaineks (eelkõige kunstnikud ja arhitektid, seejärel tellijad, kuraatorid ja eksperdid). Paratamatult kujuneb pilt valdkondadest, mille eeskõnelejad ise on üksiti ka peamiseks kõneaineks.

Ent rida teisi tunnuseid annab põhjust kõnelda ka eristavatest kontuuridest arhitektuuri ja kujutava kunsti enesekirjeldustes. Ajakirjanduslike žanride eristamine annab kunstikirjutuses suurima osakaalu (27%) populaarsele „Tutvustuste, soovitude“ rubriigile, sellele järgneb süvitsiminevam „Arvamuste, kommentaaride“ rubriik (18%). Arhitektuuritekstides edestab aga just see sügavam käsitluslaad teisi žanre (19%), selle kõrval pakub pea võrdse osakaaluga (18%) asjakohast täiendust veelgi professionaalsema käsitluslaadiga teooriaid ja viiteid sisaldav artikkel.

Tekstide liigitamine kategooria „Kuidas kirjutatud?“ alusel osutab, et arhitektuuri eneserefleksioonis on valdav (53%) analüütiline, professionaalne ja kriitiline, ühiskondlike ja sotsiaalsete kaastähenduste suhtes tundlik tekstidiskursus. 10% jääb sellest maha tõlgenduslik ja narratiivne esitamislaid. Kujutava kunsti ajakirjanduslikku representatsiooni valitseb seevastu just narratiivne ja tõlgenduslik käsitlus (54%). Sellele järgneb (39%) professionaalne analüüs, mis valdkonnale iseloomulikult tegeleb sotsiaalia ümbersõnastamisega kunstnike personaalseteks loomepsühholoogilisteks agendadeks. Sellele professionalismi diskursusele sekundeerib (32%) ajakirjanduslike kirjutiste tüüp, milles tegeldakse kunstielamuste ja – muljete kirjeldamisega. Abiks võttes tekstide jaotumist sisukategooria „Teksti iseloom“ alusel võib pakkuda, et mõlema valdkonna ajakirjandusliku representeerimise tugevalt valgustuslik

---

<sup>34</sup> V. Valk, Arhitektuur kui elu ise. – Sirp 05. XII 2014.

<sup>35</sup> I. Allmann, ...

peajoon on arhitektuuri puhul seotud esmajoones professionaalse analüütilise ekspertiisiga sotsiaalsete probleemide lahendamiseks, kujutava kunsti puhul aga pigem populaarsema narratiivse juhendiga kunstielamuste hankimiseks.

### 4.3. Muusikakäsitlus

Madis Järvekülg

Oma bakalaureusetöös<sup>36</sup> viisin läbi võrdleva tekstianalüüsi Sirbi ja Eesti Ekspressi Areeni muusikakajastusest, kus lähtusin dihhotoomiast pop vs klassikaline ning pidasin silmas muusika väärtushierarhia modernistlikku käsitlust. Nii selle töö kui ka käesoleva kultuuriajakirjanduse uuringu kontekstis peab tõdema, et kuuluvus ühele või teisele poole piiri, kas siis vaadeldavate objektide (popmuusika – klassikaline, jazzmuusika; album – kontsert) hulgas ühe eelistamise või kirjutamise stiili mõttes, on erinevate väljaannete puhul selgelt avalduv. SA Kultuurilehe väljaannete puhul võib kohati märgata ka selle piiri otsest kindlustamist ja taastootmist.

Stilistiline segunemine ühe väljaande raames tuleb kõne alla eelkõige erakordsete sündmuste puhul, mis oma algtemaatikalt on küll mõne muusika valdkonna alamkategoria sisesed, kuid mastaapsuselt ühiskonnas nõuavad mingisugust kajastust igalt kultuuriväljaandelt selle spetsiifikast sõltumata.

Kõige ilmsem näide selle näitlikustamiseks eelmisest aastast on Arvo Pärdi ja Robert Wilsoni „Aadama passiooni“ esiettekande eel- ja järelkajastus, mis küll ei langenud meie kolme kuu monitooringu perioodi.

Jälgides seda, milline muusikakäsitlus väljaandeid ilmestab, võib ühte gruppi koondada kultuurilehe Sirp ja ajakirjad Muusika ning Teater.Muusika.Kino (TMK) ning teise gruppi kultuurilehe Mürileht, päevalehed ning Eesti Ekspressi Areeni.

Neid kahte gruppi võib Bourdieu kultuuriväljade teooria<sup>37</sup> kohaselt vaadelda kui kahte autonoomset kultuurivälja või autonoomseks väljaks pürgivat gruppi. Alternatiivselt võib kogu Eesti muusikaajakirjandust vaadelda ka ühe väljana. Väljaandeid saab näha agentidena, kes end välja- ja võimusuhteid kujundades positsioneerivad ning selle käigus mingite kriteeriumide alusel teatud tüüpi muusikalisi nähtusi legitimeerivad.

ERR-i kultuuriportaal toimib eelkõige neid gruppe sidustava platvormina, segades tekstilugudeks vürmistatud lõike ja audiovisuaalseid ühikuid ETV saadetest, vahendades SA Kultuurilehe muusikaartikleid ja panustades rohkem popmuusika alla liigituva omasisuga

---

<sup>36</sup> M. Järvekülg. Piiri konstrueerimine ajakirjanduses klassikalise ja popmuusika vahel Sirbi ja Areeni näitel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, 2012.  
<http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/handle/10062/25822>

<sup>37</sup> P. Bourdieu. The Field of Cultural Production. Cambridge: Polity Press, 1993.

(plaadiarvustused, intervjuud, regulaarsed kontserdiarvustused). Interneti-, tele-, raadio- ja paberväljaannete kõrvutamiseks aga käesolev aruandeosa ei tegele.

Käsitlen käesolevas ülevaates peamiselt SA Kultuurilehe väljaannete, aga ka Mürilehe muusikakajastuse diskursiivseid aluseid. Toon näiteid valimisse langenud kolme kuu artiklite hulgast ning vaatlen mõnevõrra süvendatult 2015. aasta 9. oktoobri Sirpi ja oktoobri Mürilehte. Viiteid on ka vahepealse perioodi artiklile.

#### **4.3.1. 9. oktoobri Sirpi ja oktoobri Mürilehe analüüs kolme kuu kontekstis**

Sirpi, TMK ning Muusika muusikakirjutisi võib Marju Lauristini koostatud kultuurivälja skeemil seostada eelkõige sektoriga 1 (elitaarne-klubiline) ning 3 (akadeemiline-konservatiivne). Sektorid 2 (elitaarne-akadeemiline ning 4 (ajakirjanduslik-konservatiivne) on samuti esindatud, aga vähem. Sektor 5 (ajakirjanduslik-populaarne) veel vähem.

Päevalehtede muusikakajastust ning Eesti Ekspressi Areeni sisu käsitluslaadi võib enamasti paigutada sektorisse 5 (ajakirjanduslik-populaarne). Mürileht jagab seejuures suurt ühisosa päevalehtedega, aga eristub nendest teatava klubilisuse poolest (sektor 8).

9. oktoobri Sirp ja oktoobri Mürileht kinnitavad, et klassikalise muusika ja popmuusika käsitlused kultuuriajakirjanduses on erinevad. Diferentseeriv piir jookseb kajastamiseks valitud objekti olemusest lähtuvalt, millega tundub tulevat kaasa vastav formaat ja käsitlusviis. Ühele valdkonnale/ ringkonnale armsaks saanud instrumentidega teise mänguväljakule üldiselt ei tikuta.

Sirbis võib ühtaegu leida nii loomeinimestele suunatud tehnilise fookusega retsensiooni, mis seisab eelkõige kitsa professionaalse (erialaselt haritud) ringkonna huvide ja traditsiooni eest, tihti peale „meie“ vormi kasutades, kui ka muusiku ekspressiivsust ülistavat epiteetidega sõnamänglemist romantismi vaimus. Iseloomulik on afektiivne keel, mis rõhutab klassikalise muusika kõrget staatust. Puht stiililiselt võib see jätta naiiv-idealistliku mulje. Näiteks toon kolm lõiku kontserdiarvustusest, mis on oma ülevoolavuse poolest eriti ilmekas ja teatavale Sirpi autorite tüpaažile äärmiselt iseloomulik:

*„Kontsert oli suur rõõmuallikas: saime järjekordselt tõestuse, milline haruldane, fantaasiat ergutav kooslus on meil olemas ja meid võlumax.[...] Nüüd klaveriorkestrit kuulates mõtlesin, et ka sel unikaalsel koosseisul on piiritu fantaasia potentsiaali: miski pole klaveriorkestri puhul võimatu...[...] Peale Räätsa sümfoonia on olemas Peeter Vähi „Pianisti nädal internetis“, teos Ülo Krigulilt, Urmas Sisaski „Universumi hääled“, mis kõlas ka muusikapäeva kontserdil ja tõestas klaveriorkestri kosmilist mõõdet, suurt paindlikkust ja võimet tunda rõõmu muusikast.“ (Alo Põldmäe, „Klaverikontsert pani fantaasia lendama“, Sirp, 09.10.15)*

Et demonstreerida sedasorti taevaliku-pühaliku fookusega muljepõhise lähenemise äärmust ning sellega kohat kaasnevat keelelist primitiivsust, toon näitena paar lõiku 2014. aasta 12. detsembri Sirpi artiklist „Lasta mõtetel ja tunnetel lennata“:

*„Kõiki kontserdile valitud teoseid ühendas muusika tihedus ja mitmekihilisus, mis suubus alati lugude järel tekkinud imelisse vaikusesse. [...] Trio oli kui üks hingav organism, mis viis mu kujutluses kosmosesse ja tõi vahepeal suure kolksatusega urbanistlikku helidemaailma. [...] Publikuna olime helipilve sees, mille meie ümber tekitasid neli kõlarit.“ (Farištamo Susi, „Lasta mõtetel ja tunnetel lennata“, Sirp, 12.12.2014).*

Ilmselt viitavad juba artiklite pealkirjad ideoloogilisele sugulusele. Võib ju küsida, kuivõrd on selline materjal konstruktiivne või milliseid funktsioone peale teatud stilistilise kaanoni säilitamise see veel täidab? Negatiivseid hinnanguid selline hoiak põhimõtteliselt ei võimalda. Ilmaasjata pole romantilist pühalikku vaadet muusikale nähtud olemuslikult ennekõike religioossena<sup>38</sup>.

Tihti peale luuakse säärase hoiaku juures vastuolu nii-öelda massimuusikaga täiesti manifestsest ning üheselt mõistetvalt (rohkem näiteid TMK-st ja Muusikast hiljem). Veel Alo Põldmäe sulest näiteks 16. jaanuari Sirbis 2015:

*„On klassikaline tõde, et levimuusika levib, ja seda levitataksegi aktiivsemalt, süvamuusika kuulajad ja harrastajad on vähemuses. Vähemuse õigusi tuleb aga aktiivselt kaitsta, kas või nii, nagu kaitsti Eestis vähemust perekonnaseaduse vastuvõtmisega. Tugevamat häält peaksid siin tegema muusikanõukogu, heliloojate liit, interpretide liit ja teisedki muusikainstitutsioonid.“ (Alo Põldmäe, „Klassikatähed Tartus“, Sirp, 16.01.2015).*

Siin on juba väga konkreetselt juttu võimuvõngudest kultuuriväljal, autor läkitab abipalve institutsioonide poole. Ilmne on ka tugev mõju kultuurivälja neljanda sektori (ajakirjanduslik-konservatiivne) rahvalagutuslikust lähenemisest, kus kirjutaja justkui valdab tõemonopoli ning on võtnud väga selge kõikumatul „õige“ positsiooni Eesti kultuuri hüvanguks.

Eelmise aasta oktoobrinumbrite juurde tagasi pöördudes, Aare Tooli arvustuses ERSO hooaja avakontsertist („Pelüüd ERSO hooaja fuugale“) näeb kohe alguses vastandusi nagu tõsiklassikaline vs populaarklassikaline, traditsiooniline vs uudne, ta jõuab objektiivse valdkonnaspetsiifilise idiomaatilise analüüsini, aga samas ei jäta ka kasutamata võimalust viidata muusika „kõrgetele sfääridele“ (üldiselt on Aare Tool üks positiivne näide mitmekülgselt ja teadlikult arutlusest).

Eelromantismi ja muusika pühaliku väärtuse ideega või siis hilisema absoluutse muusika ideedega käis 19. sajandil kaasas ka muusika emantsipatsioon otsestest sotsiaalsetest funktsioonidest. Muusika praktiseerimisest sai näiliselt suveräänne, sõltumatu väärtus, mis on ühelt poolt nii-öelda „ebamaise“ kõrgendatud kvaliteediga eneseväljendus, aga teisalt ju loodud publikule, turule, potentsiaalsetest tarbijatest indiviididele.

Küsimus on selles, kas seda nii-öelda kõrget, eraldatud ja ülevat esteetilist positsiooni ei saa käsitleda uue ideoloogiapõhise allutamisenä, kaasajal siis selle põlistamisenä, milles on oma osa

---

<sup>38</sup> R. Taruskin. The Oxford History of Western Music, vol 2. New York, Oxford: Oxford University Press, 2005, lk 649.

ajakirjanduslikul tähendusloomel? Roger Savage<sup>39</sup> näeb seda seost ning leiab hermeneutilises lähenemises muusikale vasturohtu nii romantismi kui ka formalistliku käsitluse võimule, sidudes selle nii-öelda uue musikoloogia eestvedaja Lawrence Krameritegevusega kõnealuse mõtteviisi pärandi demüstifitseerimisel. Selles võib näha teed mõistuspärasema kultuuriuuringute suuna poole, mis Sirbi käsitluses näib enamasti piirduvat vaid taustainfo edastamisega kirjeldav-sedastavas ja ümberjutustavas stiilis.

Raske öelda, kas seda on tingimata vaja Sirbi puhul probleemina käsitleda (eks igal ideoloogial võib ju olla oma häälekandja), aga artiklite keelekasutuses ja nendega seostuvates ideedes leiab lihtsalt kinnitust see, mida Mart Niineste Sirbi veergudel mitmeid kordi ühiskonnas üldisema kultuurilise elitarismina on välja toonud (viimati „Naerata ja elu naeratab vastu“, 20.11.2015).

Teksti motiivides võib küll olla selge erinevus. Eesmärk võib ennekõike olla enda kogemust edastada tavatarbija või siis kriitiku positsioonilt, mis ei nõua erilisi eelteadmisi, või on tegemist ambitsiooniga anda konkreetsele loomeisikule tagasisidet, mis on lõpuni arusaadav vaid spetsialistidele. Teine variant on Eesti muusikaajakirjanduses üldiselt palju vähem levinud. Seda rakendatakse eelkõige episoodiliselt esimese lähenemise piires.

9. oktoobri Sirbi numbrit võib siiski suhteliselt erandlikuks lugeda, sest Sirp näitab siin lausa kahel korral klassikalise muusika kirjutiste nn kaanonivälisest aktiivsust. Selles numbris sattus olema juba mainitud artiklite kõrval arvustamisel noorema põlve kitarristi/ helilooja Argo Valsi sooloalbum (Tristan Priimägi, „Valsist Valsini“) ning tutvustamisel uuendusmeelse pärimusmuusiku Maarja Nuudi kontsertreis USA-s (Eve Tisler, „Salapärased lood Eesti metsadest Ameerika lavadele“).

Mõlemad artiklid paigutuvad peaaegselt ajakirjandusliku-populaarse diskursuse alla – rohkem või vähemal määral autoripositsioonilt kirjutatud lugejale objekti sisu vahendav, selgitav, lahtiseletav väljenduslaad arvestades lugejaga kui kõnealuse „toote“ potentsiaalse tarbijaga.

Tahan toonitada, et see ei välista analüütilist/ seoseid loovat lähtepositsiooni (ning Priimägi artikkel on selle tunnistuseks), aga on loomulik, et mida kaugemale liikuda žanriliselt klassikalisest muusikast ja mida enam pöörata kontsert albumiks, mis on olemuselt rohkem „toode“, seda rohkem ilmneb kirjutistes kommertsiaalne taustafoon. Kui Sirp on eelkõige läbi kontserdiarvustuste seotud eelkõige kodumaise ruumiga (konkreetses aja ja kohaga määratletud sündmuse kajastus), siis plaadiarvustusi läbib erinevate artistide rahvusvaheline kõrvutamise, mis käib kokku globaalse muusikaturu konkurentsiga (seda kinnitab ka kvantitatiivne sisuanalüüs). Esile kerkib nn tarbijat juhendav (*consumer-guide*) roll ja räägitakse materiaalistest kultuuri artefaktidest. Olgugi, et praeguseks on muusikatarbimine teinud läbi tohutu muutuse, on sama loogika säilinud.

See on ilmne ka Müürilehes (samuti Postimehes, Eesti Päevalehes, EE Areenis, ERR-i kultuuriportaal), mis tegeleb peamiselt alternatiivpopmuusika kajastamisega, kitsamalt fokuseerituna obskuursema sorti klubimuusikale. Ilmselt paistab Müürilehes Sirbiga

---

<sup>39</sup> R. Savage. *Hermeneutics and Music Criticism*. New York: Routledge, 2010.

võrreldes silma keelekasutuse vabadus, kõnekeelsus, mispärast kerkib esile ringkonnaspetsiifilisi termineid.

Müürilehe käsitlust võib vaadelda ka klubilise-elitaristlikuna, aga mitte akadeemilise või konservatiivsena.

Popmuusikateoreetik Simon Frith<sup>40</sup> kirjutab, et Bourdieu' klassikuuluvusel põhinev maitsehierarhia<sup>41</sup> ei kehti mitte ainult kõrge-madal kultuurieristuse tekkimiseks (suurem hulk kultuurilist kapitali defineeribki kõrge kultuuri olemuse), vaid samamoodi võib seda nägemust kohaldada ka nii-öelda madala kultuuri siseselt.

Sest nii-öelda madala kultuuri väli koosneb ka mingisugusest teadmisest, ekspertiisist ja genereerib seejuures endale omase kultuurilist kapitali. Nii on teatavat tüüpi kultuurilise kapitali hulk ka näiteks omane klubikultuurile, spordile, seebikatele jne, muutes just selle osa kultuurist eksklusiivseks vastavalt sellele, kuidas keegi vaadeldava valdkonnaga kursis püsimiseks aega, raha ja muud ressursi on panustanud.

Hariduse asemel garanteerib ringkonda pääsu näiteks peokultuuri-žargooni valdamine, proaktiivne entusiasm teatud esteetilise kultuuriformaadi suhtes (pop-avangard, DIY-mentaliteet). Vahe on selles, et Müürilehe puhul pole see kultuuriline kapital intituksionaliseeritud, traditsiooniliselt legitimeeritud ning ligipääs on kergemini saavutatav. Ka kvantitatiivne sisuanalüüs näitas, et klassikalise muusika valdkond defineerib ennast suuresti läbi muusikahariduse traditsiooni. Bourdieu' välja- ja maitseteoorias on haridusel keskne välja legitimeeriv roll.

Niiskäsitlusele kohaselt on Müürilehe oktoobrikuu number rohkem tutvustav: nii põhiintervjuu kui ka rubriigid „Uus Eesti Biit“ ja „DJ-ankeet“ pakuvad platvormi noortele loomeinimestele oma tegevuse tutvustamiseks. Lugejaga suheldakse eelkõige läbi muusiku enda sõnade („vaba mikrofon“) ning ajakirjaniku subjektiivne mõju on nõrgem kui Sirbis (või siis ilmneb see mõju juba objekti valikul). Näiteks, kui paljud saavad lõpuni aru neist kahest „DJ-ankeedis“ esitatud lausest:

*„Paadikeerutamine muutus regulaarsemaks alates 2011. aastast, kui Morš Shop avas oma tagatoas (hilisemad Hoovi ruumid) „hästi hoitud saladuse“ – Salaselts Маффия baari!“ [...] „Juhtusin kuulma Kuru Plirril pealt vestlust, kus üks noormees seletas, et ta üldse ei saa aru osadest live-elektronika settidest, kus muusika ainult kerib ja kerib ja kerib... ja drop'i ei tule!“ („DJ-ankeet: Katja Adrikova“, Müürileht, oktoober 2015)*

Mentaliteeti võib ju ka võhik siin aimata, aga sellist laadi laused ongi õhku visatud teatud obskuurse ninanipsu saatel, nii et ainult omad selle siseringi assotsiatsioonide läbi muigega detailideni kinni püüaks. Mida spetsiifilisemaks nii minna, seda tugevam on side nende lugejatega, kes sisu sada protsenti ühendatuna hoomavad. Oluline tegur, mis näiteks ka

---

<sup>40</sup> S. Frith. *Performing Rites: On The Value of Popular Music*. Oxford: Oxford University Press, 1996, lk 9.

<sup>41</sup> P. Bourdieu. *Distinction*. London: Routledge & Kegan Paul, 1984.

angloameerika kultuuriruumis levinud *fanzine*'e käimas hoiab, on subkultuurilist sidet läbi sotsiaalse praktika representatsiooni tihendada.

Populaarse-ajakirjandusliku kommertsiaalse paradigma alla kukuvad ka *consumer-guide* stiili järgivad plaadituvustused/-arvustused. Seejuures aga ei ole Mürilehes kombeks plaate numbriliselt hinnata (erinevat näiteks Postimehest, Areenist või ERR-i kultuuriportaalist) ning oma lühiduses võiks need siis pigem tutvustusteks nimetada.

Kui nüüd mõtteliselt proovida eelmise aasta oktoobrinumbritest mõnda artiklit Sirbis Mürilehte või vastupidi ümber tõsta, nii et see ei läheks nende väljakujunenud omapäraga vastuollu, siis tõenäoliselt, juba oma objekti poolest, ükski Mürilehe kirjutis Sirpi ei sobiks. Küll aga võiks Mürilehes vabalt ilmuda Tristan Primäe kirjutatud Argo Valsi plaadi arvustus ja ka reportaaž Maarja Nuudi USA kontsertreisist.

Niisuguseid teemakäsitusi tuleb nii Sirbis, TMK-s kui ka ajakirjas Muusika ette harva, see on paradigma vääratus ja eeldab tõenäoliselt mingisugust erandjuhtu. Lisaks, kui me vaatame, millised artistid väljaspool nn väärtmuusika kaanonit Sirbis kajastust on leidnud, siis näeme, et tegemist on ikkagi mingil moel muusikahariduse süsteemiga seotud olnud artistidega, võtkem kasvõi Argo Vals.

Viimasest võib järeldada, et osa modernistlikus vaimus madalaks peetud kultuuriobjektidest on oma legitiimsust Sirbi autoriteedi ees kinnitanud, aga side haridusega paistab püsivat eeldusena. Eelkõige seepärast, et haridus seotakse professionaalsusega. Sirp tahab olla professionaalse muusika häälekandja. Professionaalsuse vajadust rõhutatakse ning läbivalt ka nii TMK-s kui ka ajakirjas Muusika.

Huvitav on ka see, et kui popmuusika üksikobjektidele Sirbis palju tähelepanu ei pöörata, siis üldistavate kategooriate kaudu kogu välja markeerida tundub siiski olevat vajalik. Eelkõige pean siin silmas muusikatööstuse eri tahke kaardistavaid artikleid nagu „Vinüülplaat keerleb edasi“ (Johanna Maria Mängel; 29.01.2016), Tallinn Music Weeki ülevaade „Selgub, et elu ongi kunst“ (Marju Ingel; 10.04.2015) või „Muusika ja rahavoogudest Spotify näitel“ (Kaur Garšnek; 28.11.2014).

Kui veel ära nimetada Schillingu ja Ariel Pinki Noblessneri kontserdi asjakohane kajastus (vastavalt Janno Zöbin 10.07.2015 ja Risto Kozer 19.06.2015), siis võib öelda, et siin nimetamata jäänud esmajärgus popkultuuri alla paigutuvate Sirbis viimase aasta jooksul avaldatud muusikaartiklite kokkulugemiseks piisab vist ühe käe sõrmedest.

Veel võib legitiimse muusikakultuuri piiri peale jääda igasugune teoreetiliselt põlistatud avangard ja eksperimentaalsus, kontseptuaalne muusikaline abstraktsus ning audiovisuaalsus, mis tõestab end Sirbi jaoks juba pigem kunsti loogikast tõukudes. Näiteks kui meil siin Eestis mõni konverents või külalisloeng peaks toimuma. See on üldiselt jälle mõne haridusinstituutiga seotud.

Aga näiteks Ines Reingold-Tali „*sound art* ja muusika“ sarja teoreetilised artiklid TMK-s on täiesti iseseisev nähtus Eesti muusikaajakirjanduses. Nii objektilt kui ka käsituslaadilt. Akadeemiline, viidetega varustatud, klassikalise teadustöö teooriaosa laadne erinevate autorite objektiivne ülesrivistamine ja omavahel diskussiooni seadmine – see alamnišš kolmandas

sektoris on Eesti muusikaajakirjanduses suhteliselt tühi. Hiljutine Kerri Kotta artikkel meenub („Meie tarbimisihade peegel“, Sirp, 19.02.2016). Popmuusika tendentse on selles vormis mõnel korral kaardistanud Tõnis Kahu Eesti Ekspressis.

See, et peamiselt Eesti pop- ja rokikriitikaga tegelenud Eesti Päevalehe muusikatoimetaja Mart Niineste Sirbis regulaarselt arvamused kirjutab, on suhteliselt uus nähtus. Tema on ennast ka sinna töötanud pigem järjepidava kriitikaga Eesti kultuuripoliitika aadressil postmodernistliku horisontaalse žanripariteedi pinnalt. Ta on üks väheseid Eesti ajakirjanikke, kes otseselt nõuab pop- ja rokk-kultuuri õiguspärasust. Regulaarsed veerud vabalt täitmiseks Eesti prestiižseimas kultuuriväljaandes on seepärast märgiline tunnustus ning märk avanemisest.

Kusjuures kolme kuu vaadeldavate artiklite hulgas on Eesti Päevalehes Niineste lood RAM-ist („Kuidas sügaval Venemaal sündis sõja kiuste Eesti uhkeim meeskoor“, 22.11.2014), intervjuu Erkki-Sven Tüüriga („Helilooja Erkki-Sven Tüür: minu nõudlikul teosel on suurepäraselt läinud“, 10.12.2014), Rasmus Puuriga („Rasmus Puur: ooperi mõte sündis telerist“, 19.12.2014), Paavo Järviga („Paavo Järvi valmistub Pariisiga hüvasti jätma: avame uue maja, et see pärast valmis ehitada“, 12.01.2015), Andres Mustoneniga („Mis aastavahetus, mis lõpp? Minu jaoks neid pole, kõik voolab edasi“, 03.01.2015) ja Kadri Taliga („Kadri Tali: sümfooniaorkestri edu alus on dialoog publikuga“, 27.01.2015).

Need on küll enamasti uudisintervjuud. Kultuurilehtedest vähem filosoofiline ja igapäevaseid loomeelu protsesse, pigem telgitaguseid avav formaat, mis ei olegi nii väga suunatud üldisemate hoiakute avaldamiseks. Aga see teeb Eesti Päevalehest muusika klassikalise poolt enim kajastava üldlehe ja tundub, et Ekspress Grupis on popmuusika pool jätetud Eesti Ekspressi kanda.

Postimehes jääb uuringu vahemikku paar „tõsisema otsa muusika“ kontserdiarvustust. Nende seas ka Tõnis Kahu kirjutatud Erkki-Sven Tüüri sünipäevakontserdi lugu fookusega muusika sisemise loogika osingul ja mõju mehhanismide interpretatsioonil ilma ülistamiseta vertikaalsel väärtusteljel („Tüür läbi paistmas“, 15.12.2014). Sirbis sedasorti nii detailset lähenemist naljalt ei kohta.

Kaasajal võiks ju olla üheselt aksepteeritud, et objekti liigitumine „kasumile orienteerituks vs siiraks ekspressiivsuseks“ või asukoht mõnel muul kõrge-madal dihhotoomiat pühitseval joonel ei välista anaüütilist/ vaimu viljastavat käsitlust, mida me Sirbiga ikka seostanud oleme.

Samuti ei tuleks rünnata mitte seisukohta, et miski on ülim/ parem/ väärtuslikum, vaid arvamust, et see territoorium kuulub eranditult ainult „kõrge“ valdusesse, kirjutab Frith<sup>42</sup>.

Hariliku pikema plaadiarvustuse alusel Eesti ajakirjanduses ei saa öelda, et see oleks oluliselt vähem sisukas või analüütiline, vähem „tõsine“ kui näiteks Sirbi keskmine kontserdiarvustus. Need järgivad lihtsalt erinevat loogikat. Paljud Sirbi autorid näivad võtvat oma objekti iseenesestmõistetavalt „kõrgena“, pop-plaadi arvustajad pigem mitte.

---

<sup>42</sup> S. Frith, S. Performing Rites: On The Value Of Popular Music. Oxford: Oxford University Press, 1996, lk 16.

(Seejuures ei tohiks analüüsi või analüütilisust näha ainult formalistlikus ega teoreetilises võtmes. Nagu Joseph Kerman kirjutab, „analüüsi potentsiaal tuleb teoreetilisest kasvuhoonest valla päästa“<sup>43</sup>).

Kunagiselt kultuuri madalalt astmelt on ajalooliselt prestiižseks saanud nii film, fotograafia kui ka jazz. Motti Regev vaatles 1994. aastal, milliste tööriistadega angloameerika rockikriitikud 60ndatest saati rockmuusikale autonoomse kunsti staatust on üritanud välja võidelda ja leidis, et kuigi rockmuusika on leidnud koha lugupeetud kultuuriväljaannetes, siis riik seda rahaliselt ikkagi ei toeta ning akadeemikute huvi selle vastu on ebasüsteemne<sup>44</sup>.

Jazzi kajastusi leiab meil SA Kultuurilehe väljaannetest pidevalt, ajakirjas Muusika on selleks eraldi rubriigid. Samuti on jazz ja folk nüüdseks Eestis hariduslikult põhistanud.

Kokkuvõtteks, uuringus kinnitust leidnud fakt on see, et Eesti riigi poolt SA Kultuurilehe kaudu toetatud väljaanded (Sirp, Muusika, TMK) kajastavad ülisuures enamuses klassikalist, koori-, jazz- ja rahvamuusikat, mis on eelkõige hariduse kaudu legitimeeritud. Need on selgelt ühe või paari muusikaringkonna häälekaja, mis ei ole representatiivne kogu Eesti kultuuriilmas asetleidva muusikatemalise arutelu kontekstis.

Rudi Laermansi järgi võib Eesti muusikaajakirjandust vaadelda polühierarhilise, aga endiselt tsentraliseeritud terviksüsteemina. Keskmel ümber tiirlevad perifeersed subkultuurid endale omase võimuhierarhia ja kaanonitega (alternatiiv-meintriim jne), kus teatud sorti muusikat näiteks peetakse (alam)klassikaks<sup>45</sup>.

Küsimus on selles, kas keskmest välja jäetud muusikaringkonnad üldse on huvitatud Sirbi, TMK või Muusika kajastusest? On nad huvitatud popmuusika tihedamast „tõsisest“ stiilis käsitlusest? Või kas toimetused on ise näidanud üles initsiatiivi neid kaasata? Kas laiendatud legitimeeritud (ülem)kultuuri vaade on üldse vajalik?

Terves maailmas on vähe mitmekülgseid eksperte, kelle muusikahuvi haaraks nii klassikalise muusikaga ajaloolis-akadeemilist või muusika struktuurianalüüsi konteksti ning kannaks ka pühendunud popmuusika melomaani maitsepõhist kuulamiskogemuse kognitiivset kompetentsi. Muusikavaldkonna agendid, eri pooluste esindajad elavad ikka suhteliselt erinevates infoväljades. See tingimata on üks muusikavaldkonna eripära teiste kultuurivormidega võrreldes, sisuline vahe kultuurilise kapitali olemuses.

Kui näiteks ajakirjas Muusika on popmuusika või meelelahutuse esindajana (halvas mõttes) nähtud näiteks „näosaadet“ (Jaanus Kann, „Tiliseva aisakella tagant“, Muusika, jaanuar 2015), siis võib-olla ei ole osa akadeemilise muusika maailmast selliseid seoseid luues lihtsalt teadlik,

---

<sup>43</sup> J. Kerman. Musicology. London: Fontana Press/Collins, 1985, lk 18.

<sup>44</sup> M. Regev. Producing Artistic Value: The Case of Rock Music. The Sociological Quarterly, 1994, 35(1), 85-102.

<sup>45</sup> U. Lindberg, G. Guðmundsson, M. Michelsen ja H. Weisethaunet, H. Rock Criticism From The Beginning: Amusers, Bruisers, and Cool-Headed Cruisers. New York: Peter Lang, 2005, lk 35.

et sedasorti sõukultuurile vastandab ennast väga konkreetselt ka näiteks Mürileht. Kommertsile vastandumine on suuresti kogu Eesti muusikaajakirjanduse ainus ühisosa. Areeni kriitikute aasta albumiks tunnistati üheselt Mart Avi „Humanista“, mis on ilmselgelt osa popkultuurist, kuid esteetilises plaanis „näosaatest“ jupi kaugemal kui osad kultuuriliselt legitimeeritud objektid SA Kultuurilehe väljaannete lehekülgedel.

Võtkem kas või muusikal „Ooperifantoom“, mida arvustas nii Sirp, TMK kui ka Muusika. Kusjuures, paralleel näosaatega pole minu initsiatiivil tekkinud:

*„Koit Toome Chagny vikonti Raouli osas oli kahel etendusel väga erinev. Tema kaunitämbriine ja üha mehisemaks muutunud tenorihääl kõlas ikka omas heas kvaliteedis (vist paljusid vaimustas tema Andrea Boccelli jäljendamine möödunud aasta TV-sõus „Su nägu kõlab tuttavalt“), kuid kirg ja kiindumuse dramaatilisus Tallinna etendusel oli tunduvalt palavikulisem.“ (Tiiu Levald, „Maagiline helide maailm ja kujutluste sülem“, TMK, detsember 2014).*

#### **4.3.2. TMK ja ajakiri Muusika kolme kuu lõikes**

TMK ja Muusika käsitus ei erine üldjoontes Sirbi muusikakäsitlusest. Silma jääb, et teatud autorid (näiteks Leelo Kõlar, Ia Rimmel, Tiiu Levald) panustavad aktiivselt kõiki kolme väljaandesse. Oluline erinevus on artiklite mahus. Nii TMK kui ka Muusika võimaldavad pikemaid ajaloolisi käsitlusi ning opereerivad jätkulugudega üle mitme numbriga.

Liis Kolle järjejutt Berliini muusikafestivalidelt eristub üldisest klassikalise muusika käsitluse etableerunud stiilist pretensioonitusega. Ei tule just tihti ette, et muusikahierarhia nii-öelda kõrgemat otsa nii otsekoheselt ja eluliselt läbi iroonia kirjeldatakse.

*„Siin soleeris kõneartistina parasjagu rahvusvahelisi filmoloorbereid lõikava näitleja August Diehli noorem veli Jakob Diehl, kes kohati ähvardas pideva sissehingamise ja sellele järgnevate luksatuste kätte lämbuda, siiski ainult näiliselt.“ (, „Muljeid ja mõtteid Berliini muusikafestivalidelt II“ TMK I, 2015)*

Ta kasutab näiteks väljendit *last but not least* eestikeelse teksti siseselt. See on selgelt vabam eneseväljendus žanrioloogika kajastamise konventsioonidest mööda vaadates. Mängulisust võib näha ka Muusika „Jazzisessiooni“ rubriigis. Üldiselt on aga selline lähenemine pigem erandlik.

Kõik, mis puudutab muusikaajaloo käsitlusi nii TMK-s kui ka Muusikas, on oma olemuselt küll objektiivne, kuid objektid iseenesest pärinevad selgelt traditsioonilise kõrge kultuuri aladelt (näiteks ERSO või Carl Philipp Emanuel Bach TMK-s ja RAM Muusikas).

Haridustemaatika ning professionaalsus keskse väärtusena on aga sarnaselt Sirbile läbiv nii TMK-s kui ka Muusikas. Mahukam leheruum annab võimaluse ka erinevate vaatepunktide ilmnemiseks ühe artikli piires. Kuigi Muusika ilmub kord kuus, harvemini kui Sirp, on sellel isegi enam päevakajalisuse ambitsiooni, sest regulaarsed on ka muusikauudiste leheküljed.

Kolmest väljaandest enim seovad Muusikat tarbijakultuuriga ka igakuised plaadiarvustused/ - tutvustused, kus leiab kolme kuu jooksul ka paar eelkõige popmuusika alla liigituvat albumit.

See justkui liidab Muusikat enam kommertsiaalse aspektiga ning ajakirjandusliku-populaarse diskursusega.

Vormilist paindlikkust võib näha igakuiselt paikapandud rubriikide ning eri ajakirjanduslike žanrite kasutusest. On rohkem reporteritööd nõudvaid žanre kui ka näiteks kontserdikalendri või muusikasoovituste funktsiooni täitmist, informeerivaid lühivorme.

Mis puudutab aga pikemaid retsensioone ja intervjuusid, siis konkreetsed seisukohad töötavad ikkagi kultuurihierarhia säilitamise nimel. Kaks näidet, mis väljendavad konservatiivsust väga jäigalt, kusjuures tundub, et nende näidete puhul ei ole tegemist ajakirjaniku probleemiülestusega, vaid nii-öelda vaba mikrofoniga:

*„Tuleb uskuda traditsioonilisse õhtumaa kõrgkultuuri, mille areng on tegelikult peatunud ja konserveerub interpretatsioonikunstis. Selle reeglistik on fundamentaalselt erinev triviaalsusele panustavast massimuusikast. Klassikalise interpreedi eneseõigustus praeguse arengule rõhuva ühiskonna valguses on ebanusikaalse nüüdisheli esitamine uue klassikalise muusika sildi all.“ (Kai Taal, „Ma soovin, et oleks rohkem muusikuid, kes hingega anduksid muusikale“, intervjuu Age Juurikasega, Raun Juurikase kommentaar, Muusika, oktoober 2014)*

*"Meelelahutuslikul kultuuril on elus oma roll, kuid see domineerib liialt. Olen juba üksjagu elanud ja võin öelda, et klassikalise muusika maailm on oma vaimsetelt väärtustelt stabiilne, me saame sellest vaimususest palju positiivset." (Piret Väinmaa, „Eestis on suurepärase ilm klaverimänguks“, Juris Kalnciems'i kommentaar, Muusika, jaanuar 2015).*

Paratamatult tundub klassikalise muusika ohustaatus olevat massikultuuris ühiskonnas muusikaringkonna peamisi probleeme, milleni jõutakse nii intervjuudes, arvamusedes kui ka arvustustes.

Ia Rembali intervjuu Kadri Leivategijaga (Ia Rimmel „Hinnata väärtusi ja säilitada järjepidevust“, Muusika, detsember 2014) valgustab aga hoopis pigem konkreetsemaid praktilisi siseringkonna probleeme viisil, mida nii tihti muusikavaldkonnas ette ei tulegi. Näiteks kriitiline positsioon haridusametnike suunas. Detsembrinumbris on ka Kai Taali artikkel „Kellele on vaja klaverimuusikat, ehk pidu tühjas saalis“, mis väljendab tõsist muret klaverimänguhuvi ja publiku vähenemise üle. Üldiselt aga on problematiseerivat sisu Eesti muusikaajakirjanduses siiski vähe. Seda kinnitas ka kolme kuu kvantitatiivne sisumonitoring. (Popmuusika poole pealt leiab kaks Siim Nestori probleemipüstitust Eesti Ekspressis: „Eestis pole enam plaadifirmasid“ (12.11.2014) ja „Liiga palju muusikat imekaunil jõulukuul“ (03.12.2014).)

Kui SA Kultuurilehe kodulehelt lugeda, et ajakirja Muusika temavaldkonnad hõlmavad nii „klassikalist muusikat, jazzit, pärimusmuusikat kui ka paljusid muid erinevaid muusikastiile“, siis võiks küsida, et mis sinna „paljude erinevate“ alla ikkagi sobib, mida eelnevad kolm suurt liiki juba ei hõlmaks ning mis Muusikas vähegi konkurentsivõimelist kajastust leiaks.

TMK kohta võib kodulehelt lugeda nii: „Käsitlemist leiab ka teatri, muusika ja kino ääre- ning ühendusaladel toimuv. Nii ajakirjas kajastatavate kultuurinähtuste kui ka neid kajastavate

autorite ainsaks valikukriteeriumiks on professionaalsus, kõik muud jagunemised, näiteks skaaladel: kõrge-madal või oma-võõras, saavad tekkida vaid koostöös kaasamõtleva lugejaga.“

Eelpool mainitud Ines Reingold-Tali artiklid ning Augustibluusi festivali ülevaade suhteliselt vähese arvu artiklite seas justkui kinnitavad avatumat kultuurisuhet muusikaga seonduvate objektide vaates. Samas leiab 2015. aasta esimeses TMK-s Sten Lassmanni artiklis musternäidisenä kinnitust ka klassikalise muusika ning eriti klaverimuusika ülim, kohati trantsendentiaalsesse kõrgusesse viiv võime.

Epiteedid ja väljendid nagu „klaverikunst“, „suurejooneline“, „erilise intellektuaalse haardega“, „täiuslik“, „võimas“, „lausa rabavalt mõjus“, „harukordne elamus“ mahuvad vaid ühte lõiku.

*„Ümbritsetuna suurepärasest kunstist hakkab inimaju tööle teisel režiimil – toimub pidev ja intensiivne tundmuslike pooltoonide, tähenduslike varjundite ning erinevate vaatenurkade analüüs. Sellise ambivalentse seisundi läbimine rikastab inimest, suurendab esteetilise taju täpsust ja haaret ehk teisisõnu – arendab kunstilist maitset,“* kirjutab Lassmann elitaarse paradigma idealiseeritud vaimus.

Nagu eelpool paaril korral näidatud, on sarnane positsioon tihtipeale majanduslikult motiveeritud massikultuuri vastane. Samas võib näiteks Lassmanni kirjutises leida ka tunnistust, et ka see nii-öelda kõrgeima kultuuri kandja on tegelikult majanduslike mehhanismide rüpes.

*„Ülemaailmse konkurentsi tpeud püsima jäämiseks ei piisa aga ainult imelapse kuulsusest, andest ja töökusest ning rahvusvaheliste konkursside laureaadiitlitest. Võtmeküsimuseks on eelkõige see, kas õnnestub saada mõne juhtiva agenuuri võimekate määndžeride tiiva alla.“*

Teatav konflikt idealiseerituse, autonoomse kunsti ning reaalse maailma turumehhanismide vahel on meie institutsionaalse toega muusikamaailma ringis ilmselge. Jõuamegi postsiooni, kus professionaalsuse, haridusliku toe ning romantismi *genius'*e kolmeosaline ideoloogiline väärtuskontseptsioon, mis Eesti muusikaajakirjanduses laialt levinud, rakendub kriteeriumina legitimeerides traditsiooniliselt madalaks peetud elementidega kultuuripraktika:

*„Anderson – Roe tempoka montaažiga videotes, millest parimatel on Youtube'is vaadatavus koguni üle miljoni, on rohkelt visuaalset stiili ja seksapiili võitmaks ka klassikakauged publiku tähelepanu. Kuigi nende esinemises võib vahel tähendada estraadilikke elemente, tuleb neile au anda – tegu on professionaalsete pianistidega, kes astuvad üles ka solistidena ning on õppinud Ameeria Ühendriikide mainekamates muusikakõrgkoolides, Juilliardi (The Juilliard School of Music) ja Yale'i muusikakoolis (Yale School of Music).“* (Sten Lassmann, „Esteetiline pluralism askeetlikus vormis“, TMK, jaanuar 2015)

Ühesõnaga, professionaalsus, individuaalne ekspressiivne võimekus ning erialane haridus annavad aluse pidada vaadeldavat objekti väärtkultuuriks. Viimane tsitaat ilmestab perfektselt meie juhtivas muusikaajakirjanduses omandatud konservatiiv-elitaristlik-romantilist vaadet.

## 4.4. Teatrikäsitlus

Tuudur-Jaan Rekkor

### 4.4.1. Teatritekstide positsioonid kultuuriväljal

Sirbi ja Mürilehe kahe vaadeldava numbri võrdlus ei ole teatri puhul võimalik, sest selle valdkonna artikleid ilmus ainult Sirbis. 9. oktoobri Sirbis oli kolm artiklit (neli, kui Kalju Haani nekroloog ka sisse arvata). Esimene neist on Eero Epneri ja Meelis Oidsalu suur kaheküljeline arutelu Eesti teatri ja pagulaste üle. Laias laastus võiks selle liigitada neljandasse sektorisse, sest artiklis on suurel hulgal sedastusi või selgitusi lugejale, kuidas asi tegelikult on (n.-ö “meie teame” positsioon). Näiteks alustab Epner kohe alguses teavitusega: “*Teatri poliitilisus algab tema uksest: teater ise on juba poliitiline paik.*” Nii on. Ühtlasi võiks see kuuluda ka 1. sektorisse (elitaarne-klubiline), sest eeldab, et lugeja mõistab iseenesest, miks teater on poliitiline paik. “Meie teame” positsiooni esineb artiklis veel hulgaliselt:

*Piir kunstilise ja tegeliku, teatraalse ja elulise vahel ei jookse juba ammu teatrimaja uksele /.../ Praeguses debatis ongi eelkõige vaja /.../ Teater võiks proovida üksmeele saavutamist /.../ Teatri puhul tuleks anda võimalus /.../ Teater ei pea siin otsima oma kindlat nišši. (Meelis Oidsalu)*

*Seetõttu võiks olla praegusel juhul teatri jõud muuta probleem argiseks /.../ Teater ei tohiks tegeleda pagulastega retooriliste žestide tasandil. (Eero Epner)*

Ka kuuendasse (sotsiaalne-protestiv) sektorisse liigitub üksjagu teksti:

*Jobutava poliitiku tunned ära sellest, et ta räägib hingeldades rahva eest. Samavõrd jobu on humanitaar, kes kõneleb kõhklemata humanismi nimel. Olen korduvalt käitunud jobukriitikuna ja nuhelnud teatrit kõiksugu pattude eest, justnagu institutsioonil saaksid olla munad, mida pigistada. (Meelis Oidsalu)*

*Teatril peab olema lihtsalt piisavalt mune ja südant, sest tegelikult on asi normaalne /.../ Ent kas Eesti teater üldse peaks pagulastega tegelema? Ühiskondlikke teemasid, millega on kehvasti, on ju väga palju ning teater ei jõua kõike – ega peagi. (Eero Epner)*

Arutelu Oidsalu ja Epneri vahel räägib lugejale ühest küljest, kuidas asi on ja teiselt poolt, kuidas ta võiks/ peaks olema. Selline paigutus kultuuriväljal (valdavalt 5. ja 6. sektor) on vägagi oodatav tulemus, sest see ju ongi kriitiku (Oidsalu) ülesanne selgitada, kuidas miski on ja kritiseerida ehk pakkuda välja, kuidas miski võiks olla.

Järgmises teatri valdkonna artiklis kirjutab Marie Kliiman alastiolekust teatris. Selle artikli võib üheselt kanda 2. sektorisse ehk elitaarne-akadeemiline. Näiteks iseloomustab seda hästi järgnev lõik:

*Lavalist alastust on kõige enam uuritud feministliku teooria, queer- ja soouuringute vaatepunktist. Kuna alastus on meeleliselt ja individuaalselt tajutav nähtus, siis pakun välja, et alastust võiks analüüsida fenomenoloogilisest vaatepunktist, lähtudes performatiivsuse esteetikast. Oma analüüsisüsteemi loomisel olen võtnud eeskujuks ka Karl Toepferi, kes oma artiklites ja peateoses „Ekstaasi impeerium“ on vaadelnud alastust*

saksa kehakunstis ja (tantsu)teatris. Toepfer on alastust kategoriseerinud väga põhjalikult, kuid kuna eesti teatrialastuse näidete hulgast ei leia sugugi kõigile loodud kategooriatele sobivaid vasteid ning alastust on siin kasutatud üldse vähem ja pigem episoodiliselt, siis tulekski eesti näidete analüüsiks kohandada pisut teistsugune süsteem. (Marie Kliiman)

Alla on joonitud keerulisem keelekasutus, mis viitab akadeemilisusele. Samuti võib kohe lõigu alguses näha teoreetilisi lähtepunkte.

Kolmas teatriartikkel on festivalist “Kuldne Mask”. Kirjutab Maris Johannes, kes alustab esimesest sektorist (elitaarne-klubiline): “Igal sügisel, nüüd juba üheteistkümnendat aastat järjest, näeme Eesti lavadel Venemaa parimaid lavastusi.” Autor hakkab kohe rääkima meie vormis, meie kui klubi. Või näiteks: “Olulisem kõigest on, et teater oleks elus ning seal räägitaks meiega meie keeles ja tänasest päevast.” Artiklis intervjuerib Maris Johannes Dima Krõlovit, kes ütleb: “*Ostrovskit on aastaid tehtud ühtemoodi. Ega siis Meierhold tõmmanud asjata tegelastele rohelisi parukaid pähe.*” See on moment klubilisusest, kus ei vaevuta midagi selgitama (kes on Meierhold? Mis rohelised parukad? Miks? Mida see tähendab? – umbes selliseid võiksid olla asjasse mittepühendunud lugeja reaktsioonid). Intervjueritav ei peagi muidugi selgitama seda, mis talle on elementaarne. Seda võib vajadusel teha teksti autor, näiteks kasutab sellist tehnikat sageli Jaanus Piirsalu. Üldiselt on intervjuusid raske kultuurivälja sektoritesse paigutada ja eriti selliseid, kus on mitu vastajat. Igaüks neist vastab isemoodi. Siin on selgelt näha, et esimene vastaja on täiesti läbi ja üdini kunstnik, kes räägib oma keeles. Siis on näitlejatar, kes ainult seletab, milline lugu neil on ja mis seal juhtub. Ja siis on kolmas, kes räägib üldse sellest, mis maailmas on juhtunud ja mis seal juhtuma hakkab. Enim jääb siiski kõlrama klubilisuse moment, eriti artikli keskel olevas lauses: “*Moskva Draamakunstkooli lavastuses satume igavese remondi keerisesse.*” Paralleel tänapäevaga on ilmne, aga lavastaja sõnadega seda ei seleta – kes saab aru, see saab.

Kokkuvõttes lühidalt: 9. oktoobri Sirbi teatriartiklid võib liigitada 1., 2., 5. ja 6. sektorisse. Millest võib järeldada, et vähemalt selle Sirbi numbri teatriartiklid on ühest küljest klassikaliselt ajakirjanduslikud (kohati veidi protesteerivad – aga eks seegi on ajakirjandusele omane), teisest küljest elitaarsed ja akadeemilised.

Ka kolme monitooringukuu artiklite hulgas on näha, kellele on Sirbi artiklid mõeldud. Alvar Loog kirjutab Tartu Uue Teatri lavastusest “Liha luudel”:

*“Kertu Moppeli lavastuses „Liha luudel” ei jäljenda teater elu, vaid püüab kirikliku sakramendi kombel sellesse otsesel moel sekkuda, seda transformeerida.” (Alvar Loog)*

Vaadates seda tekstilõiku distantsilt, kui lihtsalt paari lauset, mis on visatud kõigi potentsiaalsete lugejate ette (kes mõistavad eesti keelt), siis on selge, et allajoonitud sõnad jäävad ilmselt suurele osale inimestest segaseks.

Ele Pajula on Sirbis avaldatud arvustuse NO99 teatri etendusele “Tüdruk, kes otsis oma vendi” pealkirjastanud “Polemise talumatu kergus”. Võib oletada, et inimestele, kes pole Milan Kundera ja tema loominguga kuigi tuttavad võib pealkiri tunduda üsna kummaline. Et mõista pealkirja nii, nagu autor on seda mõelnud, peab inimene olema teatud lugemusega. Arvestades kogu võimalikku auditooriumi, siis säärase üpris spetsiifilist eelteadmist nõudev kood kitsendab lugejate ringi märkimisväärselt. Tekib teatav klubilisuse moment.

Päevalehtedes sellist tendentsi täheldada ei saa. Pealkirjad on lihtsad, neutraalsed ja kriitika objektile viitavad. Mõned näited järgnevalt. Linnateatri “Surnud hinged” on pealkirjastatud Postimehes: “Kõik on müüdav, kuni vaid ostjaid leidub”, Eesti Päevalehes: “Elavad kehad, surnud hinged”. NO 99 “Tüdruk, kes otsis oma vendi” arvustus on Postimehes pealkirjastatud “Alasti Ene-Liis Semper” ja Eesti Päevalehes “Alasti Kuninganna”. Nagu võiski eeldada, ei ole päevalehtede huvi kuidagi oma lugejaskonda kitsendada, seada neile tekstisiseseid piire. Hästi ilmestas seda lõik Andres Maimiku ja Rain Tolgi (2015) dokumentaalfilmist “Viirusekandur”, kus Krister Paris ja Priit Simson üritasid Kalev Rajangu arvamislugu laiemale auditooriumile lihtsamalt loetavaks muuta.

Müürilehe puhul esineb mõlemat varianti – laiale pulbikule ja lihtsa koodiga ning kitsale publikule keerulisema koodiga teatrikriitilisi tekste. On n.-õ päevalehelike algustega (mis ei sea lugejale tõkkeid) ja on selliseid, mis siiski teatud kompetentsi või süvenemist nõuavad. Näide sellisest, mis seda ei nõua. Pealkirjastatud “Kuningannade tegelikkus” ja artikkel räägib Anti Mikkola lavastusest “Kuningannamängud”. Juhtlõik:

*“Kas naistesse suhtutakse ühiskonnas teisiti kui nendega samal ametikohal olevatesse meestesse? Kuidas mõista naise edasipüüdlikkust? Aga naise armastust? „Kuningannamängudes” uuritakse kolme erineva naise hingeelu, kes elavad maailmas, kus kuningannat mängib naine laval ühes stseenis ja kahe repliigi jagu.”*

Teise ja vastupidise näitena võib võtta Iiris Viirpalu “Remote Tallinnast” kirjutatud tekst, mille pealkiri on “Linnameditatsioon paralleelreaalsuses”. Juhtlõik:

*“„Remote Tallinn” pöörab fookuse subjektile keskkonnas, meie kogemisviisidele, tajule, sisseharjunud mustrite suhtelisusele, ent esitab lisaks sellele ka eksistentsialistliku varjundiga küsimusi. Rännak on ühtlasi ka mõtteharjutus, linnameditatsioon, millesse poetatud irooniamaigulisi, ühiskonnakriitilisi ja humoorikaid stseene.”*

Ma ei tahaks küll kuidagi Eesti lugejat alahinnata, et tal käib üle jõu mõista, mis on fookus ja mis on subjekt, kuid minu hinnangul ei ole tegu võimalikult lihtsa sõnastusega (aga mitte ka ülemäära keerulise).

Järgnevalt vaatan tekstisiseseid viiteid. Viidete puhul tundub jäävat kaks varianti: a) esitada viide koos viitega. b) esitada viide ilma viiteta (ja loota, et lugeja sellest aru saab). Ühtlasi moodustub omavahelistest viidetest teatav võrgustik, mis võiks näidata, kes väljal üldse millest räägivad ja n.õ seisukohti kujundavad. Ühtlasi annab viidete jälgimine võimaluse tuvastada, kas kriitika on lihtsalt siin ja praegu või jälgib ta teatri(-kriitika) üldist arengut/ protsessi.

Sirbi kohta võib öelda, et sealsed tekstid on üsna viideterohked. Näiteks Alvar Loog alustab teksti lavastusest “Liha luudel” viitega iseendale:

*“Käinud nelja aasta eest vaatamas Kertu Moppeli lavastust „Kunstveri ja -pisarad”, kirjutasin selle kohta Sirbis muu hulgas sellise lause: „Tema (Moppeli – toim) esimene töö kutselises teatris pole suunatud vaataja hingele, ilumeelele või narratiivinäljale, vaid intellektile; see on rohkem teraapia kui kunst”” (Alvar Loog)*

Veidi hiljem viitab ta uuesti endale:

*“Kahjuks on tegu kasvava tendentsiga praeguses Eesti teatripildis. Kirjutasin samal teemal murelikult poolteist aastat tagasi: „Varem nähti teatri eesmärgi ja vähemal määral ka olemisõigustusena ennekõike publiku katarsist (ehk emotsionaalset puhastumist).” (Alvar Loog)*

Rein Veidemann tunnistas uuringu tarbeks 2016 kevadel antud intervjuus, et igatseb kirjanduskriitika puhul just protsessuaalset kriitikat ehk kriitikat, mis jälgiks kirjandust kui protsessi, mis ulatuks tagasi ja vaataks edasi. Mulle tundub, et Loog teeb viidates iseendale just seda, millest Veidemann kirjanduse puhul puudust tunneb. Ta näitab arengut läbi iseenda. Loogi teksti võib selles mõttes pidada küll harivaks ja veidemannilikult öeldes protsessuaalseks, sest aitab mõtestada lavastuses nähtut suuremas pildis. Näiteks selgitab ta lugejale mõningasi nähtusi aastakümnete taguste juurtega:

*“Täheanduse (minu hinnangul jõudis see mõneti avantüristlik kunstiline strateegia Eesti teatrisse koos postmodernismiga, eelkõige Peeter Jalaka ja Mati Undi tööde kaudu)” (Alvar Loog)*

Peale väljatoodud viidete viitab Loog veel ERR kultuuriportaale, lavastuse eelreklamile, Mati Undi teosele “Võlg”, Shakespeare’i kuningas Learile, tegijate meediale antud intervjuule ja lavastaja varasematele töödele. Kuna peaaegu kõik viited on viidatud, siis ei eelda nad lugejalt kompetentsi, et neid mõista. Lavastaja varasemaid töid ei ole küll täpselt välja toodud. Siinkohal täpsemaks mõistmiseks peaks lugeja olema varasemate töödega kursis.

Ele Pajula viitab lisaks pealkirjas mainitud Kunderale veel vaid Heili Sibritsale ja vahetuile publikumuljetele, mida tal õnnestus pealt kuulda:

*“Heili Sibritsa arvustus „Alasti Ene-Liis Semper“ (Postimees 10. XII 2014) tundub erandlik: tema valgustus kiirgab läbi ta tervisliku konditsiooni ja lubab tal näha lukuaugust sisse. Mina kuulsin aga urinat ja irooniat etendusejärgses garderoobijärjekorras ja nii mõnegi kohvitassi või veiniklaasi taga.” (Ele Pajula)*

Üldistatum ja järjekindlam analüüs teatrikriitiliste kirjutiste erinevustest erinevates ajalehtedes on esitatud minu äsja kaitstud magistritöös<sup>46</sup>

#### **4.4.2. Lugeja representatsioon teatrikriitilistes kirjutistes**

2016. a kevadel kaitstud magistritöös võtsin kvalitatiivse vaatluse alla 16 teatrikriitilist artiklit. Tekstid pärinevad neljast väljaandest: Sirp, Mürileht, Eesti Päevaleht ja Postimees (igast väljaandest neli teksti). Artiklite valikul olen lähtunud põhimõttest, et artikkel oleks vormiliselt võimalikult traditsiooniline, tüüpiline, väljaandele omane klassikaline arvustus. Töö laiem eesmärk on selgitada väljaannetes esinevate teatrikriitiliste tekstide võimalikud lugejatüübid.

---

<sup>46</sup> T.-J. Rekkor. Lugeja representatsioon teatrikriitilistes kirjutistes 2014-2015. Magistritöö. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, 2016. <http://hdl.handle.net/10062/51965>

Töös üritasin läbi kvalitatiivse tekstianalüüsi selgitada, kellele need tekstid suunatud olla võiksid.

Eeldasin, et Sirp ja Mürileht püüavad võrdlemisi sarnast lugejat. Mõlemad on kultuuriväljaanded ja paistab, et leiavad ka ise omavahel sarnasusi. Näitena võib siin tuua Sirbi ja Mürilehe ühisnumbri või miks mitte ka koondumist Arvamusfestivalil ühisesse telki. Ma arvan, et see annab aluse eeldamiseks, et tegu on ühetaoliste väljaannetega. Teine eeldus seisneb Postimehe ja Eesti Päevalehe sisulises sarnasuses. Siin võib tuua näiteks minu bakalaureusetöö raames tehtud intervjuud, kus nii kriitikud kui teatripraktikud kasutavad terminit “päevalehekriitika” ehk käsitlevad päevalehti automaatselt ühtsena.

### ***Metoodika***

Lugejatüüpide genereerimisel kasutasin kahte allikat. Esimene neist käesolevas uuringus ilmunud tabel kultuuriaktiivsuse tüüpide tabel (vahearuande II osa, tabel 4). Teine allikas pärineb varasemast ajast. 1980. aastal on Lilian Vellerand ja Karin Kask avaldanud uurimuse pealkirjaga “Inimesed teatrisaalis” ja eristanud seal teatripubliku tüüpe. Neid kahte käsitlust eeskujuks võttes püüdsin mõista milliste tunnuste alusel tüüpe üldse võimalik luua on. Näiteks võib tüüpe eristada teatri- või üldise kultuurihuvi alusel, samuti teatrikülastuse sageduse alusel.

Oma magistritöös tõin esile neli oletatavat teatrikirjutiste lugeja tüüpi.

- Lugeja 1 – Lojalne teatrisõber
  - Pinnapealne
  - Valdkonnaga seotud
  - Traditsiooniline
  - Kogenud
  - Hinnangud positiivsed
- Lugeja 2 – Uudistav kultuurihuviline
  - Uustulnuk
  - Õpihimuline
  - Valmis minema kaasa
  - Vastuvõtlik
- Lugeja 3 – Kriitiline asjatundja
  - Kahtlev
  - Vastanduv
  - Skeptiline
  - Laiema taustaga
  - Asjatundlik

- Teistsuguste võimalustega kursis olev
- Lugeja 4 – Negativistlik oponent
  - Negativistlik
  - Eelarvamuslik
  - Vastanduva hinnanguga
  - Oponeeriva positsiooniga

Oletasin, et teatrikriitilistes tekstides võib leida tekstielemente, mis viitavad teksti suunatusele teatud lugejatuübile. Nende tekstielementide määratlemisel kasutasin teoreetilise baasina Umberto Eco poolt kirjandusteoste analüüsiks kasutatud analüüsiskeemi.<sup>47</sup> Eco loodud skeemi põhjal sõelusin jõudsin pika katsetamise tulemusena välja kuus elementi, mis võiksid võimalikke lugejaid tekstis kätte näidata. Analüüsielementideks said: kitsendused, viited, keel, teadmised, tõlgendus, hinnangud

### 1. Kitsendused

Kitsenduste puhul tuvastan, kas tekst välistab mingi osa publikust või pöördub selgelt enda poolt valitud grupi poole. Näiteks Sirbis ilmunud lugu “Polemise talumatu kergus” on viide Milan Kundera ilmselt tuntuimale teosele. Sellega on juba pealkirjas teatav kitsendus tehtud – mõistavad need, kes on kirjandusklassikaga kursis. Kursisolek laiemalt omakorda aga võiks viidata kriitilisele asjatundjale (lugeja 3) ning lojaalsele teatrisõbrale (lugeja 1). Kitsenduste puudumine ehk avatud tekst võiks sobida ennekõike uudistavale kultuurihuvilisele (lugeja 2).

### 2. Viited

Michel Foucault<sup>48</sup> kirjutab: “...raamatu piirid pole kunagi selged ega rangelt defineeritavad: teispool pealkirja, esimesi ridu ja lõpp-punkti, teispool tema sisemist konfiguratsiooni ja vormi, mis ta autonoomseks muudab, on ta hõlmatud viidete süsteemi, mis osutavad teistele raamatutele, teistele tekstidele, teistele fraasidele: sõlmeke võrgus.” See ei pea käima tingimata ainult raamatu kohta, olen kindel, et see kehtib ka kriitika puhul (ja veel paljude tekstitüüpide puhul). Väidan, et viidete rohkus võiks sobida kriitilisele asjatundjale ja lojaalsele teatrisõbrale. Kuigi oletatavalt on nendele sobivate viidete tüüp erinev selles mõttes, et lojaalsele teatrisõbrale sobivad viited näiteks varasematele lavastustele (on palju teatris käinud, suudab seostada). Kriitiline asjatundja suudab tegeleda sama tüüpi viidetega, mis lugeja 1, aga tal on kompetentsi ka n.-õ keerulisematest, rohkem teadmisi nõudvatest viidetest arusaamiseks.

---

<sup>47</sup> U. Eco. The role of the reader: explorations in the semiotics of texts. Bloomington: Indiana University Press, 1984.

<sup>48</sup> M. Foucault. Diskursuse kord. Tallinn: Varrak, 2005.

### 3. Keel

Jälgin, kas tekst räägib lihtsas või pigem keerukas keeles. Eeldan, et lihtne keel sobib ennekõike lugejale 2 ja lugejale 1. Keeruline keel on ilmselt kriitilisele asjatundjale ehk lugeja kolmele.

### 4. Teadmised

#### a) Jagab teadmisi

Need on momendid, kus autor kahtleb, kas tema lugeja on piisavalt kompetente, et üht või teist (näiteks võõrsõna, erialast terminit) mõista. Näiteks Alvar Loog selgitab Sirbis lugejale pärast sõna “katarsis” kasutamist sulgudes, mida see tähendab. Samamoodi lähevad siia alla olukorrad, kus autor selgitab lugejaile teose mõningaid tagamaid. Näiteks Heili Sibrits kirjutades Gogoli “Surnud hingedest” teatab lugejale, et teos põhineb paljuski Dante “Põrgul”. Kui autor on väga teadmisi jagav, siis võib oletada, et ta adresseerib ennast pigem uudistavale kultuurihuvilisele (või kellelegi, kes ei ole temaga samal teadmiste tasemel).

#### b) Eeldab teadmisi

Siin autor ei kahtle, et tema lugejal on kompetents mõista erialast keelt. Samuti lähevad siia alla momendid, kus autor iseenesest mõistetavalt midagi eeldab. Näiteks Heili Sibrits kirjutab “Surnud hingedest”, et seal on tšehhovlikud kostüümid. Mida see tähendab, kui inimene pole enne Tšehhovit lugenud ega näinud? Siinkohal pöördub autor tõenäoliselt pigem kriitilise asjatundja poole. Sellisel juhul paistab, et autor projitseerib oma teadmised ka lugejale.

### 5. Tõlgendus

Tõlgenduse puhul jälgin, kas see on pigem autori enda subjektiivne tunne, vaade või baseerub tõlgendus mõnel juba olemasoleval teorial, vaatel, ideoloogial. Võib oletada, et nii lugeja 1 ja lugeja 2 kui ka lugeja 4 peavad sobivamaks autoripoolset vaba tõlgendust. Kriitiline asjatundja võiks oletatavalt huvituda just mõnda selgesse raamistikku paigutuvast tõlgendusest (sellisest, millel oleks mingi baas).

### 6. Hinnangud

Hinnangulised momendid selgitavad, milline on üldine artikli tonaalsus. Oletatavasti on positiivsete hinnangute puhul peetud silmas ennekõike lojaalset teatrisõpra (lojaalsus ja positiivsus on minu jaoks tunnetuslikult omavahel seotud terminid) ja uudistavat kultuurihuvilist. Negatiivsed hinnangud oleks lugeja 4 ehk negativistliku oponenti jaoks. Negatiivsed hinnangud sobivad ka kriitilisele asjatundjale, aga tingimusel, et need on põhjendatud.

## ***Tulemused ja järeldused***

### Postimees

Minu eeldus päevalehtede puhul üldse oli see, et need on laiemale publikule väga avatud ja nende peamine funktsioon on reklaam, teose tutvustus. Arvan, et selline eeldus tuli inertsist bakalaureuse tööst<sup>49</sup>, kus kirjutan: “Päevaleht on pigem suunatud publikule. Näiteks Draamateater kasutab oma kodulehel Postimehe ja Eesti Päevalehe kirjutisi näidendite tutvustamiseks, et anda ülevaade, millise näidendiga tegu on ja kutsuda publikut teatrisse.” See tähendaks, et päevalehed keskenduvad palju teisele lugejatüübile ehk uudistavale kultuurisõbrale. Eeldatavasti on teda kõige lihtsam teatrisse meelitada, kuna tal puuduvad jäigad seisukohad ja ta on väga avatud vastuvõtuga. Minu analüüsist ja tulemustest selgub hoopis, et Postimees kõnetab ennekõike esimest lugejatüüpi ehk lojaalset teatrisõpra. Heaks näiteks on siin Pille-Riin Purje arvustus Eesti Draamateatri “Keskmängustrateegiast”, kus kõneletakse Draamateatri pikaajalise külalisega:

*“Priit Pedajase lavastajakäekirjas on kõige paremas mõttes tuntav tema Kõivu-lavastuste slepp, erilise õhustiku loomise oskus. Niipea kui pilk langeb eeslaval, saalist vaadates vasakul, lava alla suunduvatele trepiastmetele, tuleb ilmsi meelde «Tagasitulek isa juurde» (1993)”.*

Valdkonnalojaalset inimest iseenesest ei ole põhjust enam väga meelitada. Kui ta juba on lojaalne, siis käib ta teatris nii või teisiti. Seega võiks Postimehe eesmärk olla hoopis lugeja kõnetamine, kes ootab oma seisukohtadele kinnitust, ei soovi suuremat analüüsi ja kes ootab esimesi kiireid, tabavaid ja löövaid hinnanguid, mis aitaks lavastusele esimesed ootused panna. Ühtlasi võib Postimehe tekstides tunda samuti mõningast eliotiliku (teha lugejale selgeks, kuidas seda tuleb vaadata) püüdlust. Näiteks Heili Sibrits teeb NO99 “Tüdruk, kes...” puhul üheselt selgeks, et see lavastus räägib ennekõike Ene-Liis Semperist endast. Mitte näitleja ei ole laval alasti (kuigi on), vaid pigem lavastaja, püüab Sibrits selgeks teha.

### Eesti Päevaleht

Päevalehe suhtes olid mul täpselt samad eeldused, mis Postimehe: nad on suunatud laiale publikule ja nende funktsioon on reklaam. Töö algfaasis ei tulnud mulle isegi pähe, et neid võiks eristada. Arvasin, et Postimees ja Eesti Päevaleht on oma teatri käsitlemisel väga sarnased. Siinkohal pean tagantjärele tõdema, et minu eeldus oli täiesti vale. Püüdsin tuvastada, miks olen bakalaureusetöös käsitlenud Päevalehte ja Postimeest ühena. Paistab, et see liitmine on sisse tulnud kvantitatiivsest osast, põhjendusega, et mõlemal on sama ilnumissagedus ja formaat. Eesti Päevaleht sarnaneb sisuliselt vaid ositi Postimehega. Teine pool sarnaneb minu hinnangul rohkem Sirbiga. Tundub, et Eesti Päevaleht on teatrikriitika osas mingisuguses liikumises. Mulle paistab, et see liikumine toimub Sirbi suunal. Eesti Päevalehe formaat on küll

---

<sup>49</sup> T.- J. Rekkor. Teatrikriitika trükiajakirjanduses ja blogides. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, 2014, lk 65. <http://hdl.handle.net/10062/42279>

sama, mis Postimehel, aga kirjutiste sisu kohati rohkem suunatud lugejatüübi 3 (kriitiline asjatundja) suunas. Võib oletada, et ühtpidi saab sellist efekti luua autorite valikuga. Päevalehes võib kohata autoreid, kes ka Sirpi sagedasti kirjutavad (Mihkel Kunnus, Veiko Märka).

### Sirp

Sirp oli minu jaoks kõige vähem üllatusi pakkuv. Selle uuringu raames on ta paigutatud sisuliselt kogu kultuurimeedia keskmesse. Sirp on käesoleva uuringu kohaselt kultuurimeedia tuum ja tasakaalustav jõud. Sirp on peamiselt suunatud lugejale 3 ehk kriitilisele asjatundjale. Aga paistab silma, et Sirp ei ole ainult kriitilisele asjatundjale (või üldse ekspertidele/siseringile) suunatud. Poleemika selle ümber, kas Sirp on liiga elitaarne, suletud ja igav on kestnud aastaid. See oli ka Kaur Kenderi kui Sirbi peatoimetaja kohusetäitja skandaali üks märksõnu. Praegusest tekstianalüüsist on näha, et Sirbis on (vähemalt teatridvaldkonnas) tekste mõnel tasandil suunatud ka teisele lugejatüüpidele. Seega peamise järelalusena Sirbi osas ütlesin, et Sirp paistab silma küll mahukate ja pikkade tekstidega, aga ei ole iseenesest endasse sulgunud, väikese valitud seltskonna mängumaa.

### Müürileht

Müürilehe tulemused olid minu jaoks kõige üllatavamad. Eeldasin nagu Postimehe ja Päevalehe kohta, et Sirp ja Müürileht moodustavad sisuliselt ühe ja sama väljaande. Eeldasin, et Müürileht on n.-õ Sirbi väikevend – suunatud küll nooremale lugejale, võib-olla natukene vabama keelekasutusega ja teistsuguste valikutega kirjutamisobjektide osas. Eeldasin, et Müürileht on süvitsiminev kultuuriväljaanne. Ilmselt on minu pähe jäänud selline kujutis Müürilehest natuke kaugemast minevikust. Sten Ojavee<sup>50</sup> (2015) väidab oma bakalaureusetöös, et Müürileht on kommertsialiseerunud ja peavoolustunud (selle eelduseks on, et ta kunagi oli selline, nagu ma enda töö raames eeldasin). Oma bakalaureuse töös järelalusin, et teatrikriitika tervikuna on nihkumas piiratud produktsiooni väljalt massiproduktsiooni väljale. Ojavee ütleb, et vähemasti Müürilehes on see nii läinud:

*“Populaarsuse kasvu ja laienemisega muutus Müürileht üha sõltuvamaks majanduslikust väljast ja erasektorist. Peatoimetaja tekstidest võis lugeda, kuidas riigil ei ole olnud võimalik lehe toetusi suurendada, mistõttu hakati järjest rohkem müüma reklaami eraettevõtjatele. Laienemisest ja majandusliku sõltuvuse suurenemisest võib täheldada, et bourdieulikus mõttes läheneti kultuuriväljal üha kiiremini massikultuurile ja meelelahutusele. Sotsiaalse kapitali ja vabatahtlikkuse alusel tegutsenud ML taganes oma ühiskonnakriitilistest seisukohtadest ja hakkas alternatiivkultuuri pakendatud kujul lugejatele tagasi müüma.” (Ojavee, 2015, lk 37)*

---

<sup>50</sup> S. Ojavee. Hipsterkultuur Eesti kaasaegse kultuuri väljal. Ajaleht Müürileht 2010 – 2015. Bakalaureusetöö, Eesti Kunstiakadeemia, 2015.

Tekstianalüüsisist selgus niisamuti, et Mürilehe artiklid ei sarnane oma positsiooni poolest mitte Sirbiga. Kui, siis pigem Eesti Päevalehe ja Postimehega. Ojavee ütleb, et Mürileht oli oma alguspäevadel pigem suletud seltskonna jaoks – peamise autorkonna ja ka lugejaskonna moodustasid sõpruskonnad. Nagu Ojavee leiab, on Mürileht nüüdseks kommertsialiseerunud.

Kommertsialiseerumise üks tunnuseid minu arvates on see, et lugejad pääsevad tekstidele vabalt ligi (tekstisiseste barjääride vähesus). Minu analüüs näitab, et Mürilehe tekstid on väga avatud, äärmiselt viidetevaesed, lihtsa keelega ja pigem apologetilised. Need omadused sobivad massiproduktiooni väljal asetsevatele tekstidele. Teine huvitav moment Mürilehe juures, mida eraldi välja tuua, on mainitud viidetevaesus ja autorikesksus. Rein Veidemann rääkis kevadel 2016 eespool juba mainitud intervjuus, et kirjanduses valmistab talle muret tendents pidetusele. Veidemanni arvates peaks kriitika olema minevikku meenutav ja olevikulisi nähtusi minevikuga seostama. Talle tundub, et selline kriitika on hääbumas. Teatrikriitika puhul võin öelda, et näiteks Pille-Riin Purje kujul on selline kriitika täiesti elujõuline ja olemas, aga vaadates ainult Mürilehte, siis pean tunnistama, et seal nähtub see, millest Veidemann rääkis – ei ole minevikuga seostatud. Teooria peatükis peatusin põgusalt sellel, milline üldse teatrikriitika olla võiks, millises vormis peaks see esinema. Viitan Laur Kaunissaarele, kes tunneb muret, et teatrikriitika on alati tekstivormis ja mõtiskleb, mis oleks, kui teatrikriitika oleks rohkem teatri moodi ja toimuks lavalises vormis? Sellega seoses mõtlen, et võib-olla just Mürilehe teatrikriitika ongi kõige ehedam teatrikriitika selles mõttes, et ta sarnaneb teatri endaga kõige rohkem – tekib korra ja siis kaob, ilma nähtavate seosteta. Praegune n.-ö kanooniline kriitika proovib lavastust ikkagi kuidagi pikendada ja lisada sellele uut dimensiooni, uut mõtet. Mürilehe tekstid ei üritagi.

### ***Kokkuvõte***

Minu magistritöö tulemuste kohaselt ei ole Sirp ja Mürileht teatrikriitika osas sisuliselt sarnased väljaanded nii nagu seda ei ole ka Postimees ja Eesti Päevaleht. Võib öelda, et Sirp on neist neljast väljaandest kõige enam suunatud kultuuriteadlikule lugejale. Eesti Päevalehes satuvad kirjutama samad autorid, kes Sirbis, seega võib Päevalehe puhul märgata niisamuti asjatundlikkule lugejale suunatud tekste. Postimees kõnetab eelkõige lojaalset teatrisõpra, kes on sagedaselt teatrikõneline ja on teatrimaastikul toimuvaga kursis. Mürileht eristub sellega, et sealsetes tekstides valdavalt puuduvad lugejat valivad barjäärid – tekstid on üldiselt muljetavad ja kirjutaja/autorikesksed. Mürileht sarnaneb pigem Postimehele kui Sirbile.

## **4.5. Tantsukäsitus**

Anneli Kann

Üldiselt on tantsul kultuuriajakirjanduses marginaalne roll, selle käsitus on juhuslik, sõltudes paljudest erinevatest faktoritest. Kuna analüüsitavates ajalehenumbrites ilmus kummaski väljaandes ainult üks tantsu kajastav artikkel (lisaks Mürilehes põhiartikli juures kommentaar), ei saa nende põhjal teha järeldusi valdkonna üldise kultuurivälja diskursiivse struktuuri kohta. Lisaks tuleb arvesse võtta ka tantsutoimetajate puudumise

kultuuriväljaannetes, mis tähendab, et autorid vahelduvad ja sealjuures võivad vahelduda ka käsitluste stiilid ning esile tulevad diskursused.

9. oktoobri Sirbis ilmus Marie Pulleritsu artikkel „Piiranguteta pidutsevad kehad“, mis räägib Doris Uhlich'i kaasaegse tantsu lavastusest „Alastusest enam“. Oktoobrikuu Mürilehes ilmunud tantsuartiklikliks oli „Zen-pohhuistlik tantsuvennaskond“ Piret Karro poolt, mis keskendub ühele tänavatantsu viljelevale trupile. Mõlemas artiklis on juttu tänapäevastest tantsustiilidest ja seetõttu on antud teemade käsitlused ka kaldu uueneva ja noorusliku stiili poole. Nii kaasaegse tantsu kui tänavatantsu puhul dikteerib tantsustiil ka käsitluse ning mõlemad stiilid on antud juhul eesti ühiskonnas uued nähtused (viimase 20 aasta jooksul tulnud) ja seetõttu eeldavad ka vähem akadeemilist ning rohkem nooruslikku lähenemist.

„Alastusest enam“ etenduse arvustus Sirbis liigitub eelkõige 5. sektorisse (ajakirjanduslik-populaarne), mis on tõenäoliselt tingitud eelkõige arvustatavast teosest, kuid ka kirjutajast ning ei pruugi kajastada üldist tantsu valdkonna paigutumist kultuuriväljal. Samas vaadates tantsu valdkonna artikleid Sirbi teistes numbrites, on see üpriski tüüpiline käsitlusviis. Ajakirjanduslikku-populaarset lähenemist väljendavad tekstis korduvad viited popkultuurile (reiv, klubimuusika) ning samas ka seletav arvustamine:

*„Taustaks kõlab mahe klubimuusika. Platsile astub 17 inimest, nad võtavad istudes või seistes sisse oma koha. Hakkab kostma Daft Punk'i positiivselt nakatava, kerge ja kaasahaarava rütmiga „Doin' it right“, mille rütmi nautides etendajad kergelt kaasa õõtsuvad. Igati ootuspärane vaatepilt, ainult et tantsijad on ihualasti.“ (Marie Pullerits)*

Samas kaldub Pullerits teema käsitluses vahepeal 4. sektorisse (ajakirjanduslik-konservatiivne), mõnevõrra 3. sektorisse (akadeemilis-konservatiivne) ja 1. sektorisse (elitaar-klubiline). Kolmanda ja neljanda sektori figureerimine Sirbis ei ole mingil viisil üllatav ja on kooskõlas ka üldise artiklite sektoritesse paigutumisega.

Mürilehe artiklis eristuvad selgelt Piret Karro kirjutatu ning Iiris Viirpalu kommentaar. Karro käsitleb teemat eelkõige populaarses ja ajakirjanduslikus võtmes, kirjeldades trupi inimlikus ja meelelahutuslikus plaanis, Viirpalu seevastu aga annab eelnevale kirjeldusele valdkondliku konteksti ja toob välja esteetilise külje.

Samas Karro 5. sektori käsitlus kätkeb endas ka 1. sektori elitaar-klubilisi elemente, kuna tekstis ei ole terminid lahti selgitatud ja kasutatud keel on suunatud eelkõige konkreetse valdkonnaga kursis olevale subkultuurile:

*“Kreete Pillenberg tuli ise pärast Rene ja Carmeli nägemist Koolitantsu võistlusel, kus nad ägedate Nike'i tossudega lähedat tänavatantsu tegid, wingman'iks Liisa-Chrislin Salehile, kes Carmelit juba varem ühelt Stiina peolt tundis.” (Piret Karro)*

Kuigi üldiselt on Karro teksti peamised käsitlusviisid populaarne, ajakirjanduslik ja kohati klubilis-elitaarne, lõpetab ta enda kirjutise õpetliku 3. sektori tõdemusega:

*„Keha kaudu maailmaga suhestumine õpetab väga palju enda ja teiste kohta – seda, mida tähendab usaldus ja eneseväljendus.“ (Karro)*

Iiris Viirpalu keskendub oma kommentaaris karismaatilistele trupi väärtusele. Isegi rääkides trupi eklektilisest stiilist nimetab Viirpalu nende töid tervikuks:

*“Twistedi töid iseloomustab eklektika: suur rõhk on visuaalsel küljel, nii et liikumine on seotud kostüümi ja valgusega moel, mis muudab terviku vaataja silmale efektseks ja põnevaks.” (Iiris Viirpalu)*

Kokkuvõtvalt on kahe vaadeldava loo puhul näha domineerivana ajakirjanduslikku käsitlust, mis võib sõltuvalt väljaandest ja teemast kõikuda nii populaarsuse kui konservatiivsuse poole. Sirbis esitletakse teemat mõnel määral akadeemilise ja konservatiivsema stiiliga ning Mürilehes käsitletakse seda rohkem klubilis-elitaarsel tasandil. Siinjuures aga tasub mees pidada, et võrdluse all on pigem kaks konkreetset artiklit kahe konkreetse autori poolt, väljaande üldise käsitusviisi kohta ei saa selle põhjal järeldusi teha.

## **4.6. Sotsiaalia Sirbis ja Mürilehes**

### **4.6.1. Üldiseloomustus kultuuriväljast ja poliitikaväljast lähtudes**

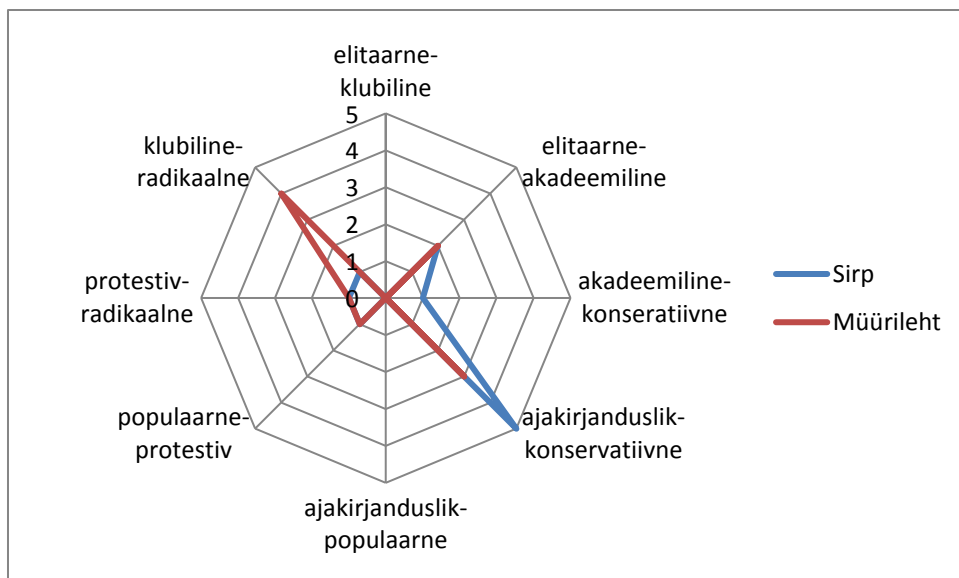
#### **Peeter Vihalemm**

Valdkonnaülest ja -väliste teemade osakaal on mõlemas väljaandes üpris suur. 9.okt Sirbis ja oktoobri Mürilehes kummaski ilmus 11 kultuurivaldkonnast laiema käsitlusega artiklit – liigitame need Mürilehe eeskujul „sotsiaaliaks“<sup>51</sup>. Mõlemad väljaanded on aktiivsed ühiskondlik-poliitilises arutelus kaasakõnelejad. Ka mitmed valdkondlikud analüüsid seotakse ühiskondlike aktuaalsete teemadega – nt 9. oktoobri Sirbi fookuses oli põgenike teema ning nii arhitektuuri, kirjanduse kui ka teatri teemad olid selle prisma kaudu analüüsitud. Sama jalga käis ka Mürileht, selle oktoobrinumber oli pühendatud kogukondlikkusele, selle kõrval ka pagulasteemale.

9. oktoobri Sirp oli kultuuriväljal põhiliselt ajakirjanduslik-rahvavalgustuslik, vähem akadeemiline, veel vähem protestiv ja klubilis-kogukondlik. Oktoobri Mürilehes domineeris klubilis-kogukondlik lähenemisviis, märkimisväärselt olid esindatud ka need, mis Sirbis – rahvavalgustuslik, akadeemiline, protestiv (vt joonis 5 ja tabel 2)

---

<sup>51</sup> Seejuures on sotsiaaliat selles analüüsis vaadeldud laiemas tähenduses, võttes vaatluse alla ka mitmeid ühe või teise kultuurivaldkonnaga seonduvaid lugusid, kus ühiskondlik problemaatika oli tugevasti esindatud. Vt analüüsitud artiklite nimekiri aruande lisas.



**Joonis 5. Sotsiaalia artiklid kultuuriväljal 9.okt 2015 Sirbis ja 2015.a. okt Mürilehes (lugude arv)**

Poliitikaväljal domineeris Sirbis asjatundja positsioon, veidi vähem looverialade esindaja positsioon ja veel vähem nõuandja positsioon. Mürilehes olid esiplaanil vabakondade esindaja, arvamusiidri ja asjatundja positsioonid, vähemal määral nõuandja positsioon. Mürilehe hoiak on aktiivsem kui Sirbil, kogukondlikkus ja ideoloogilisus tugevam, Sirp on rohkem asjatundja ja rahvavalgustaja, samas on seal sõna võtvad kultuurinimesed tugevasti ühiskonnakriitilised ka kultuurist rääkides.

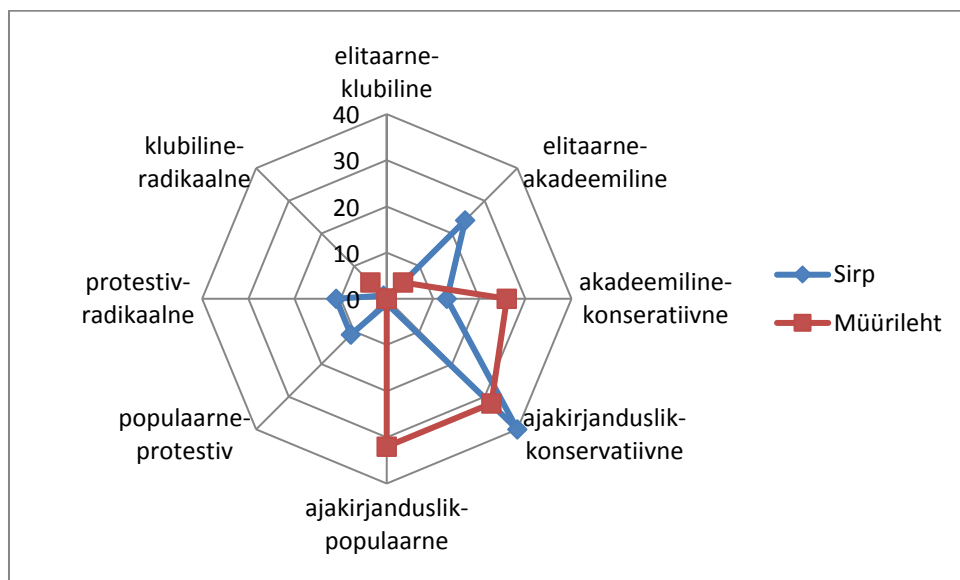
Välja nr		Sirp	Mürileht
Kultuuriväli			
2	Akadeemiline, erialane, elitaarne	2	2
3	Akadeemiline-konservatiivne	1	-
4	Ajakirjanduslik-konservatiivne (rahvavalgustuslik)	5	3
6	Populaarne-protestiv	1	1
7	Protestiv-radikaalne	1	1
8	Klubiline-radikaalne, kogukondlik	1	4
Poliitikaväli			
3	Tarbija, tavakodanik	1	-
4	Arvamusiidri	-	3
5	Vabakondade, kultuuriavalikkuse esindaja	1	3
6	Loovisik, kultuuritegija	3	-

7	Asjatundja, ekspert, teoreetik	4	3
8	Konsultant, nõuandja	2	2
	Vaadeldud lugude arv	11	11

**Tabel 2. Sotsiaalia Sirbis 9.okt 2015 ja Mürilehes okt 2015**

Kui panna siia kõrvale sotsiaalias ilmnev pilt kolme kuu monitooringust, siis joonistuvad proportsioonid paremini välja (vt joonis 6 ja tabel 3).

Kolme vaatlusaluse kuu Sirbis domineeris kultuuriväljal ajakirjanduslik-konservatiivne (rahvavalgustuslik) käsitlus, mõnevõrra vähemal määral esines ka akadeemilis-erialast, veel vähem populaarset-protestivat ja protestiv-radikaalset käsitlust. Mürilehes domineeris rahvavalgustusliku kõrval populaarne mediatiseeritud käsitlus, mida Sirbis oli väga vähe. Vaid veidi nendest vähem esines akadeemilis-konservatiivset käsitlust. Võrreldes kolme kuud 2015. a oktoobriga näeme, et ajakirjanduslik-rahvavalgustusliku välja selge domineerimine Sirbi 9.10



**Joonis 6. Sotsiaalia artiklid kultuuriväljal Sirbis ja Mürilehes 1.11.14 – 31.01.15 (% lugudest)**

numbris ei olnud juhuslik, see domineeris ka kolme kuu Sirpides. Klubilis-kogukondliku lähenemise domineerimine oktoobri Mürilehes ei vasta kolme kuu tendentsidele, vaid tulenes asjaolust, et lehe oktoobrinumber oligi temaatiline kogukondade number.

Välja nr		Sirp	Mürileht
Kultuuriväljal			
2	Akadeemiline, erialane, elitaarne	24	5
3	Akadeemiline-konservatiivne	13	26
4	Ajakirjanduslik-konservatiivne (rahvavalgustuslik)	40	32
5	Ajakirjanduslik-populaarne	1	32

6	Populaarne-protestiv	11	-
7	Protestiv-radikaalne	11	-
8	Klubiline-radikaalne	1	5
Poliitikaväli			
2	Ametnik	1	5
3	Tarbija, tavakodanik	5	11
4	Arvamusliider	13	5
5	Vabakondade, kultuuriavalikkuse esindaja	21	53
6	Kultuuritegija	15	5
7	Asjatundja, ekspert, teoreetik	43	21
8	Konsultant, nõuandja	1	-
	Vaadeldud lugude arv	75	19

**Tabel 3. Sotsiaalia Sirbis ja Mürilehes 1.11.2015 – 31.01.2016 (% lugudest)**

Poliitikavälja puhul tuli kolme kuu Mürilehtedes tugevamini kui oktoobrinumbris esile vabakondade esindaja positsioon, Sirbis domineeris mõlemal juhul asjatundja, teoreetiku positsioon. Analüüs kinnitab oletust, et Mürileht esindab vabakondlikku ja kogukondlikku lähenemisviisi ühiskonnas ja kultuuris toimuvale, samas kui Sirbis domineerivad eriala ekspertide arusaamad ja hinnangud.

#### **4.6.2. Sirbi ja Mürilehe kahe numbrisi sisu analüüs loetavusest lähtudes**

Marju Lauristin, Peeter Vihalemm

##### ***Sirp***

Sirbi 9. oktoobri number oli paguluse erinumber. Pagulus kui läbiv teema võib seejuures esineda erinevates formaatides. Kõigepealt need artiklid, kus on pagulus on eraldi teema. Kas poliitiline või sotsiaalteaduslik teema või mõtestatus läbi autori isikliku kogemuse. Need on iseloomulikud päevalehtedele, Sirbis tuleb neid küllalt harva ette. Küll aga on palju selliseid lugusid, kus pagulust on vaadeldud erinevate kultuurivaldkondade siseselt, näiteks teater ja pagulus. Aga ka viimasel juhul on põhiline ikkagi pagulus. Seos mingi kunstivaldkonnaga annab loole mingi konkreetsema konteksti ja värvi, mis on suurendanud ka selliste lugude loetavust.

Vaadates 9.10.2015 Sirbis ilmunud lugude loetavust internetiküsitluse tulemuste põhjal<sup>52</sup> (vt lisatabel 1), näeme, et kõik neli kõige loetavamaks osutunud kirjutist seonduvad pagulastega.

<sup>52</sup> Internetiküsitluse metoodika, valimi ja tulemuste kohta vt lähemalt lõpparuande III osa.

9. oktoobri Sirbis ülekaalukalt kõige loetavamaks osutunud P.I. Filimonovi lugu on küll selgelt kirjaniku poolt kirjutatud, aga see ei ole mitte kirjandusest, vaid pagulaseks olemisest Eesti praeguses ühiskonnas. Kirjaniku isikliku iroonilise vaatenurga kaasahaarav efekt on siin väga tuntav.

*Kahekümne aasta pärast näiteks ei tunnustata Eesti parima jalgpallurina mitte venelast Konstantini, vaid näiteks mõnd Ahmedi-nimelist. Eurovisioni lauluvõistlusel esindab Eestit aga urdukeelne laul. Viimaks ometi saab Eesti ka kirjanduse Nobeli auhinna, mille pälvib Eritrea juurtega kirjanik romaani eest, kus on kirjeldatud pagulaste elu piasjasu ja mis võib olla seejuures kirjutatud puhtas eesti keeles. Eesti koolides on tumedanahalised õpilased (ja miks mitte ka õpetajad) täiesti tüüpiline nähtus. (P.I.Filimonov)*

Autor ütleb sellise tulevikupildi kohta, et see on ülioptimistlik, samas kui eesti üldises massimeedias ja poliitilises debatis esitatakse sellist olukorda suure ohuna. Filimonov väljendab põhimõttelist seisukohta kultuuri avatuse hädavajalikkusest tänapäeval ühe rahva ja riigi püsimiseks. On väga tähelepanuväärne, et tema artikkel oli ülekaalukalt kõige loetavam, kõrge loetavusega nii nooremate kui vanemate vastanute hulgas.

Loetavuse pingereas teisel positsioonil oleva Reet Kasiku artikli puhul 'Hirmust, vihast, keelest ja meediast' oli aga suured erinevused põlvkondade vahel. Vastanute hulgas üle 40 oli selle loetavus 60% ringis, vanuserühmas alla 40 poole väiksem, 30% ümber. Autor võtab keeleteadlasena eksperdi hoiaku ja väljendab vanematele põlvkondadele iseloomulikku muret rahvuskeele saatuse ja staatuse pärast. Ta püüab selgitada, miks on see hirmu ja suletuse hoiak arusaadav ja levinud ning näitab, kuidas see on seotud pagulasteema avamise viisiga meedias – seda esitatakse kui konkreetsete inimestega suhteliselt väheseotud üldist probleemi, mis on seotud Euroopa Liiduga ja teiste väliste teguritega ning on Eesti inimeste suhtes autoritaarne ja represseeriv. Kui avada pagulasteemat läbi narratiivi, konkreetse loo, läbi emotsionaalse kontakti pagulase olukorras olijatega, on võimalik hirme vähendada ja stereotüüpidest üle saada. Sirbile omaselt tõstab ta küsimuse, kes vastutab nii kirjakeele kvaliteedi kui pagulaste üle ühiskonnas toimuva debati kvaliteedi eest.

Kasiku ja Filimonovi vaatenurgad on mingis mõttes vastandlikud. Filimonov esindab Eesti kultuuris uut positiivset situatsiooni, kus oleme jõudnud niikaugele, et nii tema kui mitme teise vene taustaga kultuuriinimese puhul vähemasti Sirbi veergudel ei tõuse küsimust, kas nad kuuluvad eesti kultuuri või mitte, nad on Eesti kultuuris loomulikud ja paljude jaoks arvamuslimidrid. Kasik aga esindab konservatiivsemat rahvuskultuurilise enesekaitse ideoloogiat.

*Me ei usu, et suudame võõra teha enda omaks, vaid pelgame, et võõras võtab meie iseolemise ära, murendab seda veelgi. (Reet Kasik)*

On oluline esile tõsta Filimonovi loo ühtlaselt kõrget loetavust kõigis Sirbi aktiivsete lugejate rühmades ja osa nooremate vastanute ükskõiksust või tõrjereaktsiooni Kasiku loo suhtes.

Loetavuse pingereas kolmandal positsioonil olev teatrilugu ei ole mitte teatrist, vaid sellest tõukuv arutlus Eesti kultuuri ja poliitika üle. Loo vaatenurk on ootamatu – teater kui võimalus pagulasi integreerida. Kuid selle varjus tõusevad esile hoopis laiemad Eesti ühiskonna aktuaalsed probleemid. Veidi ootamatu kontekst, teatav nihestatus on tekitanud suure huvi ja

loetavuse, mida pagulasdebati tavapärasem sotsiaalteaduslik käsitlus arvatavasti ei oleks saavutanud. Sirpi iseloomustab praegu väga tugev püüe sotsiaalsusele ja teatri puhul tõuseb see eriti selgesti esile.

Eero Epneri ja Meelis Oidsalu kirjutus on väga rikas ja põhimõtteline kogu Sirbi jaoks. Esialgne küsimus, kuidas peaks Eesti teater reageerima pagulasteemale, kasvab küsimuseks, mida pagulasdebatt Eesti ühiskonna kohta näitab.

Pagulastemaatika taga on üldine arutlus poliitika kvaliteedi üle Eestis. Sirbile on iseloomulik enesepositsioneerimine teatud mõttes metapoliitikana, metapoliitilise diskursuse arendajana Eestis.

*Kodanikuühendusena käitudes on teatril veel üks võimalus: ta saab pagulasteema tõsta eemale sellelt poliitiliselt väljalt, kus pagulasküsimust rakendatakse võimu nimel. Teatril on võimalus vähemustega seotud küsimused teatud mõttes deideologiseerida, näha paguluses mitte kultuurisõja agenti, dessantväelast rahvusliku elujõu tagalas ega isegi kui kasulikku tööjõudu, vaid näha temas normaalsust, tavalisust, igapäevasust. (Eero Epner)*

Selle loo loetavust vaadates on oluline esile tõsta, et see on kõige nooremate vastanute, kuni 30 aastaste hulgas loetavuselt esimene. Noored ei ole meie uuringu põhjal sugugi läinud kaasa kõigega, mis Sirp pakub, aga selle looga küll.

Eero Epneri ja Meelis Oidsalu kirjutus esindab radikaalset sotsiaalset protesti eespool kirjeldatud Bourdieu kultuurivälja sektorite analüüsis, kujutab endast sotsiaalse kriitika selget manifesti.

*Mitte ainult meie poliitikas või massides, vaid ka meie kultuuris on vastastikuse abistamise kontseptsioon esindatud väga nõrgalt. Sotsiaalsed sidemed, mis on Eestis traditsiooniliselt nõrgad, on nõrgad ka kultuuris. Meile ei meeldi tegelda teise inimesega ning ühiskond kui sotsiaalsete sidemete kogum on meile kontseptsioonina endiselt hämar. (Eero Epner)*

*Meil on olemas sotsiaalse sidususe strateegia ja traditsioon, aga see traditsioon on formaalsete õiguste keskne. Kesendumine vähemuste õiguste formaaljuriidilisele korrektsusele on aidanud vähemuste tegelike vajaduste teemat edukalt eirata. Oleme ka oma suveräänsust mõõtnud võimega ajaloolise õigluse argumente kasutades eirata vähemuste vajadusi. (Meelis Oidsalu)*

Epner ja Oidsalu on kompromissitud silmakirjaliku moraalsuse ja eneseteadvuseta, mitterefleksiivse rahvusliku kogukondlikkuse suhtes.

*Kui olen moraalne, s.t sean teise huvid võrdseks enda omadega, siis olen justkui vähem päris, vähem eestlane, sest reedan kogukondliku eetose, mis lubas meil laulva revolutsiooni tekstides (mida ka praegu taas levitatakse) 'Lasnamäel sihitult ekslevaid migrante' sõidelda. (Meelis Oidsalu)*

Need on väga põhimõttelised kriitilise rahvusliku eneserefleksiooni väljendused, mida eesti peavoolu meedias kohtab äärmiselt harva. Kultuuriajakirjanduses ja teatri kontekstis on võimalik tulla välja selliste radikaalsete seisukohtadega.

On veel neljas lugu samal loetavuse tasemel, mille puhul ligikaudu pool vastanuist (Filimonovi puhul isegi oluliselt üle poole) märkis küsitluses, et luges selle läbi. See on Tuuli Sepa 'Evolutsiooniline vaatenurk pagulaskriisile'. Suur loetavus annab kinnitust, et Sirbile omane suund kultuurilise ja teadusliku vaateviisi ühendamise poole leiab head vastuvõttu. See kirjutis lähtub loodusteaduslikust arusaamast, et rändamine on liikide evolutsiooni loomulik osa. Ja nii nagu me looduses peame õigeks enda kaitset võõrliikide vastu, võiks see ju kehtida ka inimeste maailmas. Autor mängib selle mõttega, toob bioloogilisi paralleele, aga jõuab lõpuks siiski järelduseni, et 'parim viis Eesti kaitsmiseks ei pruugi tuleneda pärilikest instinktides, vaid meie võimest neist instinktides üle olla'. See on Sirbi eetose väga selge kinnitus. Selle järelduseni jõutakse läbi rahuliku loodusteaduslikult argumenteeritud arutluse ja sellisel viisil esitatuna on sellel ilmselt hoopis suurem mõjujõud.

Võib öelda, et pagulasteema on mängitud läbi väga erinevates registrites, mitmes erinevas perspektiivis, mida kultuuriväli võimaldab. Reet Kasiku artikkel toob teistest erinevalt selgelt esile argumendid, mis lubavad mõista rahvusliku endassesulgumise põhjust, hirmude legitiimsust.

See on viinud suurtele erinevustele vastuvõtus, nooremate ja vanemate loetavus erineb rohkem kui kaks korda, samas kui teised enamloetud artiklid on leidnud üsnagi ühtlast vastuvõttu. Samasuunalised suured erinevused nooremate ja vanemate põlvkondade loetavusnumbrites on täheldatavad Alissa Nirgi intervjuu puhul Theodor Kallifatidesega, mida vanemad vastanud on lugenud palju enam kui nooremad. Kallifatidese lugu käsitleb samuti võõrsilt uuele kodumaale tulnud vanema põlve kirjaniku hingeseisundit, mis nooremaid lugejaid kõnetab vähem. Sirbi lugejastruktuuri vaadates on vägagi põhjendatud vanema põlvkonna kogemusega hästi kooskõlaliste lugude lehtetoomine.

Seegi näitab, et seda Sirbi numbrit on väga kindlakäeliselt komponeeritud, erinevad seisukohad esile toodud, püütud saavutada erinevate lähenemisviiside tasakaalu.

Kokkuvõttes võib öelda, et Sirp esineb pagulasteema käsitluse puhul kollektiivse ideoloogina. Iseloomulik on väga selge kontseptuaalne lähenemine, mis toetab Euroopa ja Eesti avatust. Võib öelda, et Sirp on siin kompromissitult radikaalse liberaalse filosoofia seisukohal, mis Eesti pagulasdebatil kontekstis on väga märkimisväärne. Seejuures ei ole see radikaalne positsioon Sirbile omaselt politiseeritud, ei ole viidud igapäevase parteipoliitika konteksti, vaid on kultuuriinimeste vaimse autonoomia ja poliitilise sõltumatuse väljendus.

Neljast loost, mille loetavus on alla 20%, on kolm muusikalugu ja üks kaasaegse kunsti lugu. Kõigi nende puhul on noorte huvi, ka meie küsitluses osalenud aktiivsete kultuurihuviliste huvi eriti vähene, klassikalise muusika arvustuste puhul nullilähedane. Nagu kirjutab ka Madis Järvekülg Sirbis (29.04.2016), jääb traditsiooniline klassikalise muusika käsitus nooremale põlvkonnale üldiselt üsnagi kaugeks.

Põlvkondliku kogemuse ja huvisuundade erinevustele viitab seegi, et väliseestlasi puudutav Jaanika Kronbergi lugu metsaülikoolist ja ESTOst ning Peeter Vähi lugu eestlase kogemustest ja elamustest New Yorgis viibides on leidnud üsna head loetavust vanemate vastanute hulgas ning pakkunud vähest huvi noortele. Arvamus, et eestlaste endi paguluskogemus võiks aidata

praegust olukorda paremini mõista, ei ole eriti pädev, kuna see kogemus ei ole enam kõiki eestlasi ühendav, nooremad inimesed on selle suhtes üsna ükskõiksed.

Tähelepanuväärsed on ka Eva Piirimäe artikkel Herderist ning Elo-Hanna Seljamaa ja Pihla Siimu intervjuu antropoloog William Westermaniga, mis toovad sisse kultuurifilosoofilise või kultuurantropoloogilise mõõtme ja on Sirbile olulised selles mõttes, et toovad pagulaste, eestluse, kultuuride suhtluse temaatika välja praeguse konkreetse ajahetke laetusest ning näidata seda kui hoopis üldisemat ja avaramat kultuuride arengu temaatikat. Kultuuriajakirjanduse üks rolle on kultuurifilosoofilise diskursuse tekitamine ja alalhoidmine kultuuriavalikkuses.

### ***Müürileht oktoobris 2015 (paberversioon)***

Müürilehe oktoobrinumbri esimesel lehel tervitab mustanahaline noormees Eestisse tulijaid, kuigi tegelikult on see kogukonna number. Mõnevõrra on juttu ka pagulastest ja rassismist.

Ülekaalukalt on kõige enam loetud Helen Tammemäe 'Peatoimetaja veerg' – vt loetavuse pingerida, lisatabel 2. See viitab Müürilehe teatavale kogukondlikkusele, inimesed tunnevad üksteist ja pikaajalise peatoimetajana on Helen Tammemäe paljudele tuttav. Üle 50% vastanutest on lugenud ka Henri Kõivu kohalike valimiste kampaaniast Tartus, Andrei Liimetsa arvustust filmile 'Roukli' ja Aet Annisti ülevaadet kogukonna mõiste kasutamise ajaloost.

Henri Kõivu loo juures on väga pilkukõitev foto, lugu ise on tähelepanuväärne kui ühe poliitilise kogemuse lähianalüüs, valimisliidu Vabakund valimisvõitluses osaluse detailne ja emotsionaalne meenutus. See on õnnestunud näide selle kohta, kuidas poliitikast on võimalik niiviisi kirjutada, et poliitika on kultuuriliselt huvitav. See on nende lootuste testimine, mis paljudel on olnud seoses Vabakunna motiiviga, mida on ju vaadatud ka kui Eesti poliitilise arengu olulist sihti, kui meenutada presidendi ütlust, et Eesti riik tuleb kodanikele tagasi anda. Müürileht on Tartu kogemuse kui mudeli ilusti lahti võtnud, nii isikliku tasandi, lootused ja pettumused, mis sellega on seotud kui teiselt poolt ka kampaanias osalemise praktikad, nende õnnestumise ja ebaõnnestumise. See teeb selle loo ka politoloogiliselt tähelepanuväärseks. Tartu vabakondlaste kogemuse sidumine kogu Eesti poliitika jaoks oluliste märksõnadega nagu 'tagatuba' või 'oma müüri vallutamine' on üldisema väärtusega. Uue poliitilise kogemuse kriitiline refleksioon on poliitika üle arutamises väga värskendav.

On väga tore, et lugejad on seda tunnustanud, et lugu leidis head vastuvõttu erinevates lugejarühmades. Neid rühmi saab küll väga vähe välja tuua, sest Müürilehe konkreetse numbrilugemise kohta andis vastuseid kõigest 73 inimest, kelle hulgas naisi oli peaaegu kolm korda rohkem kui mehi. Vanuse lõikes saab rääkida ainult kahest rühmast, kuni 30 aastastest (41 vastanut) ja üle 30 aastastest (32 vastanut).

Enamloetud lugude hulgas on Andrei Liimetsa retsensioon filmile 'Roukli', mille loetavus kinnitab üldist tendentsi, et naiste kultuurihuvi on suurem kui meestel. Loetavuselt samal tasemel olev Aet Annisti kirjutis kogukonna mõiste arengust Eestis ja teistes maades on oluline Müürilehe rolli seisukohalt kultuuridiskursuste muutumises. Kogukonna mõiste kahetisus on küllalt keskne probleem, see tuleb esile ka poliitiliselt aktiivsete vabakondade puhul.

Vabakondade poliitilise kogemuse üheks jooneks, konfliktsust või ambivalentstust kujundavaks teguriks on ühelt poolt seotus traditsionaalse ja konservatiivse aktiivsusega, sellega, mis on minevikust tulnud ning teiselt poolt seotus uue arusaamisega kogukondlikkusest, mis on omane võrguühiskonnale, postmodernsele ajastule. See, et Aet Annist selle Mürilehes lahti seletab ja sellele tähelepanu juhib, on väga oluline, et tekitada suuremat selgust, heita kogukondade kahetisusele ratsionaalset valgust.

Seda, et kogukonna teema on Mürilehele omane läbitunnetatud teema, näitab ka see, et siin on arutelud kahe tegelikult edukalt toimiva kogukonna kogemuste üle – üks Tartu Supilinn ja teine sellele vastandlik Tallinna Lasnamäe. Neid ühendab see, et neid mõlemaid on võimalik vaadelda uue postmodernse kogukondlikkuse näidetena. Annisti üldistav sissejuhatus on hästi kaetud tegelike kogemustega.

Nii nagu Sirbi vaadeldav number on hästi läbi mõeldud, on seda ka Mürileht, põhiteemad on esitatud erinevatest vaatenurkadest. Kogukondlikkus on läbi mängitud teoreetilistest arutlustest ja poliitilisest realisatsioonist kuni inimlike praktikateni reaalses linnakogukondades.

Kui vaadelda võrdlevalt pagulastemaatika käsitlust Sirbis ja Mürilehes, siis Siim Sorokini lugu 'Me peame rääkima rassismist Eestis' on võrreldav Reet Kasiku looga Sirbis, kuna Sorokin vaatab samuti võõraviha diskursuse levikut Eesti avalikkuses, aga teeb seda palju aktiivsemalt seisukohalt. Ta vaatab vihakõne levikut internetikogukondades, toob rassistlike kommentaaride näiteid Facebookist, analüüsib neid Etienne Balibari ja Slavoj Žizheki töödest lähtudes. Tema näited on üsna agressiivsed, tõepoolest rassistlikud ja erinevalt Reet Kasikust ei ilmuta ta arusaamist rahvusliku enesekaitse suhtes.

Loetavusest rääkides torkab silma kõige nooremate vastanute suur huvi just kogukondlike praktikaid vahendavate lugude vastu, mis seondub Mürilehe enda tugeva kogukondlikkusega ja klubilisusega. Maria Derlõshi lugu Lasnamäest kui uutmoodi kogukondlikkuse kasvulavast on leidnud kuni 30 aastaste seas suurt tähelepanu, on loetavuselt teisel kohal, mis seondub arvatavasti sellega, et Maria on ise üsna tuntud tegelane, üks Lasnaidee algatajatest ja eestvedajatest ning räägib noorte endi kogemusest.

Kõik kogukondlikkusega seonduvad lood on leidnud lugejate hulgas suhteliselt head vastuvõttu, välja arvatud Sven Pauluse 'Anarhiast täpitähtedeni', milles seletatakse kogukondlikkusega seotud mõisteid. Lugu ei ole narratiivne, on esitatud tähestiku formaadis ja mõjub katkendlikuna, ei moodusta terviklikku lugu ega jää meelde.

Kokkuvõtteks võib sotsiaalia kohta kultuuriajakirjanduses (Sirbis, Mürilehes ja ka Vikerkaares) öelda, et läbi kultuurimeedia laieneb tuntavalt ühiskonna elu käsitlemise skaala ning on väärastatud üldisema kultuurilise ja vaimse sisuga. Ta nagu muutub vabastatuks poliitilisest eelarvamuslikkusest ja ideoloogiliste vastanduste ahistusest. Nagu näeme, tekitab see ka küllalt laia huvi, on mõtlemist stimuleeriv ja uusi vaatenurki loov. Sellisena ei ole see kultuuriväljaannetes mingi kohustuslik lisa vaid kuulub loomulikult viisil laias mõttes kultuurikeskustellu.

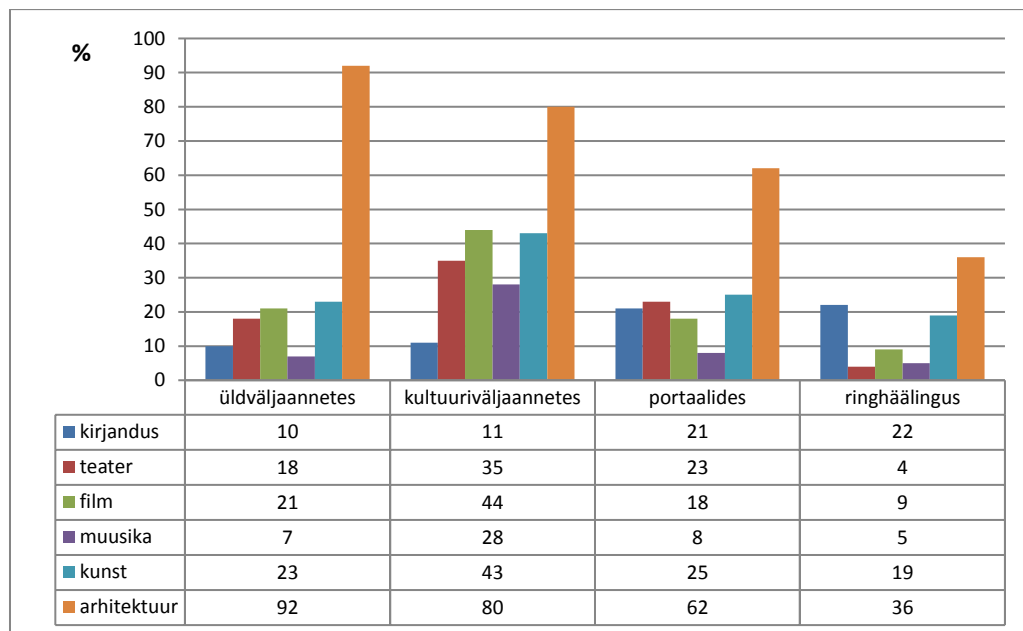
## 4.7. Kultuuripoliitika

### Ragne Kõuts

Olles eelnevas lähtunud uurimuse jaoks valitud kitsamast kultuuri definitsioonist, kus kultuuri määratlesime loometegevuse väljundina meie enda valitud kitsama raamistusega alaosades – teatri, kirjanduse, filmi, muusika, kunsti ja arhitektuuri alla liigitatuna, oleme jõudnud vajaduseni vaadata seda toimimiskonteksti laiemalt. Kultuuriväljaannetes, mis olid kolme kuu monitooringus jälgimise all, käsitletakse hulgaliselt teisigi teemasid, mida kitsalt kultuuriemadeks tavaliselt ei liigitata (teadus, haridus, globaalsed protsessid, keskkond jms.).

Järgnevalt analüüsime, millistes valdkondades on kultuuripoliitika rohkem esile kerkinud ja kes kõige sagedamini sellest kõnelevad.

Kolme kuu sisumonitoring näitas, et kultuuripoliitilised aspektid on kõige sagedamini kõneks arhitektuurivaldkonnas. Seejuures on üldväljaannetes (nagu Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress, Postimees, Maaleht) kultuuripoliitilistest aspektidest juttu vähem kui kultuuriväljaannetes (vt joonis 7). Kultuuripoliitilistest aspektidest saavad enim tähelepanu valdkonna rahastamine ja ressursside olemasolu valdkonna arenguks, valdkonna institutsioonide juhtimise ja korraldusega seotud küsimused, samuti teatavad poliitilised otsused või eelistused valdkondade puhul (nt siin eelkõige kunsti, filmi ja kirjanduse valdkond, aga ka arhitektuur), mingil määral pööratakse tähelepanu ka poliitilise tasandi otsustele valdkonna järelkasvu koolitamisel (seda eelkõige muusika ja teatri valdkondades).



## **Joonis 7. Artiklite/saadete osakaal valdkondades, milles on mainitud kultuuripoliitilisi aspekte (artiklid/ saated ilma lühiuudisteta), 01.11.2014-31.01.2015 (%)<sup>53</sup>**

Kultuuripoliitikat täiesti eraldi teemana käsitlevate artiklite osakaal erinevates väljaannetes ei ole kõrge, moodustab ligikaudu 1% kõigist valimi artiklitest.

Üldleviga väljaannetest hoiab kultuuripoliitilist arutelu üleval ülekaalukalt Eesti Päevaleht. Üldjuhul on aga nendes väljaannetes kultuuripoliitika taandunud eelkõige institutsioonide tegevusele (Kultuurkapital, kultuuriministeerium, kantslerid, loomeliidud), üldist arutelu leiab vähem. Kultuuripoliitika kesksed institutsioonid on kultuuriministeerium ja/või kultuuriminister ning Kultuurkapital.

Kultuuriajakirjandus portaalides on sündmuse- ja juhtumikeskne, lähtub eelkõige institutsioonidest ja nende tegevusest, kajastused on põhiliselt uudisvormis. Kultuuripoliitiliste sisuliste valikute üle arutlemisi leiab portalidest üksikuid, kuigi just siin võiks olla foorum kõige avatum.

Institutsionaalsest ja sündmusekesksest lähemisviisist tulenevalt on üpris loomulik, et autoriteks on enamasti ajakirjanikud, kes vahendavad kultuurekspertide ja valdkonna otsustajate sõnu ja arvamusi. ERRi kultuuriportaalil seevastu saavad kõige rohkem ise sõna professionaalsed loomeinimesed, nt vaadeldud perioodil olid kõige produktiivsemad autorid muusik Tõnu Pedaru ja kunstnik-kuraator Mari Kartau. Nende kahe arvele läks üle poole kultuuripoliitikat käsitlenud materjalidest portaalil kultuur.err.ee. Intervjueeritavate hulgas on samuti terve rida loomeinimesi (kolmandik intervjueeritustest), kuid rohkemgi veel poliitikuid ja ametnikke (eelkõige kultuuriminister ja ministeeriumi töötajad – minister Urve Tiidus ja kantsler Paavo Nõgene). Seega ajavad ajakirjanduses kultuuripoliitika asja valdavalt ametnikud ja poliitikud.

## **5. Ringhääling**

**Maarja Lõhmus**

### **5.1. Kultuuriteemade käsitus ringhäälingus**

Ringhäälingu kultuurikäsitus on suhteliselt märkamatu, kuna see on osa sujuvast igapäevaelust, suures osas taust igapäevaelule, üldise informatsioonivoo osa.

Olulisemad kultuurisaated on 2014-2016 olnud Klassikaraadios ja Vikerraadios.

---

<sup>53</sup> Üldväljaanded: Postimees, Eesti Päevaleht, Maaleht, Eesti Ekspress, KesKus; kultuuriväljaanded: Sirp, Mürileht ja kultuuriajakirjad Akadeemia, Keel ja Kirjandus, Kunst.ee, Looming, Teater.Muusika.Kino, Vikerkaar, Värske Rõhk; portaalid: kultuur.err.ee, muurileht.ee; ringhääling: ERRi kanalid ja Kuku Raadio

## ***Klassikaraadio***

Klassikaraadio on kunsti ja kultuuri edendav tervikprogramm, millest saab esile tõsta selle hariduslikku ja kunstikeskset suundumust, samal ajal on toimetus saanud ka ERRi innovatsiooniahinna. Kultuurikanali eesmärgiks on 'pakkuda kuulajatele kvaliteetset programmi kultuurist ja mitmesugust muusikat' (peatoimetaja Tiia Teder). Saateid tehakse küllalt kitsastes oludes, puudub kontsertstuudio. Klassikaraadio rütmistab tagasihoidlikult, kuid väga adekvaatsel viisil Eesti igapäevaelu ajakasutusrütmidega, nii et päeva algus, keskpäev ja õhtu on ka muusikaliselt-kujunduslikult paigas viisil, mis oma kordumises kannab turvalisusetunnet heitlikus ajas. Muusika fluidum saadab, ümbritseb ja kaitseb meid läbi igapäeva.

Loosung '*Tee oma päevast kunstiteos!*' pakub võimalust süveneda, mõelda ja iseennast kõrvaltpilguga vaadata. Keskseks suunaks on muusika ja kultuuri populariseerimine, tähelepanu saamine uute kultuurialgatustega, nendes aktiivselt osalema kutsumisega ning uute kultuurisündmuste lansseerimisega, millest ühtlasi sünnivad uued saated ja saatesarjad, nagu näiteks 'Klassikaraadio tuleb külla'. Ilma teevad noored interpreedid, keda professionaalsed muusikatoimetajad läbi vestluste esile tõstavad, aitavad sellega kujundada noorte muusikuteekonda ning motivatsiooni selleks.

Klassikaraadio kultuuriuudised kell 16.00 jt täistundidel eristuvad muudest infosaadetest ja Vikerraadio infosaadetest oma kunstipärasema struktuuri ja ülesehitusega, (näiteks 27.10.2015 info Estonia keldri uute ruumide kasutusele võtmisest, autor Riina Eentalu). Samuti on need uudised avarama maailmatunnetusega, neis esinevad ka väliseestlased üle maailma. Need eristuvad samuti värvikama reportaažlikuma kirjelduse ning rikkama fantaasia ja sõnakasutuse poolest. Oluline on esile tõsta Klassikaraadio kultuuriinfo magazini Delta, mis annab ülevaate antud päeva kultuurisündmustest koos pikemate interpreteerivate intervjuudega, pakkudes saate teises pooles süvaintervjuusid päeva oluliste tegijatega, talletades kultuuritegude protsessi.

Klassikaraadio muusikaprogramm. Kontserdiülekanded on järelkuulatavad 30 päeva, pakuvad linke välismaale. Koorikontserdid on ülipopulaarsed ning lauljaskond kultuuriliselt väga aktiivne võrgustik. Otseülekandekontsertide kuulajaskond on enamasti üle 6000 inimese. Kontserdiülekanded on kultuuris kohalolek: Klassikaraadio vahendab otse suuremaid Eesti klassikalise muusika festivale (sh Jazzkaart), kõiki Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri kontserte ja muid elava muusika ettekandeid. Muusikasündmused ja kontserdid otseülekandes toovad auditoriumi publikuks otse kontserdisaali, annavad vahetu muusikakogemuse. Muusikasündmuste ülekanded on ühtlasi ka hariva funktsiooniga tänu toimetajatele, kes annavad ülevaate heliloojate ja interpretide loomingust, intervjuuerivad esinejaid, avardavad tunnetust. Kuulajal on siin eelis võrreldes tavalise kontserdiküllastajaga, kes esinejate ja heliloojate vahetut tutvustust ning mõttemaailma avamist ei koge.

Erinevad Klassikaraadio saatesarjad vahendavad ja tutvustavad nii Mozarti stiilis klassikalist muusikat kui üllatusi ja uusi suundi muusikamaailmas, samuti rahvamuusikat meilt ja mujalt, tuues intervjuudega kohalikud esinejad kuulajale lähemale.

Klassikaraadio kui kultuuriharidus. *Kuulamiskool* on Klassikaraadio sissejuhatus muusika mõistmiseks, saade 'avab uksi muusikakuulamise radadele', mõistmaks paremini interpretatsioonikunsti tagamaid; õpetab kuulama erinevaid interpretatsioone eri ajastutel.

*Järjehoidja* on kõrgetasemeline kultuuriajaloosaade, mis avab kultuuriprotsesside vastuolud ning analüüsib kunsti ja kultuurivalikute tingimusi.

*Luuleroom* esitab sageli kordusi ERRi arhiivist, millele toimetaja lisab uuendatud kontekstuaalse raami.

*Raadioteater* esitab samuti domineerivalt kuuldemängude kordusi, kuna eelarve ei võimalda uusi lavastusi.

Klassikaraadio internetis. Internetis on erinevatel toimetajatel erinevad strateegiad. Menukas on interpretide tutvustamine, mis võib tuua ERRi kodulehele väga suure hulga küllastajaid. Kui näiteks hiina muusik oma tutvustust ise jagas, tõi see Klassikaraadio jagamismasinasse üle miljoni fänni. Facebookis on Klassikaraadiol oma kanal, mõnel saatel ka eraldi konto. *Fantaasial* on oma fännikond. Praegu on suund, et fännikonda hakatakse üles ehitama paralleelselt uue saate algusega, tegemisel *Koorimuusika* uus saade, paralleelselt ka internetis. Klassikaraadio kodulehel on olemas kontserdite sisukirjeldused, interpretide tutvustused.

Klassikaraadio probleemid. Põhiprobleem on ressursipuudus. Finantseerimine on jäänud majanduskriisielesele tasemele, mistõttu on võimatu minna välja ja liikuda Eestis ringi, puuduvad sõidurahad. Raske on leida töötajaid, mitmekülgse amplituudiga spetsialiste eri valdkondades, kes seejuures oleksid šarmantseid suhteid. Infotehnoloogiline lahendus on vananenud, juba 5-10 aastat oodatakse uut.

### ***Vikerraadio***

Kesksed kultuurisaated on igapäevased *Kultuuriuudised* ja iganädalane *Vasar*. Viimase signatuuris on kultuurivälja muutuse paradoksisõnum: 'Sirise, sirise, sirbikene, Vasar, alasile löö ... See ei ole nõukogude aja nostalgia, *Vasar* on kultuurimagasin, kus me püüame pihta saada kultuurielu sõlmpunktidele!' Manifestne signatuur häälestab saatest otsima vastuseid aktuaalsetele küsimutsele, tekitab tekstilise kuulamispinge, see on kõige kultuuripingelisem saade praegu kavas.

Vikerraadios on mitmeid kultuuri- ja maailmatunnetust edendavaid harivaid saateid, teiste maade ja rahvaste kultuure tutvustavaid saateid, sh *Aja jälg kivis*, *Kuula rändajat*, *Müstiline Venemaa*. *Loetud ja kirjutatud* tutvustab kirjastuste uusi teoseid, kõnelejateks kirjastajad. Saatesari annab mõisteid meie igapäevase lugemise kohta, a la 'suvelugemine' – 'talvelugemine' jms refleksiivseid tähelepanekuid ja liigitusi. Tekstide esitamisel on liigutud professionaalsete näitlejate lugemisesitustelt intelligentsete külaliste või toimetajate endi tekstiesitusele, see peegeldab kokkuhoiupoliitika olukorda. Omakultuuri saadetena on eesti ajaloolisi paiku ja arhitektuuri tutvustav *Ringkäik*, samuti eestlasi maailma eri paigus käsitlev *Eesti lugu*. Keele-elavdajana on murdekeelsed uudised (kihnu, muhu, mulgi, võru, setu keeles. Abstraktset kultuurimõtet veab *Öölikool*, ajakirjanduskultuuri tutvustab uus saatesari *Ringhääling 90*.

Kultuurimõtet kannavad ka intervjuusaated (*Ma elan siin, Päevatee* jt). Persooni olulisust rõhutavad nimelised autorisaated, näiteks *Studios on Jaan Elgula*.

Vikerraadio professionaalsete toimetajate enesehinnang kanali kultuurirollile on tagasihoidlik, ehkki igapäevase kultuurifooni loomisel on Vikerraadio saadetel oluline roll. Peatoimetaja Riina Rõõmus ütleb Vikerraadio kohta, et 'oleme tõsimeelsemad, päevakajalised ja heal eesti keelel on suur rõhk. Hoiame kinni pika traditsiooniga saatesarjadest. Tõsisemat kultuurielu tekitab saate *Vasar* ümber koondunud kultuuritegijate ring.'

Facebookis on Vikerraadiol ca 5000 sõpra, kogukond kasvab. FB annab võimaluse näidata saadete tegemise professionaalset 'köögipoolt', mis kuulajaid huvitab. Vikerraadio tehnilisi võimalusi on laiendanud saadete äpid ja koduleheküjed, et noorte hulgas esil olla, kujundades sellega raadio ja tele tekstielementidest uued saadete/programmide hübriidvormid. Selle värskeks näiteks on Vikerraadio idakultuuride saatesari *Valgus tuleb idast* - suurepärase kompositsioon raadio ja veebi ühisplatvormist koos kodulehega.

### ***ERRi kultuuriportaalid***

Kultuuriportaalidel [kultuur.err.ee](http://kultuur.err.ee) ja [menu.err.ee](http://menu.err.ee) on kultuuriavalikkuses informeeriv ja populariseeriv roll, samuti noori internetiavarustest ERRi lehekülgedele kutsuv roll. ERRi kultuuriportaalide arendamine käib hübriidžanride liinis, portaalidel on suur üldisem potentsiaal Eesti kultuuriväljal ühe globaalse kultuurivärvana.

Teadust käsitlev ERRi veeb Novaator ([novaator.err.ee](http://novaator.err.ee)) esitab teadusotsinguid ja intellektuaalsust seotuna praktiliste vajadustega.

## **5.2. Kultuuri kajastamise eripärad ja probleemid**

Kultuuri esitamisel ERR-is on selgelt näha päevane ja nädalane sündmuste rütm, mis omakorda rütmistab tõstatavate teemade liikumised.

Kultuuriteemadega seostub otseselt ja kaudselt piiride kogemine ja piiridel käimine. Piiride kogemus on oluline ja keskne teema sügavamas kultuurianalüüsis, väga tihti ka ajaloolises plaanis, kus kunsti- ja kultuuriinimesed kõnelevad oma kokkupuudetest tsensuuriga, loomingu avaldamise keelamistest. See on saadetes väärtuslik ja oluline aspekt, mille käsitlemine annab kaudset infot puuduvate kajastuste põhjuste kohta.

Teatud kajastuste puudumine on juba väljakujunenud nn 'ajalooline' traditsioon, kuna puudub harjumus teatud kunsti- ja kultuuriteemadel avameelselt ja avalikult arutada. Siin on üheks näiteks arhitektuuri valdkonda kuuluvad valikud ja otsustamisprintsipiidid, teemad tõstetakse esile eeskätt läbi konflikte põhjustavate otsuste.

Tõsiseks näiteks varem oluliste kunstivaldkondade taandumisest nn 'finantsiliste raskuste' tõttu on kuuldemängukultuuri allakäik, selle taandumine ringhäälingu toimetuse nn siseprobleemiks. Oluliseks probleemiks on nõrk laste ja noorte kultuuriväli. ERRi raadiotest on praktiliselt

kadunud laste- ja noortesaated, jäänud on ainult Õhtujutt lastele, mis on legendaarne, üle aegade kestnud kaaslane läbi mitmete põlvkondade.

Mitmed küsitatud eksperdid märkisid Klassikaraadio muutumist kontseptuaalsemaks ja väärtuspõhisemaks 2014-2015, toimunud on pööre klassikalise kultuuri poole vastukaaluks ühiskonnaelus kasvavale polariseerumise tendentsile ja poliitilisele võitlusele. Samas on oluliselt vähenenud ühiskonnaprotsesside kriitiline analüüs, mis vaataks arenguid pikemas ideede ning suundumuste perspektiivis.

Oluliselt on nõrgenenud kultuurirahva mõtete ühisvälja kujundamise funktsioon, mis peaks olema lisaks Sirbile just kultuuri-ringhäälingu ülesanne, kujundada arutelu, dialoogivälja. Ringhäälingus domineerib informeerimine ning konteksti tutvustamine, nähtuste kirjeldamine. Vikerraadio lai auditorium toob saadetes üldisema tõlgendamise vajaduse. Silmatorkavalt vähe on Eesti kultuuri ajaloo keerdkäike analüüsivaid saateid. Nii nagu on olemas *'Müstiline Venemaa'*, peaks olema ka Eesti ühiskonna ja kultuuri keerdkäike tutvustav saatesari, millest on aastaid kõneldud.

Kultuur vajab ringhäälingus suuremaid perspektiive ka ajaloolises plaanis ja kultuuriprotsesside mõtestamises, sellest on suur puudus.

Suur puudus on noortele mõeldud kultuurisaadetest, neid lihtsalt ei ole. Siin on allakäik eriti draamaatiline, sest 1990ndate algul olid elu ja kultuuri mõtestavad noortesaated täiesti olemas ning nende sisu oleks tulnud murrangulise aja tingimustes pigem aktiivsemaks ja ärksamaks muuta. 2015 on lõpetatud ka noorte endi oma ideedega ja saadetega eetris olek – eetris ei ole enam noorte häält, samuti mitte laste mõttemaailma.

Kõige tugevamat noore auditoriumi kujundamist teevad praegu muusikasaated ja Klassikaraadio, kes tutvustavad noori pillimängijaid – interpreete lastemuusikakoolides, lindistavad erinevaid muusikakoolide kontserte.

Rahastuse puudulikkus on tõsiselt puudutanud ajakirjanike igapäevatööd. Kui 1980ndatel – 1990ndatel oli Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni põhilisteks tunnusteks püüd teha parimaid võimalikke saateid nii teadmiste kui võimaluste poolest, siis alates 1990ndate keskelt on koos maailma avanemisega selgunud karm tõde, et *'parima'* pakkumiseks on vaja rohkem erinevaid ressursse ja meeskonnatööd. Toimunud on pigem toimetuste kui professionaalsete koostöötasandite kadumine, koostöötiimide lagunemine, üksiktoimetaja rolli ja vastutuse tõus, professionaalse erialase töökoormuse tõus.

## **6. Kokkuvõte ja uurimisrühma ettepanekud**

Tuginedes ajakirjanduse kolme kuu kvantitatiivsele analüüsile, samal perioodil ilmunud olulisemate artiklite kvalitatiivsele sisuanalüüsile, kultuuriväljaannete tellijaküsitlusele, õpilaste, üliõpilaste ja õpetajate hulgas läbi viidud fookusgruppidele ning süvaintervjudele kultuuriväljaannete toimetajate ning ekspertidega, toome iga valdkonna kohta välja üldised tähelepanekud.

## 6.1. Muusika

Muusikavälja analüüsi kokkuvõttena teeme järgmised tähelepanekud:

- Kultuuriajakirjanduse kajastus peegeldab paljukritiseeritud polariseerumist populaarse ja süvamuusika vahel. Eristus ilmneb ühelt poolt popmuusika, globaalse ruumi ja plaadiarvustuste kujul, mida kajastavad eelkõige päevalehed, Eesti Ekspress ja Mürileht, teiselt poolt klassikalise muusika, kohaliku ruumi ja kontserdiarvustuste näol, mida esindavad SA Kultuurilehe väljaanded. ERR-i kultuuriportaal toimib neid kahte poolust ühendava platvormina (kuigi omasisu on kõvasti popmuusika poole kaldu).
- Samas on žanrilise paljususe ja iga žanri esindajate väikese kogukonna tõttu ebaselge, mida täpselt peaks kajastama, kui kajastusel on mahulised piirangud nagu nt trükiväljaannetes etteantud lehemaht.
- SA Kultuurilehe väljaannete suunatuse tõttu eelkõige kroonikakirjutuse funktsiooni täitmisele on kajastuses vähe teravust, hinnanguid ja originaalseid vaatenurki. Autorite ringkond on kitsas, enamasti on väljaspool Tallinna tegutsevad muusikud ja korraldajad vähesed, kes suudavad ka üritustest kirjutada – siit aga pelk kirjelduse ja mitte kriitika avaldamise suur osakaal.
- Teine põhjus, miks kriitikal puudub teravus, tuleneb autorite positsioonist olla samaaegselt nii muusik kui ka kriitik. Ilmneb teatav dilemma muusikakajastuse funktsioonide vahel – autorid, kes on ise enamasti ka muusikud, on huvitatud sellest, et Eesti muusikal läheks hästi ja seetõttu soovivad esile tõsta õnnestumisi, kuid teiselt poolt ei võimalda see kirjutistel täita adekvaatse tagasiside funktsiooni.
- SA Kultuurilehe väljaannete esmaseks kajastuse kriteeriumiks on professionaalsus, mille tagab hariduse institutsioon, väljaannetes kirjutavad tihti pedagoogid, teadlased, õpetajad. Väga paljusid autoreid seob ühine EMTA taust.
- SA Kultuurileht ja Mürileht on päevalehtedega võrreldes klubilisema loomuga, seonduvad veidi kinnisemate ringkondadega ega ole igapäevaajakirjanduse loogikast niivõrd palju mõjutatud. Sellevõrra on nad ka autonoomsemad. Üks rohkem riigi, teine rohkem entusiasmi toel.
- Samas võib Sirbi puhul esile tuua seda, et valitseb erimeelsus selles, kellele on Sirbi muusikakajastus suunatud. Ühes küljest tunnevad muusikud, et artiklid on suunatud just muusikutele (suhtumine, et kui muusik ei oleks ega siis tegelikult muusikakülgi ei loeks, sest seal pole ju midagi lugeda peale kirjelduste), samas on artiklites näiteks elulugude tutvustused ja pikad kontserdikirjeldused, millega muusikud on juba kursis.
- Selle kõrval on tekkinud alternatiivse kultuurilise kapitaliga alternatiivpopmuusikat hindav ringkond. Postimees ja Eesti Ekspress on siin suhteliselt sarnased, Mürileht obskuurse tantsu- ja klubikultuuri fookusega. Teatava alternatiivpopmuusika ringkonna

arengut kinnitavad nähtused nagu muusikakriitika vestlusõhtud või regulaarselt samadel alustel korraldatavad muusikaviktoriinid Tartus, Tallinnas, Viljandis ja nüüd ka Paides.

- Päevalehed ja Eesti Ekspress kokku kajastavad klassikalise muusika poolt rohkem kui SA Kultuurilehe väljaanded popmuusika poolt. Viimase aja sisulisi suundumusi arvestades aga võib arvata, et piirid ei ole jäigad. Kvaliteedi tähendus on ajas muutuv ning seda tuleks üha uuesti ja uuesti ümber defineerida kõigil väljaannetel.

Ettepanekud ja soovitusel muusikatoimetajatele ja kirjutajatele:

- SA Kultuurileht võiks võimaldada tihemini popmuusika sügavamalt käsitlemist, laiendada arusaama kvaliteetmuusikast. Olemasoleva leheruumi võiks ümber jagada – „tõsisele muusikale“ jääks ruumi natuke vähemaks, mis tõstaks selle kajastuse taset, ja regulaarsem popmuusikakajastus SA Kultuurilehe väljaannetes tõstaks omakorda päevalehtede, portaalide ülejäänud ajakirjandusmaailma popikajastuse taset, sest tekiks konkurents. Lisaks aitaks see ilmselt ka uusi lugejaid kaasata.
- SA Kultuurilehe väljaanded saaksid „uut hingamist“, kui mõtestaksid enda rolli ühiskonna sidustajana ja ei taastoodaks muusikavälja kunstlikke sisemisi piire.
- Oluline on püüda selge rollijaotuse poole – et muusikud ei peaks samal ajal olema ajakirjaniku/ toimetaja rollis, mis oma olemuselt seab neid sisemiste dilemmade ja huvide konflikti olukorra ette.

## **6.2. Arhitektuur ja kujutav kunst**

- SA Kultuurilehe väljaannetes annab arhitektuuri ja kujutava kunsti valdkonnas tooni loojakeskne kunstikäsitus ja päevakajaline arutelufookus. Monitooring näitas, et kunstikirjutuses prevaleerivad akadeemilis-konservatiivsed küsimused kunstivälja sisemisest toimeoloogikast, arhitektuurikäsitlustes seevastu sotsiaalselt sekkuvad probleemipüstitused valdkonna võimalikust rollist turumajanduses. Sellest ka mõneti erinev retoorika. Kunstikirjutuses on kohati täheldatav idealiseeriv ja romantiseeriv kultuurikäsitus, milles ei puudu ka tuntud melodramaatilised elemendid kannatavast/äraneetud kunstnikust, ent see diskursus on põimunud edukuse, läbilöögi ja mainekuse metafooridega, mis pärinevad pigem (neo?)liberaalsest saavutuskultuurist. Arhitektuurikirjutuses kehtestabki üldmuljet just see viimatinimetatud loojatüüp, tihti heroiseeritud vastasseisus demoniseeritud kinnisvaraarendajatega.
- Loojakeskse kultuurirefleksiooni probleemidering on piiratud. See avaldub muuhulgas ka sotsiaalsete probleemide personifitseerimises küsimustena sellest, kuidas kunstnik või arhitekt panustab rändekriisi leevendamisse, mida on temal õelda palgalõhe ja varandusliku ebavõrdsuse kohta jne. Tulemuseks on tihti kultuuriline vaatamäng kataklüsmidest, mille põhjused jäävad analüüsimatute, küll aga leiab aset kriiside

„normaliseerimine“ erialase väljakutsena arhitektidele või kunstikuraatoritele. Kultuuriajakirjandus on toimimas kultuuritootjate müügisüsteemina nng laenamas retoorikat sisuturunduslikust diskursusest.

- Viimatimainitud seigast tulenevalt on eriti just kunstikirjutuses, vähemalt määral arhitektuuri omas, kus vestlus on arutlevam ja problematiseeritum, valdavaks ajakirjanduslikuks žanriks retsensioon, teatav monoloogiline ekspertiis, milles ei puudu ka tootetutvustuse elemendid. Tooteks pole niivõrd ese kui võrd väidetav külastuselamus näituselt või privileeg elada (riigi)arhitekti administreeritavas sotsiaalses utopias. Mõlemad pakkumised on tavapäraselt tehtud osana teatavast staatускаubandusest, milles jaotatakse majanduslikku, sotsiaalset või kultuurilist kapitali, ehk siis teisisõnu, võimalust edeneda ühiskonna meritokraatlikus hierarhias.
- Osalt turunduslikust ambitsioonist tulenevalt on mõlemas valdkonnas keelepruuk teadlikult rahvahariduslik. Ilmneb soov viia lihtsas ja arusaadavas keeles rahva sekka nn professionaalset kõrgkultuuri. Selle taga võib näha püüdu teha professionaalseid agendasid ja muresid kogu elanikkonna muredeks, s.t laiendada professionaalse kultuuri mõjuvälja, ajuti üsna dotseerivalt, justnagu eeldades, et publiku teadmistekorpus on kirjeldatav peamiselt miinusmärgiliselt – professionaalse teadmise puudumisena, mitte eraldiseisva, suveräänse ja produktiivse sotsiokultuurilise diskursusena.
- Tähelepanuväärne on eriti kujutava kunsti, aga ka arhitektuuri kajastuste valdkondlik isoleeritus. Kummaski valdkonnas ei ilmne erilist dialoogi sidusvaldkondadega, olgu selleks siis teater, film ja tants kujutava kunsti puhul või disain, sisearhitektuur ja tarbekunst arhitektuuris. Küll aga on mõlemas valdkonnas kajastused tugevalt institutsionaliseeritud, leheveergudele pääsevad ja salongikõlbulikuks osutuvad esmajoones loomeliitude ja -büroode, haridusasutuste, muuseumite ja galeriide sisuloome.

Ettepanekud ja soovitused kujutava kunsti ja arhitektuuri valdkonna toimetajatele:

- Kujutava kunsti ja arhitektuuri representeerimine suveräänsete, lõimumissoovita valdkondadena võib viia valdkondade marginaliseerumiseni. Distsipliini piiridesse jäämine ei võimalda valdkonnale piisavalt uuenduslikkust ja kohanemist muutuva kultuurivälja ja ühiskonnaga. SA Kultuurilehe väljaanded peaksid siin kujundama selge hoiaku/ arvamuse – kas piiride hoidmisega toota seda juurde või kasutada ajakirjanduslikke mehhanisme, et valdkondlikud tähendusväljad ja piirid ei oleks jäigad.
- Ilmselt loomemajanduslikust pöördest tulenevalt on kajastustes vaeslapse seisus teooria ja kriitika. Kultuuriline narratiiv ja sotsiaalteaduslikud tähelepanekud võiksid saada ühendatud (sama kirjanduses – on kirjanikud ja on väljaandjad; filmis – produtsent valitseb, kunstis kuraator). Kultuurirefleksioon on tugevalt tootmisele ja tarbimisele

orienteeritud, ühiskondlikud ja poliitilised aktualiteedid esinevad tekstis pahatihti vaid dekoratiivse rekvisiidina, fabritseeritud tõendina valdkondade sotsiaalsest närvist ja tundlikkusest. Puudu jääb ühiskonnateoreetilise haardest, mis suudaks osutada sotsiaalsele tellimusele, mis sunnib valdkondi rabelema järjest suuremate tarbijanumbrite nimel, ehtima end poliitilise subjektina seal arutelu formaat on institutsionaalselt kammerlik ning presenteerima end aina enam turumajandusloogikast tulenevates väärtuskriteeriumites.

### 6.3. Kirjandus

- Kirjandus on olnud läbi aegade eesti kultuuri sidustajaks. Praeguse kirjanduskajastuse alusel võib arvata, et olukord on muutunud – kirjanduse sotsiaalse mõõtmise asemele on asunud kirjandus kui esmajoonelise müügiartikkel.
- Kirjanduse kajastamine on ajakirjanduses lugude arvu poolest esirinnas, aga suure osa selles (3/5) moodustavad „nupud“ – lühiuudised, teadaanded, väikeformaadilised raamaturekaamid. Väikeformaadiliste raamaturekaamite arvukus on samas suurusjärgus ilmunud artiklite arvukusega.
- Artiklitest moodustavad 3/5 konkreetse raamatu tutvustused-arvustused. Sisemiselt on ülekaalus tutvustused. Nii väikeformaadiliste raamaturekaamite kui tutvustuste-arvustuste osas on võrreldes kogu ilmunu osakaaluga suures ülekaalus proosakirjandus (kaks ja rohkem korda).
- Raamatute tutvustamisel domineerib sisu- või autorikeskne lähenemine. Vähemuses on arvustused, kus teost sidustatakse teiste teoste või kirjanduslooga. Harva ilmub konkreetsete raamatu liikide/ tüüpide ülevaateid. Ükski kultuuriväljaanne ei tegele meetodiliselt tõlkekirjandusega.
- Professionaalse taustaga kirjanduskriitikute energia läheb suuresti teadusartiklite kirjutamisele ja publitseerimisvõimaluste leidmisele. Üksikud kirjutavad kirjanduskriitikud paistavad vähe silma ajakirjanduse üldpildis.
- Kirjanduse kajastuses püütakse hoida üleval traditsioonilist lähenemist, uudsust ja mängulisust eriti ei ole. Tavalugeja kirjanduskogemus ja kirjandusteadlaste kogemus on üha rohkem lahknenu.
- Kirjanduskajastuses ilmneb kildkondlikkus. Kirjanduskriitiku arvamuse asemele on tulnud sõpruskonna arvamused. Selgelt eristuvad süvitsi analüüsivad artiklid ja teisalt turundusliku iseloomuga artiklid, mille eesmärk on eelkõige teada anda raamatu ilmumisest. Jääva väärtusega tekstid ilmuvad väikese lugejaskonnaga väljaannetes.

- Kirjanduselu kajastamine piirdub suuresti ebakõlade või kildkondlike ettevõtmiste väljatoomisega.
- Kirjanduselu on killustunud. Ajakirjanduses ei teki kirjanduse üle poleemilisi mõttearendusi, ühiste jutupunktide tekitamine on keeruline.

Ettepanekud:

- Püüda tekitada terviklikum kirjanduspilt arvustuste ja ülevaateartiklite sisuliste rõhuasetuste kaudu.
- Püüda kaasata rohkem erinevaid asjatundjaid kirjanduse kajastamisse ning mitte orienteeruda niivõrd publiku menule.
- Püüda kirjanduselu kajastamisel rohkem ära kasutada uue meedia võimalusi.

#### **6.4. Teater**

- Teatrivalja kajastuses ei ilmne suuri vastandumusi või polariseerumisi, väli mõjub väga ühtsena – seda nii ajakirjandusliku kajastuse kui ka intervjuueeritud ekspertide hinnangutes. Sõbralik läbisaamine, kontrasti ei teki.
- Eelkõige Sirbis on teatrikajastus võtnud endale viimaste aastate jooksul sotsiaalse, ühiskonnakriitilise ja ühiskonda mõtestava rolli. Teatri kaudu saab kajastada suuremaid ühiskondlikke teemasid. Müürilehes ilmub teatritekste oluliselt vähem ja teatrikäsitlus on kirjutava autori nägu, autor annab edasi saadud teatrimuljet. Müürilehes on sotsiaalia tugevalt esil ka ilma teatri abita.
- Kultuurivaljaanded ja üldlehed (Eesti Päevaleht, Postimees, Eesti Ekspress) eristuvad selle poolest, et alternatiivne ja uudne leiab kajastamist just üldlehtedes – nende jaoks on uudisväärtuslik performatiivsus, mängulisus, teistmoodi olemine (nt Vaba Lava, tantsuetendused, alastiolk, NO). Aga nt Ugala, Endla või Rakvere etendused enamasti üldväljaannete vaatefookusesse ei satu.
- Kultuurivaljaanded (ja eelkõige Sirp) püüavad anda läbilõiget toimuvast, sh kajastavad ka tavapärasest riigi rahastatud teatrites toimuvat.

## 6.5. Film

- Tajukse kultuuri nõrgenemist ja mõju kaotust pikas perspektiivis, ei tegeleta sellises mõistes kultuuri arendamisega, mis looks sisu mitmekesisuse uusi võimalusi, puudub võimekus arendada professionaalseid karjääre. Filmitegijate ja akadeemiliste uurijate vahel (kes tegelikult peaksid olema samas nišis!) ja majanduslike struktuuride vahel on koostööd üllatavalt vähe. Ei kasutata erinevate poolte parimaid kogemusi.
- Eesti filmikultuuri kõige valusam probleem on see, et meie filmipärand hävineb, meie filmimälu kaob jäädavalt, sest raha filmide restaureerimiseks, nende taaskasutatavaks tegemiseks ei ole. Meil on väga kitsalt rahakeskne lähenemine sellele, kuidas vanemat filmi levitada. Kui ei ole raha, siis tullakse välja demagoogilise väitega: kes DVD-sid enam vaatab. Eesti filmid peavad olema laiatarbena kättesaadavad.
- Filmi kättesaadavus on taastunud, sisu mitmekesisus on taastunud, väga lai valik filme on kinodes, aga suur hulk vaatajaid vaatab ikkagi ainult väga kitsast osa.
- Peamine probleem on rahapuudus. On paar klassikalist rahastamismudelit: Kulka, EFI, rohkem valdkondlikke fonde ei ole. Ja kui ressursse napib, siis ikka leidub neid, kes ressursside jaotamises kas kahtlevad või pettuvad. EFI aadressil leidub kriitikat nii raha jaotamise suhtes – toetatakse projekte, mis seda ei vääri, kui ka stsenaariumide menetlemise praktika osas – nõutakse üha uusi ümberkirjutusi, aga pole selge, mida järgmiselt versioonilt oodatakse. Mingil hetkel pannakse arendatav stsenaarium kõrvale, ei põhjendata, miks.
- Filmivaldkonnas tegutsejate arvamused lahknevad selles osas, kas rahvusvahelist koostööd on piisavalt või mitte. Tendents – järjest suurem protsent rahast läheb filmide peale, mille režissöörid on välismaalased. Mida me sellest õpime? Selge, et on oluline anda tööd ka kaadritagusele seltskonnale, aga selle järgi ei hakata meie filmiajalugu pärast arvestama. Me laseme ennast praegu ära koloniseerida. Kui ei tule piisavalt palju häid projekte eestlastelt, siis tuleb mõelda, mida saab ette võtta. Siin arutlusainest on. Hetkel on potjomkinlus väga esil filmivaldkonnas, justkui kõik on tasemel ja justkui kõik läheb väga hästi. See on väga uinutav.
- Tundub, et asi läheb ikkagi identiteedi kadumise suunas. Kui ideaaliks muutub mingi „Klassikokkutulek“, mis on *remake*, see ei ole meie identiteedi osa. Kui vaadata kahte viimast aastat, siis ainus film, millega meil inimestena on midagi peale hakata on „Roukli“, eestpoolt leiab Toomiku. Neis on midagi, mis kõnetab meis seda, mis on inimeseks olemises oluline. „Vehkleja“ on hea näide sellest, kuidas tehakse filmi nagu seda teevad kõik teised.
- Eesti animatsioon on hea näide sellest, milline peaks olema mängufilmi kunst Eestis. Just selles mõttes, et ta on huvitav, ta on täiskasvanulik, allegooriline, mänguline – kõike seda. Tase on kõva, uued tulijad on head.

- Filmitegijate jaoks on olulised teiste filmitegijate arvamused. Ka ekspertidelt küsitakse arvamust, ajakirjanduses ilmuv kajastus on teisejärguline.
- Filmivaldkond mõtleb ja tegutseb suurel määral loomemajanduse paradigmas – valdkonnas tegutsejad tähtsustavad võimalikult laia auditooriumiga meediat. Peavoolumeedia väljaande toimetaja ootus on, et talle saadetakse vaatamissoovitusi, mis on kenasti pakendatud. Filmikriitikud on oma kirjutistes orienteeritud publikule, eesmärk ei ole tegijatele tagasisidet anda. Kultuuriväljaandeid tajutakse pigem teisejärgulistena.
- Filmi osas on SA Kultuurilehe väljaannete peamine eesmärk ja panus: inimestel meeles hoida, et film ei ole ainult meelelahutus! Film peaks olema inimeseks olemise ja otsingu väljendus nagu iga teine kultuurivorm. Turundamise ja konsumerismi kontekstis tehakse kõik, et film ei oleks prioriteetsena mitte kunstivorm vaid meelelahutuse objekt.
- Suurem osa lugusid on väga selgelt omas segmendis, nad kas käsitlevad ühte filmiteksti, on filmikunsti-sisesed, ühe distsipliini sisesed. Ideaal oleks tõsta nende lugude arvu, mis on analüütilised, mis on *cross-disciplinary* ja mis põhinevad autori tugeval ideel, autori enda tugevusel. Kui filmikriitikud oma rolli ära ei täida, on Sirp otsinud kirjutajaid väljastpoolt filmivaldkonda.
- Sirp on läinud huvitavamaks, aga vormilt liiga akadeemiline. Mingis mõttes on tekstid kõik küljendatud ühtemoodi, oleks mõnus, kui makett annaks mingit mänguruumi. Paraku on head kunstilised vormistamised tulnud sisu arvelt, näiteks Areen kutsub lugema, aga see visuaalne eputamine on viinud sisutühjuse poole.
- Sirbi filmitoimetaja on veendunud, et filmidiskursus peab olema tihedalt seotud sotsiaalse, poliitilise, elulise, muude kultuurivaldkondadega. Filmikirjutis, eriti filmikriitika ei saa olla hermeetiline.
- Sirbile meeldib teravus. Takka kiitmist ja üksteise huvide esindamist on nii palju, et mõttetu on seda juurde toota. Sirbil on privileeg seda mitte teha.
- Kõik oleneb sellest, millise positsiooni võtab kirjutaja lugeja suhtes. Hästi palju on õpetlase positsiooni, et mina räägin sulle, kuidas asjad on, aga see võib lugejas trotsi tekitada. Sirbi ideaal on suhelda samal tasandil, kutsuda lugeja kaasa, lahe film, lähme vaatame! See on väga selge, tuntav vahe. Didaktilisus, ülalt alla näpuga näitamine on vaja ära kaotada ja inimesele pakkuda asja, mis võib olla huvitav.
- Nooremad kirjutajad on märksa Ameerika-kesksemad kui vanemad põlvkonnad, peavad diskussiooni vääriliseks ka keskpärast filmi, isegi vaevuvad arutama, et see ei olnud väga hea film. Mingi faasinihe on toimunud USA suunas.
- TMK on amorfne, probleemartikleid peaks rohkem olema, maht võimaldab ka pikemaid teoreetilisemaid käsitlusi, aga sageli ilmub mitu üksikfilmi arvustust, mis tühistab ajakirja mahulise eelise ajalehtede ees. TMKs on filmi fookuses Eesti asjad, see on

hoolitsemine meie pärandi eest. Suurepärase, et fookus on seatud niimoodi, globaalne tuleb selle kõrvale.

- Sirp lahkab tihti teemasid metoodiliselt ja läbivald. Tunnustatakse, et terve number on ühe teema lahkamisele keskendunud. Sirbi ülesanne on kajastada ka filmielus toimuvat, ehk siis rääkida nendest asjadest, mis kujundavad filmiaastat.
- Sirbi filmikäsitus on globaalsemaks muutunud, on tõkelugusid (filmimõtet), välisautoreid, uusi autoreid. Sirbi haare on laiem, see võimaldab analüütilisemat lähenemist ja filmiteoreetilist käsitlust ka. Probleemid on alati samad olnud – õhuke kultuurikiht. Kui tellida kindla peale häid lugusid teatud autoritelt, siis see ei loo uut väärtust. Sirp üritab need asjad balansis hoida. Selles mõttes on välisautorite kasutamine ventiil.
- Filmivaldkonnas räägitakse küll Euroopa autoritest, aga mitte keskkondadest, kus nad toimivad, filmikultuuridest. Eesti ajakirjandus ei ava institutsionaalseid taustu. Puudu on lähinaabruskonna käsitlused. Me kuulume Balti – Skandinaavia topeltregiooni, aga me ei tea, mis seal toimub, võrreldavat informatsiooni ei saa. Loeme oma võite, aga ei pane seda perspektiivi, et kui tugev või nõrk kinematograafia on selle taustal.
- Sirbi filmikirjutus on suures osas omaealistele, Müürileht kirjutab noorematele. Nagu tegijad, nii ka lugejad suuresti. Noored peavad suutma seda mängu kaasa mängida kui tahavad palli saada. Müürileht tihtipeale laseb nagu Vice – head teemad aga lasevad lati alt.
- Filmikirjutiste žanriline skaala peaks olema rikkalikum. Valdav žanr on filmi arvustus, retsensioon. Intervjuusid on, aga meie analüüsitaval perioodil üksnes PÕFFi külalistega. Kus on pikad intervjuud Eesti režissööridega? Kus on põhjalikud loomingu ülevaated? Kus on arutlused filmiteooria arengutest? Arutelud hetkeseisu, viimase aasta, viimase viie aasta arengute üle?

#### Ettepanekud:

- Filmitegijate jaoks on olulised teiste filmitegijate arvamused – neid võiks ilmuda rohkem.
- Tegeleda tuleks žanrilisest kitsusest ülesaamisega. Filmikäsitlust võiksid rikastada nt arutelud ja intervjuud, samuti kitsamate küsimuste analüüs. Näiteks võiks võtta Eesti filmi arengukava ja vaadata nüüd, viis aastat hiljem, kuhu me oleme jõudnud.
- SA Kultuurilehe väljaanded Sirp ja TMK ei käsitle n.-õ suure pildi probleeme. Võiks olla mingi regulaarne kolumn, mis analüüsib kriitiliselt üldisemaid kultuuri küsimusi.
- Kultuur vajab kindlasti turundamist, aga ei pea tähendama sisus järeleandmist. SA Kultuurileht ajakirjad peaksid avaldama Rahvusringhäälingule pidevat survet, et oleks rohkem kultuuriteemalisi saateid. Miks ei võiks olla saateid, mis ongi väljaannetega seotud, mis sünnivad koostöös nende väljaannetega?

- TMK filmivaldkonna käsitlused peaksid olema teoreetilises plaanis samal tasemel kui ajakirja muusika- ja teatrivaldkonna kirjutised.
- Oluline on, et tükiväljaandes ilmunud sisu liiguks palju kergemini erinevate platvormide vahel, sh saaksid lood tänu avaldamisele veebiväljaandes laiemal kõlapinnal ka sotsiaalmeedia abil.

## 6.6. Ringhäälingu kultuuriväli

- Ringhäälingu osa kultuuri igapäevakajastuses ja igapäeva loomeprotsessi jälgimisel on oluline, samas jääb kultuurisfäär ja -avalikkus ringhäälingu poliitsfääri ja –avalikkuse varju.
- Kultuuritoimetajate sõnul on neil piisavalt vabadust otsustada sisu üle, ent praktiliselt piirab seda vabadust finantsiline vaesus.
- Klassikaraadio kultuuriprotsesse esitav roll ning kultuuripersoone esitlev roll on olulised nii valdkondadele kui ka Eesti kultuuri-identiteedi ja kultuuri elujõu allikana.
- Kultuuriväli on oma olemuselt emotsionaalne; samas on võimalik emotsionaalsuse ratsionaalne analüüs, sügavamate alateadvuse piiridel toimuvate protsesside sõnastamine on oma olemuselt looming – mõtte sünd ka ajakirjanduse jaoks; see on ajakirjandusloomingu saavutus. Loomingulisuse ja tunnetusliku senisõnastamatu sõnastamise oskus ja jõud on kultuuriajakirjaniku professionaalsuse mõõdupuu.
- Ringhäälingu kultuurikäsitus on oluline kultuuriloojate tunnetus ning mõistmine, loominguliste persoonide loome-maailma avamine kannab endas domineerivalt samastumise ja tõlgenduse ning ka protsessi mõistmise funktsiooni; vähem on kriitikat kõnelevate loomeinimeste ning nende loomingu suhtes. Võime öelda, et domineerib kunstiloomet kandev tunnetuslik – refleksiivne põhi, mille funktsioon on olla mõistmiseks ja ühiseks põhjaks teistele kultuurivaldkonna inimestele, kujundada kultuurilist loomingulist ühisosa.
- Kriitilises seisus on ringhäälingukultuuri üks alustala – kuuldemängude tegemine, sest rahapuudusel on uute kuuldemängude hulk kahanenud kahekümne aasta jooksul kümme korda ega taga niivõrd väikeste mahtude juures professioni ja valdkonna arenguks vajalikku piisavat tegevuspraktikat.
- Kultuurisfäär on oma olemuselt ringhäälingu žanriline ja sisulise mitmekülgsuse vedaja – vedur; samas valitseb osaliselt alarahastusest tingitud olukord, kus žanride mitmekesisusele ei pöörata piisavalt tähelepanu; ajakirjanduslike vormide

mitmekesisus ja mängulisus on vähenenud. See omakorda pärsib ringhäälingukultuuri arendamist.

## 6.7. Kultuuriväljaannete üldprofiilid ja lugejaskond

- Sirbi tugevus on ühtlane ja pidev erinevate kultuurivaldkondade käsitlemine, mis võib anda valdkonnainimestele ülevaate ka sellest, mis teistes valdkondades toimub. Sirbi artiklid on suunatud väga erinevatele lugejatele, üldjuhul on kirjutised suunatud vähem professionaalidele ja rohkem laiemale lugejaskonnale. Tavapärase žanri on lahtiseletav arvustus, kuid sõltuvalt artikli autorist pigem akadeemilises või professionaalses võtmes. Sirbi ideaallugeja on inimene, kes juba loeb Sirpi. Noori lugejaid Sirp ei püüa. Põhimõtteliselt kehtib see ka teiste SA Kultuurileht väljaannete puhul – lugejaskonna moodustab aktiivne kultuurihuviline publik. Ilmselt on vähe võimalusi tuua lugema neid, kes ei loe – kultuuri tarbivat, kuid mittelugevat publikut. Auditooriumiuuring osutab sellele, et vahetu elamuse kogemus ei pruugi viia soovini sel teemal lugeda. Kriitiline-reflekteriv lugemisharjumus tekib koos haridusega.
- Mürilehe sisu ja suundumused on uuringu perioodi jooksul muutunud, alternatiivsusest ja sõltumatuses on liigutud suurema sisuturunduse ja müügiorientatsiooni poole. Sisulise muutumise on tinginud surve/ vajadus majanduslikult iseseisvalt toime tulla. Mürilehe lugeja on nõ Mürilehe klubi liige – lehetegijatega samas vanuses ja hoiakutega. Mürileht on oma sisult väga sotsiaalne, sotsiaalia on Mürilehe märksõna.
- Üldlehed (Eesti Päevaleht, Postimees, Eesti Ekspres, Maaleht) on oma kultuurikajastuses igaüks väga oma nägu. Ühelt poolt domineerib küll loomemajanduslik, tutvustav funktsioon – anda teada kultuurisündmustest ja loomest nii, et tarbija leiaks endale sobiva lõõgastuse ja kultuurielamuse objekti. Aga teisalt eristuvad nende väljaannete kultuuriartiklid selle alusel, millisele lugejale on need suunatud. Kui Postimees on loomemajanduse kõige olulisem agent, siis Eesti Päevaleht on suunanud oma tekstid pigem Sirbi ja Postimehe vahepealsele lugejale ning vaatab kultuuriväljal toimuvat rohkem kultuuriprotsessi kui terviku kaudu. Üldlehed on oma kultuuritoimetajate ja kultuurist kirjutajate nägu. Kuna kultuuri mõtestavaid tekste (mitte lühiuudiseid ja reklaamivaid teadaandeid) on neis väljaannetes suhteliselt vähe, siis torkavad üksikute autorite käsituslaadide erinevused selgelt silma.
- Kõigi väljaannete suureks probleemiks on kirjutajate vähesus, mis tingib selle, et kriitika asemel valitseb kirjeldus. Paljudes kultuurivaldkondades on märgata kildkondlikkust, mille ärahoidmine või võimaldamine on väga selgelt kultuuritoimetaja professionaalsuse ja väljaandja valikute küsimus. Pakume välja, et selle ületamiseks võiks toimuda akadeemilise poole osalusel kultuuriajakirjanike kokkusaamisi ja kogemuste vahetust, et arutleda kriitilis-reflekteriva kultuuri käsitlemise viisi võimalikkuse üle erinevates väljaannetes.

- Kõigi väljaannete kultuuritoimetajate hool ja mure võiks olla seista vastu kultuurivaldkondade vaheliste piiride taastootmisele, aidata kaasa dialoogilisusele ja vastastikku rikastavale ideedevahetusele.

Kokkuvõttes jäi ekspertintervjuudest kõlama mure, et loomemajanduse printsiip hakkab muutma mitte ainult kultuuriajakirjandust, vaid ka kultuuri ennast. Selles võib peituda oht, sest pikemas perspektiivis ohustab see kultuurilise identiteedi mitmekesisust ja tugevust. Loomemajanduslik poliitika kogu kultuuri suhtes ei ole jätkusuutlik, sest vähemtasuvad ja masse mittekõnetavad kultuurivälja osad võivad jääda niimoodi vaeslapse ossa. See omakorda viib kultuurilise mitmekesisuse kadumiseni ja kultuurilise identiteedi vaesumiseni. Riigi kultuuripoliitika ülesanne on tagada tasakaalustatud areng ka väiksema publikumenuga, kuid professionaalsele osale eesti kultuurist.

## LISA

### **Analüüsitud artiklite nimekiri Sirbis ja Mürilehes<sup>54</sup>**

**9.oktoobri 2015.a. Sirp**

ARVAMUS Olümpia ja matkarajad\*

P. I. Filimonov. Kirjanikule on pagulaste saabumine erialane kingitus\*

PAGULASED Eero Epner, Meelis Oidsalu. Eesti teater ja pagulased\*

Tuul Sepp. Evolutsiooniline vaatenurk pagulaskriisile\*

Merle Karro-Kalberg. Põgeniku ajutine kodu

Aet Ader. Kommentaar. Mida peaks pagulastele elukoha valikul silmas pidama?

Alissa Nirgi. Intervjuu Theodor Kallifatidesega. Uus maa minu akna taga

Gregor Taul. Pagulastund Londonis\*

FILM Alexandra Zawia. Võõra maailma lood. Intervjuu Jacques Audiard'iga

Aurelia Aasa. Idülliline lugu kahetsusest ja igatsusest. (Mängufilm 'Noorus')

Jüri Reinvere. Wilsoni passioon. (Filmid 'Kaotatud paradiis' ja 'Aadama passioon')

MUUSIKA Aare Tool. Prelüüd ERSO hooaja fuugale. (ERSO hooaja avakontsert)

Alo Põldmäe. Klaveriorkester pani fantaasia lendama. (Eesti Klaveriorkester Vanemuises)

Peeter Vähi. Inimloomusele on omane elutahe\*

Tristan Priimägi. Valsist valsini. (Argo Valsi plaadi esitluskontserdid)

Eve Tisler. Salapärased lood Eesti metsadest Ameerika lavadele

KIRJANDUS Jaanika Kronberg. Pagulased ja väliseestlased, metsaülkool ja ESTO\*

Evelin Arust. Lapsepõlv Lätimaal Viienäpu majas. (Mara Zalite. Viienäpu)

Jan Kaus. Haiguste ravimatus, kontrollitud. (August Strindberg. Hullu mehe kaitsekõne)

Pille-Riin Larm. Salongid ausse!

TEATER Marie Pullerits. Piiranguteta pidutsevad kehad. (Vaba Lava 'alastusest enam')

Marie Kliiman. Lavaline alastus Eesti teatris

Maris Johannes. Ostrovski, Chaplin ja Boriss Pavlovitsh. (Festival 'Kuldne mask')

In memoriam Kalju Haan

---

<sup>54</sup> Tärniga tähistatud artikleid on vaadeldud laiendatud tähenduses sotsiaalia alla kuuluvatena (vt alaosa 4.6.1), hoolimata sellest, et mõnda neist on analüüsitud ka kui teatri või mõne muu valdkonna artiklit.

FILM Peeter Sauter. Araabia moderntantsija Palestiinas. (Intervjuu Toomas Järvetiga)  
Jaanis Valk. Indoneesia pihitool. (Dokfilm 'Vaikuse nägu')

KUNST Tanel Rander. Kus me asume, kui mõtleme neoliberalismist? (Jaana Kokko näitus Y-galeriis)

Reet Varblane. Mida saab kunstis pagulaste heaks teha?

ARHITEKTUUR. LINNARUUM Juhan Teppart. Tramm ja linn, Strasbourg ja Tallinn  
Juhan Teppart. Intervjuu Alfred Peteriga. Trammi taastulemine

SOTSIAALIA Eva Piirimäe. Kontinenti avastamas: Johann Gottfried Herder\*

Elo-Hanna Seljamaa, Pihla Siim. Inimkonnal tuleb väärikustunde säilitamiseks tegutseda\*

Rein Võõrmann. Kihistumise juured. (Robert David Putnam 'Our Kids')\*

Priit Pikamäe. Süüdistus kui hüpotees\*

LÕPULUGU Reet Kasik. Hirmust, vihast, keelest ja meediast\*

### **2015.a. oktoobri Müürileht (paberil)**

Keiti Kljavin. Kiri kolleegiumilt\*

Helen Tammemäe. [Peatoimetaja veerg]\*

Jüri Kolk. Luulet

Uudised. Oktoober

SOTSIAALIA Henri Kõiv. Kuidas Tartus armastusega poliitikat tehti\*

Siim Sorokin. Me peame rääkima rassismist Eestis: pagulasteema sõnavägivald\*

KOGUKOND Aet Annist. Kogukond – söimusõnast moemõisteks\*

Mariliis Mõttus. Väike maailm suure maailma sees. Intervjuu Jaanus Jussi ja Raimo Matverega\*

Kaja Pae. Tartu peidetud värava ruumiline renessanss\*

Maria Derlõsh. Lasnamäe – uutmoodi kogukondlikkuse kasvulava\*

Elujõulise kogukonna tööriistakast ehk Kuidas head asjad alguse saavad\*

Sven Paulus. Anarhiast täpitahtedeni ehk Generaadio ABC

KOSMOPOLIIT Kalev Aasmäe. Kogukond kui ellujäämisviis\*

MAAILM Ede Schank Tamkivi. Salakeelemaffia San Francisco Bay Areas\*

ARTISHOKI VEERG Liisa Kaljula. Plõksida või mitte plõksida?

KESKKOND Kristina Paju. Kiiremini! Odavamalt! Kohe!

TANTS Piret Karro. Zen-pohhuistlik tantsuvennaskond

MUUSIKA Pidu, mida ei tasu maha magada (Muusikasündmuste eelteated)

Mariliis Mõttus. Abstraktne audiofiil Ekke Västriik

Uus Eesti biit. Mr Jazzy Bubbles

DJ-ankeet. Katja Adrikova

Plaadiarvustused

FILM Siim Rohtla. Kosmosemees Pluutolt ehk Tagasi tulevikku

Andrei Liimets. Pahupidi paradiisiaed „Roukli“

Terje Toomistu. Kinotriipp: Venemaa

KIRJANDUS Triin Loide. Kes on kes ja kes teeb mida (Benjamin Prado. Lumes on tühjus)

ARHITEKTUUR Veronika Valk. Belgia, Austria, Shveits, Tuvalu ja Jaapan, aga mitte Aldo Cibic

**Lisatabel 1. 9. oktoobri Sirbi loetavus** (pingerida 'lugesin läbi' vastuste osakaalu põhjal, %)

	Kõik	Sugu		Vanus				
		Me- hed	Nai- sed	Kuni 30	31- 40	41- 50	51- 64	Üle 65
Vastanute arv	302	112	190	36	66	76	78	47
P. I. Filimonov. Kirjanikule on pagulaste saabumine erialane kingitus	62	57	65	53	58	61	72	58
LÕPULUGU. Reet Kasik. Hirmust, vihast, keelest ja meediast	51	46	53	35	28	57	61	65
PAGULASED. Eero Epner, Meelis Oidsalu. Eesti teater ja pagulased	48	40	53	56	42	42	59	38
Tuul Sepp. Evolutsiooniline vaatenurk pagulaskriisile	48	47	49	47	45	52	47	48
ARVAMUS. Olümpia ja matkarajad	42	46	40	18	41	48	44	49
Jan Kaus. Haiguste ravimatus, kontrollitud. (August Strindberg. Hullu mehe kaitsekõne)	41	34	46	27	33	48	47	42
Gregor Taul. Pagulastund Londonis	40	33	45	50	38	30	44	45
KIRJANDUS. Jaanika Kronberg. Pagulased ja väliseestlased, metsäülikool ja ESTO	39	41	37	18	20	40	53	53
Aet Ader. Kommentaar. Mida peaks pagulastele elukoha valikul silmas pidama?	39	28	45	49	33	30	44	43
Alissa Nirgi. Intervjuu Theodor Kallifatidesega. Uus maa minu akna taga	38	33	41	17	23	38	53	47
ARHITEKTUUR. LINNARUUM. Juhan Teppart. Tramm ja linn, Strasbourg ja Tallinn	36	36	37	26	28	40	37	48
TEATER. Marie Pullerits. Piiranguteta pidutsevad kehad. (Vaba Lava 'alastusest enam')	34	30	36	50	29	32	32	33
Aurelia Aasa. Idülliline lugu kahetsusest ja igatsusest. (Mängufilm 'Noorus')	34	25	39	29	31	35	37	30
Merle Karro-Kalberg. Põgeniku ajutine kodu	34	26	39	32	36	26	44	26
In memoriam Kalju Haan	33	24	38	12	14	18	43	75
FILM. Peeter Sauter. Araabia moderntantsija Palestiinas. (Intervjuu Toomas Järvetiga)	33	24	39	18	19	38	42	40
Jüri Reinvere. Wilsoni passioon. (Filmid 'Kaotatud paradisi' ja 'Aadama passioon')	32	22	38	17	23	29	42	43
Peeter Vähi. Inimloomusele on omane elutahe	31	25	34	21	11	24	44	50
Pille-Riin Larm. Salongid ausse!	31	25	34	29	30	31	31	30
Marie Kliiman. Lavaline alastus Eesti teatris	31	29	33	41	29	25	36	27
Juhan Teppart. Intervjuu Alfred Peteriga. Trammi taastulemine	30	27	32	18	20	32	28	52
Evelin Arust. Lapsepõlv Lätimaal Viienäpu majas. (Mara Zalite. Viienäpu)	29	26	31	18	17	27	39	37

		Sugu		Vanus				
		Me- hed	Nai- sed	Kuni 30	31- 40	41- 50	51- 64	Üle 65
Elo-Hanna Seljamaa, Pihla Siim. Inimkonnal tuleb väärikutunde säilitamiseks tegutseda	27	24	30	18	17	28	31	41
Priit Pikamäe. Süüdistus kui hüpotees	26	29	24	12	21	32	29	27
FILM. Alexandra Zawia. Võõra maailma lood. Intervjuu Jacques Audiard'iga	26	22	29	17	17	25	33	32
SOTSIAALIA. Eva Piirimäe. Kontinenti avastamas: Johann Gottfried Herder	26	31	23	21	21	24	25	40
Rein Võõrmann. Kihistumise juured. (Robert David Putnam 'Our Kids')	25	17	30	6	21	28	21	44
Reet Varblane. Mida saab kunstis pagulaste heaks teha?	22	13	27	21	22	18	18	31
Maris Johannes. Ostrovski, Chaplin ja Boriss Pavlovitsh. (Festival 'Kuldne mask')	21	21	21	6	10	25	25	33
Eve Tisler. Salapärased lood Eesti metsadest Ameerika lavadele	20	11	26	9	13	20	19	37
Jaanis Valk. Indoneesia pihitool. (Dokfilm 'Vaikuse nägu')	20	12	24	9	14	20	24	25
Tristan Priimägi. Valsist valsini. (Argo Valsi plaadi esitluskontserdid)	16	9	20	9	11	17	22	11
MUUSIKA. Aare Tool. Prelüüd ERSO hooaja fuugale. (ERSO hooaja avakontsert)	15	9	19	0	6	17	17	30
Alo Põldmäe. Klaveriorkester pani fantaasia lendama. (Eesti Klaveriorkester Vanemuises)	13	16	13	3	3	16	15	22
KUNST. Tanel Rander. Kus me asume, kui mõtleme neoliberalismist? (Jaana Kokko näitus Y-galeriis)	11	14	10	12	10	8	11	17

**Lisatabel 2. Oktoobrikuu Mürilehes (paberversioon) avaldatu loetavus (pingerida 'lugesin läbi' vastuste põhjal, %)**

	Kõik	Sugu		Vanus	
		Me- hed	Nai- sed	Kuni 30	Üle 31
Vastajate arv	73	20	53	41	32
Helen Tammemäe. [Peatoimetaja veerg]	73	55	79	78	66
SOTSIAALIA. Henri Kõiv. Kuidas Tartus armastusega poliitikat tehti	57	53	59	56	58
Andrei Liimets. Pahupidi paradiisiaed „Roukli“	52	38	58	55	48
KOGUKOND. Aet Annist. Kogukond – sõimusõnast moemõisteks	51	40	56	55	47
KOSMOPOLIIT. Kalev Aasmäe. Kogukond kui ellujäämisviis	44	33	48	53	33
Jüri Kolk. Luulet	44	30	49	51	34

	Kõik	Sugu		Vanus	
		Me- hed	Nai- sed	Kuni 30	Üle 31
Maria Derlõsh. Lasnamäe – uutmoodi kogukondlikkuse kasvulava	44	25	51	60	24
Kaja Pae. Tartu peidetud värava ruumiline renessanss	43	30	47	48	36
Uudised. Oktoober	42	32	46	46	36
KESKKOND. Kristina Paju. Kiiremini! Odavamalt! Kohe!	41	24	47	44	36
Elujõulise kogukonna tööriistakast ehk Kuidas head asjad alguse saavad	40	20	48	46	33
Siim Sorokin. Me peame rääkima rassismist Eestis: pagulasteema sõnavägivald	38	50	33	40	34
Keiti Kljavin. Kiri kolleegiumilt	38	30	41	41	31
MUUSIKA. Pidu, mida ei tasu maha magada (Muusikasündmuste eelteated)	36	29	39	40	30
Mariliis Mõttus. Väike maailm suure maailma sees. Intervjuu Jaanus Jussi ja Raimo Matverega	35	25	38	40	27
Terje Toomistu. Kinotriip: Venemaa	35	35	35	33	38
MAAILM. Ede Schank Tamkivi. Salakeelemaffia San Francisco Bay Areas	34	33	35	32	36
ARTISHOKI VEERG. Liisa Kaljula. Plöksida või mitte plöksida?	32	19	38	36	27
FILM. Siim Rohtla. Kosmosemees Pluutolt ehk Tagasi tulevikku	31	19	37	37	25
Plaadiarvustused	27	35	24	35	17
KIRJANDUS. Triin Loide. Kes on kes ja kes teeb mida (Benjamin Prado. Lumes on tühjus)	27	14	33	33	21
TANTS. Piret Karro. Zen-pohhuistlik tantsuvennaskond	26	25	27	28	24
ARHITEKTUUR. Veronika Valk. Belgia, Austria, Shveits, Tuvalu ja Jaapan, aga mitte Aldo Cibic	25	19	28	25	25
DJ-ankeet. Katja Adrikova	25	20	27	33	16
Sven Paulus. Anarhiast täpitahtedeni ehk Generaadio ABC	21	20	21	30	9
Uus Eesti biit. Mr Jazzy Bubbles	18	19	18	25	9
Mariliis Mõttus. Abstraktne audiofiil Ekke Västrik	17	20	16	28	4